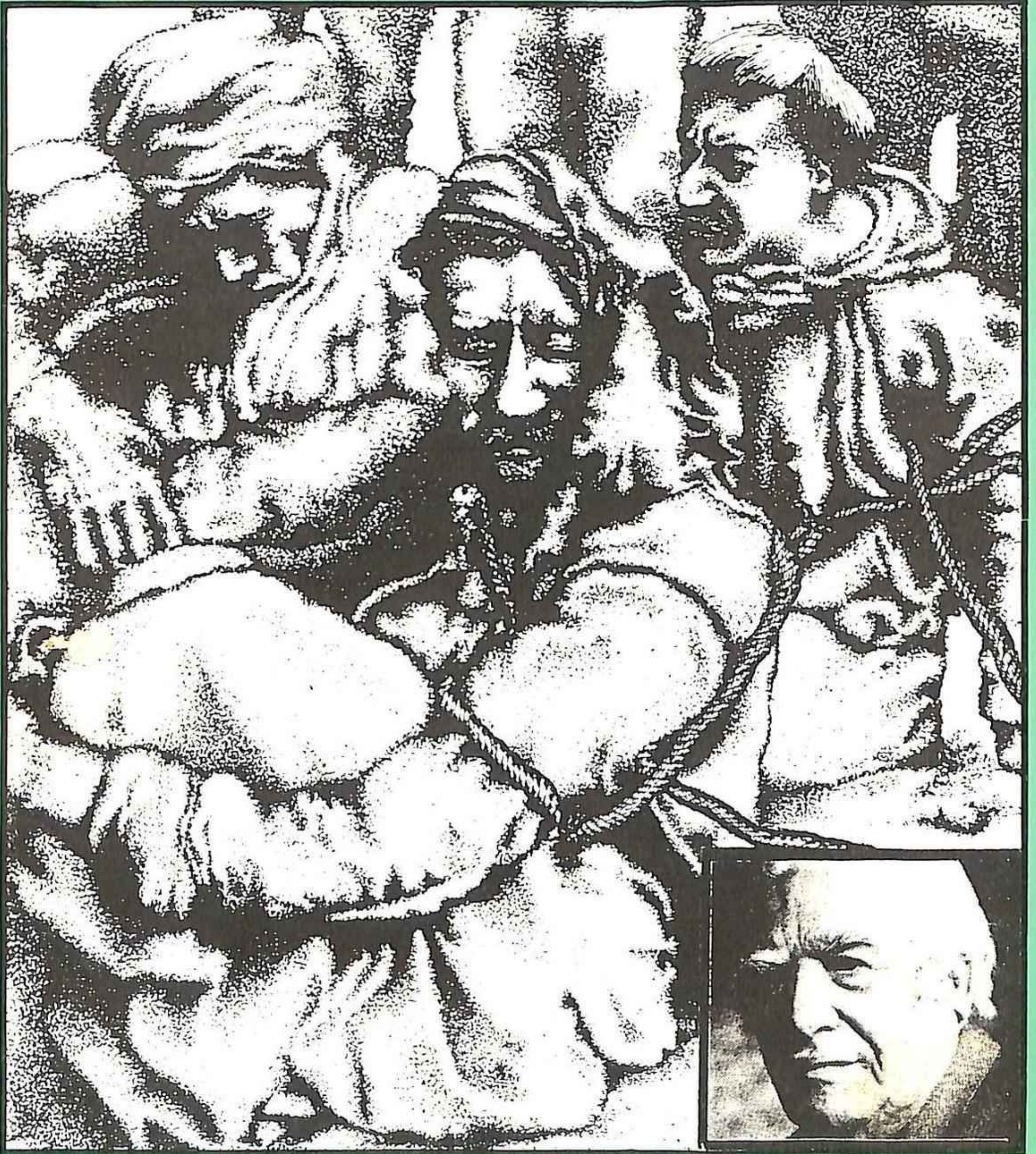

T *Sanat ve Edebiyat dergisi* OHUM

Ocak 88 Sayı 10 4 DM

Sorumlu:

Veli Genç

Yönetim Yeri:

*Olof af acreis
väg 7-413
17164 Solna-
Schweden*

Yazışma Adresi:

*A. Özgen UTKU
Postfach 10 11 92
5000 Köln 1*

Abone Koşulları:

*B. Almanya:
6 aylık: 15.00 DM,
yıllık: 30.00 DM
Avrupa için:
6 aylık: 18.00 DM,
yıllık: 35.00 DM*

Konto Nr:

*Stadtsparkasse-
Köln
Konto No:
34513523
BLZ: 37050198*

Dizgi ve Baskı:

*MONDIAL
Satz-, Druck- und
Vertrieb GmbH
Tel: 0203-447299*

SUNU

Yeni bir yıla daha girdik. Yeni yıl, eski yılın o kahredici havasını soluyarak tarihe adını yazdırıyor. Yeni, hep eskinin dölyatağında filizlenir. Eskinin dölyatağında tohumlanan yeni, filizlenir, yeşerir ve yeri bir "yeni"yi de bağrında taşıyarak kendi oluşumunu ona bırakır. Bu gelişim ve değişim tarinih o durdurulmaz akışıdır.

Emekçi halklar açısından pek değişen birşey olmasa da, yeni yıla, yeni umutlarla giriyor insanlarımız. Eski yıl, tutukluların özgürlük umutlarını, işçi sınıfı ve köylülüğün daha iyi yaşamak için mücadele umutlarını,

Kürtlerin kendi haklarına sahip olma umutlarını, gençliğin geleceğe sahip olma umutlarını, sanatçı, yazar ve aydınlarımızın daha özgür koşullarda yaşama umutlarını; ve tüm halkın halk demokrasisi ve bağımsızlık umutlarını yeni yıla devrediyor. Aynı zamanda, zam, zulüm, işkence ve her türlü demokrasiden uzak tüm kurum ve yasaları kaparak sahnede yerini alıyor yeni yıl...

TOHUM Dergisi, bu gelişim ve değişimlerin bilincinde olarak, yeni yılınızı kutluyor ve tüm umutlarınızın gerçekleşmesini arzu ediyor.

Bu sayımızda, Kürt Edebiyatı'na bir iniş yaparak yeni bir atılıma başladık. 1984 yılında ölen, değerli devrici Kürt ozanı **Cigerhun**'u anma belki de bir vesile oldu. Yazarımız **M. Oruçoğlu**'nun, "Kürt Proletaryasının Ulu Çobanı: Cigerhun" adıyla bir değerlendirmesi, bir yıllık **TOHUM** değerlendirmesini, **Nihat Behram**'ın "Toplumsal Mazozizm ve Acılar Karşısındaki Devrimci Tutum" adlı yazısını, **A. Behramoğlu** tarafından Türkçeleştirilen, **Lenin** döneminde Eğitim Komiseri olan **A.V. Lunaçarski**'nin "Ekim Devrimi ve Edebiyat" yazısını, **M. Çetin**'in "Tartışma Dizisi"ni, **M. Çetin**'in tartışmasına katılan **K. Yılmaz**'ın yazısını, **İ. Salman** ile yapılan söyleşi, **İ. H. Akçay** ve **D. Ceyhun**'dan öyküler, **Z. Kutan**, **H. Gedik**, **C. Akyol**, **A. Ö. Çağlar**'ın yazılarını ve o güzelim şiirleri **TOHUM** sayfalarında bulacak ve zevkle okuyacaksınız.

TOHUM olarak sizden, **M. Çetin** arkadaşın başlattığı tartışmaya sizi'de katılmaya çağırıyor ve ürünlerinizi bekliyoruz.

Nazım Hikmet Şiir Yaşırması sona ermiş durumda. **TOHUM** sayı 11'de sonuçlarını açıklayıp dereceye giren şiirleri yayınlayacağız ve ödülleri açıklayacağız.

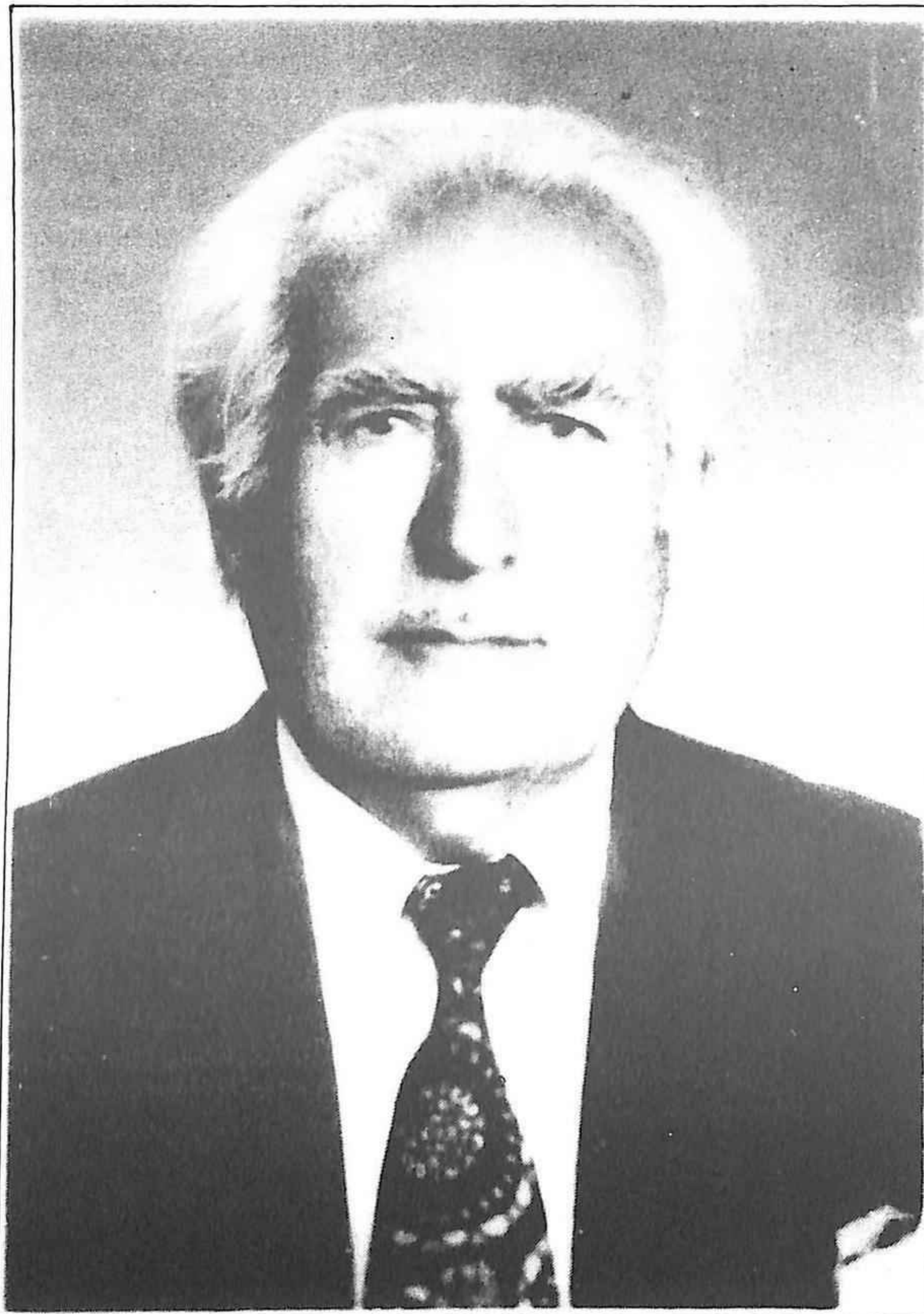
Yeni bir **TOHUM**'da buluşmak umuduyla;
Sevgiyle, dostlukla... □

Bu Sayıda

Kürt Proletaryasının Armağanı ve Kürt Halkının Ulu Çobanı: Cigerhun	M. Oruçoğlu	5
Ekilen Tohum Yabanellerde Meyvelendi	A. Ö. Utku	10
Oy Gurban	H. H. Aslan	12
Direnmede	K. Bozoklar	14
Eylül	K. Yılmaz	15
Bir Ermeni Ozandan İlham	Cigerhun	16
Dehak Efsanesi	K. Bitlîsî	18
Toplumsal Mazoşizm ve Acılar Karşısındaki Devrimci Tutum	N. Behram	21
Festival Yolculuğu	Cigerhun	23
Yıllar	H. Söylemez	25
O'na	İ. Eroğlu	26
Ekim Devrimi ve Edebiyat	A. Lunaçarski	27
Hücrelerin Karanlığından	E. İskür	28
Ne Güne Dek Beylerin, İşçileri ve Köylüleri Olacağız?	Cigerhun	30
Sizlere Çıktı Yolum	A. Devran	32
Ezgi Çocuk İçin	M. Çetin	33
Tiyatro ve Sinema Sanatçısı, İ. Salman İle Söyleşi	Tohum	34
Partizan Sanat/Sanatçı Üzerine Tartışmaya Giriş-III	M. Çetin	43
Bu Kez	A. Yağan	44
Birey-Toplum-Doğa Gerçekliğinde Sanatın ve Sanatçının Yeri	K. Yılmaz	50
Öykü: Rüşvet	D. Ceyhun	57
Dinleyin Çocuklar	H. Çavuş	64
Hasan Hüseyin'i Anlamak	H. Gedik	66
Armağanın Sırrı	İ. H. Akçay	73
Yanaklarından Öpüyorum Gül Doruklu Sevdam	Z. Kutan	77
Boyun Eğmez Yaşamın Yenilmez Kalemi		
Enver Gökçe'yi Anıyoruz	C. Akyol	82
Gelde Söyleme	İ. Çardak	84
.....	H. Özün	85
Avrupa'daki İşçilerimizin Kültür ve Sanat Sorunlarına Kısa Bir Bakış	A. Ö. Çağlar	87
Fatoş Güney'den Mesaj	F. Güney	90
Sevgili Tohum Okurlarına	Y. Gökçe	91
Okuyucudan	Mektuplar	94
Yurtdışında Yılmaz Güney Anıldı	Tohum-DSB	101
Halkın Şairleri	P. Neruda	102
Em Jı Re Dernakevin	Cigerxwin	104

CÎGERXWÎN

1903- ....

KÜRT PROLETARYASININ ARMAĞANI VE KÜRT HALKININ ULU ÇOBANI: CİGERHUN

Muzaffer Oruçoğlu

Eğer bir halkın geçmişi Nemrud ya da Şeddad zulmüyle yoğrulursa ve o halk yaşamını kavga üzerine kurarsa, müziğini ve şiirini mutlaka içli, dokunaklı ezgilerle, derin ve tatlı bir inleyişi andıran lorilerle ve de çığlıklarla dokur. Tabiat ananın orkestra şefi ve tercümanı olan keçi ayaklı Pan, müziğini çığlıklarla dokumuştur. Onun müziği doğanın en güzel çığlıklarının bir bileşimidir. Büyük Kürt ozanı Cigerhun da şiirini renkli ve göz kamaştırıcı çığlıklarıyla dokumuştur. Halkın onulmaz acıları ve çığlıklarıyla beslenen bu ozan, küçük yaştaki saf çobanlık ve ırgatlık ruhunu ve sonradan kazandığı devrimci bilincini, şiirinin hassas imbiği haline getirmiştir. Herodot, “Mısır Nil’in bir armağanıdır” diyordu. Cigerhun ise Filistinli Ozan Mahmut Derviş’in dizeleriyle konuşursak, “alınlarında batmayan bir ay/ ağızlarında saz ve ateşle” döğüşen mazlum bir halkın armağanıdır insanlığa.

Ozanların inadını, inat tapınağının içinde gururla oturan bir tanrısal inata, inatların inadına benzetebiliriz. Bazen bu inat inkara ve saldırıya karşı, bağınazca

diyebileceğimiz büyük bir savunma olarak ortaya çıkar. Kürtlerin korkunç ezilişi ve çeşitli egemen uluslarca inkarı, nice Kürt ozanlarını Kürtlükleriyle övünür hale getirmiştir. Kürtlük ögesi, kutsal bir onur ve savunma kalesi olarak yükselmiştir onların dizelerinden. Nice Kürt ozanları o hançer hışmındaki savunma avazlarını, kendilerini horlayan, eriten, ezen ve inkâr eden milli zulme karşı haykırmışlardır. Hem de karıncaya, kurda, kuşa duyururcasına... Ünlü Kürt yazarı ve ozanı Hejar'a bakın, Kürtlüğünü yeryüzünün o sağır kulağına —inadına inadına— nasıl da haykırıyor:

HEP KÜRDÜM

*Çevrede olsam, evimde olsam
Arap topraklarında, İran'da olsam
Giyinik olsam, çıplak olsam
Köşküm on katlı da olsa
evim vıran da olsa
Özgür ve kurtulmuş olsam
Mutlu ve aydın
Ya da kollarım zincirli
bir zindanın köşesinde
Sağ olsam, cahil olsam, duymasam
Ya da perişan olsam
hastanelerde olsam
Hünkar tahtında otursam
Veya sokaklarda perişan sürünsem
Kürdüm, kürt ve kürdistan yolunda
hazırım tepeden tırnağa.
Kürtçe yaşarım kürtçe ölürüm
Kürtçe veririm mezarda cevabını
Yine kürtçe dirilirim
Bu dünyadan kürtçe giderim*

Buna karşın Cigerhun'da, Kürdistan'a ve Kürdistan'ın ulusal değerlerine bağlılığın yanında, dünya proleteryanın devrimci enternasyonal ruhu çok daha güçlüdür. Onun ulusal duygusu derin sınıf duygusuna ve duyarlılığına sıkı sıkıya tabidir. Marx, Lenin ve Stalin şafağının aydınlığından ayrılmaz. Ona göre "İlhamın büyüğü", "sağır kulakları uyandıran", "körleri göz nuruna kavuşturan" Ekim Devrimi'dir. Onun bu bilenmiş, parlak sınıf tavrı, ilk önce ayağını bastığı Kürdistan toprağında kendisini gösterir. O şiirinde, "Cehennemi kalkan, cenneti ise kılıç gibi kullanan" ağaları, beyleri, mirleri, mollaları, en küçük günahlarına kadar teşhir eder ve onlara karşı imhayı savunur. Kürdistan'ın ezilen çaresiz emekçisine dağları tavsiye eder:

*..... aslan yatağıdır dağlar, ağlama
Yiğitlerin kellelerinden örülür kurtuluş duvarları
Güçle kurulmuş yüceliş, savaşla, zorla*

Dönme aşağıya boyunduruktur, buyurun daha yücelere çikalım

.....

Esirlik kirliliğinden pas tutmuş hançerim

Kansız erer mi hiç kimse kurtuluşa

Toprak sorunu Cigerhun'un şiirlerinde güçlü bir öge olarak yer alır. Bu şiirlerde Kürdistan Devrimi'nin özü toprak devrimidir. "İri kafalı Fate'ler", Soro'lar, "Vatanı cennete çevirmek için kırları zalimlerden kurtara kurtara kentlere yürürler. Cigerhun'da proleter damarın yanında yoksul köylü damarı da çok güçlüdür. Yoksul köylülerin özlemi, kini ve acılarıyla dokunmuştur onun şiirleri. Her Kürt ozanının değil ama onun kökü, Demirci Kawa'ya Feki Teyran'a kadar uzanır. Bununla birlikte o, kendi ulusunun kültürünü özümsemiş, bunu devrimci bilincinin hizmetine vererek kendi şiirinin işlenmesinde ustaca kullanmıştır. Kuşku yok ki o da büyük Kürt dengbejlerinin ve ozanlarının pınarından, Ahmedî Xani, Melayî Cizîre, Nalî, Hacı Kadîre Koyî, Mewlewî, Siyahpaşa gibi klasik Kürt ozanlarının pınarından nasibini almıştır. Onun Divan (ilk şiir kitabı-1945), Sewra Azadî (Özgürlük Devrimi-1954), Kime Ez (Kimim Ben-1973) ve diğer ürünleri, Kürt kültür zenginliğinin tüm renklerini sinesinde taşır.

Cigerhun şiirlerinde Kürdistan proletaryasının ve emekçilerinin, devrimden sonra yaratıcılığının bin kat daha artacağını işler. Bin kat artan ve Kürdistan toprağını haliya döndüren bu devrimci ruhla her şeyin güzellik doğuracağını anlatır bıkip usanmadan:

*Toprağı deşip çıkartacağız içinden
Gizli olan ne varsa
O zaman ey güzel su, duru su!
Herkes için mülk, mal olursun
Zulüm ve zorbalığın kalmaz hiç
Yüreğimiz gibi güzel olursun sen de
Çıbanlarımız gider, şen açar güllerimiz
Senin yatağın billur-cam olur
Haliya döner.*

Ona göre asıl sorun, tüm yeryüzünün cennete çevrilmesidir. Eğer kahvaltıyı Kürdistan'da balla yapabiliyorsa, yani sınırlar tümünden silinmişse, "Moskova'da öğle, Çin'de ikindi, Newyork'ta ise akşam yemeğini" yiyebiliyorsa, "bir çırpıda kanatlanabiliyorsa Merih'e" sınıf sorunu çözülmüş demektir. Ama "hayat ve sevgiden yana olan" bu koca dünyayı bu hale getirebilmek için de şiirin ve bilcümle haklı, güzel güçlerin bugünden silaha sarılması gerekiyor. Bunun içindir ki Cigerhun'u okuyunca ateşli, içten ve alabildiğine engin bir enternasyonal duygu ve bilinçle karşılaşırız. Proletaryanın o sınanmış, kararlı silahı, geleceği ve zaferi nerede şakıyorsa Cigerhun'un şiiri de oradadır. Berlin'de, Çin'de, Kore'de Diyenbiyen Fu'da.

*Çin
Görkemli Çin ulu Çin
Şavkı vurdu Hind'e
Doldu cihanın tümüne doldu.*

Özgürlüğün temelinin kavga ve hınçla atılacağına inanan Kürt'lerin bu ulu çobanı şiiriyle Kore savaşına koşar ve tüm efendileri uşakları mısraların divanında yargılar:

*Cihani titrettik
Çin'den ta Çin'e
Kore'ye de bak, ateş dolu ocak
Kuzey yiğitler kırdı düşmanı
Güçlü civan birlikleri Mao Zedung'un
Bozdu Truman ordusunu
Hep öne atılır özgürlük birlikleri
Kafasını yardı general Makartur
Hey Celal Bayar hey Mister Truman
Kürdistan gençlerini kurban ettiniz
Sattığın doğru mu hey Celal Bayar
Kürt gençlerinin kanını yüz milyon dolara?*

Petöfi, "Kılıç zincirden parlaktır/daha güzel süsler eli" derdi. Proletaryanın dünya görüşüyle donanarak kavgaya atılan şiir ise en parlak şiirdir, ki daha güzel süsler bilinç ve gönül burcunu.

Cigerhun'un en büyük korkusu, devrimi görmeden ölmektir. Transkafkasya Kürdü büyük edebiyatçı Ereş Şemo'nun o güzelim Kürdistan doğasına, suyuna adeta yalvarır:

*Yeter, unutma Kürdistan suyu
Gül bahçesi yeşert göğsünde
İhtimal ki, erken ölürüm
O güzel çağı sen gibi görmeden.*

Kürt halk hayatında cenk ve aşk, şiir ve tüfek çok güçlü ikiz ögelerdir. Büyük bir tema ve figür zenginliğiyle kendini sunan Kürt folklorunda da bu ikiz öge mutlak egemenliğini hemen açığa vurur. Ama Cigerhun direniş ozanıdır. Direniş, onda tepeden tırnağa etkinliğini kurmuş bir aşktır. Kürtler ki, kendi deyimleriyle konuşursak, Şubat-Mart kurtları gibi saldıran, aşkta dahi küpe ve hançer üstüne söz kesen, iyi döğüşen halklardandır. İyi döğüşen bir halk iyi şiir söyler. Direniş geleneği güçlü olan halkların şiir geleneği de genellikle güçlü oluyor. Şiir Kürt edebiyatının taşsız kralıdır. Bunun böyle olmasında, yazılı Kürt edebiyatının zulümle sürekli yok edilmesinin de bir payı vardır. Kürt direnişinde şiir tüfeğin yanında yer almalıdır. Şiirin olmadığı yerde Kürt mavzeri derhal onu çağırır. Kürtlerle Osmanlı ordusunun kapışmasını anlatan eski bir Kürt halk lavc'ının şu parçasına dikkat edin:

"Şeyhanlılar Alaman tüfenglerini kaptılar, ziyaretin arkasına geçtiler. 'Hadi, kırmızı feslileri mezarların üstünde vurun! Çavuşları, başçavuşları, onbaşlıları, mülazımları öldüreceğiz, boruları ve boru çalanları babanın mezarında yakacağız. Ömer Ali Paşa zamanından beri hiç bir hükümete hiç bir vergi ödemiyeceğiz. Savaşçıları yüreklendirecek bir şair göndersinler şimdi...'"

Ta XI. yüzyılın Harirli Ali'sinden hatta onun ötesinden akıp gelen ve Kürt halk epik poemleriyle beslenen Cigerhun'un şiiri de, yedi iklim dört bucakta patlayan devrimci tüfeklerin mevzilerine koşuyor. Bir halk destanı Kürtler için "savaş sırasında topraktaki demir gibidir" der. Bu demiri acılar ırmağının suyu çelikleştirmiştir. Sürekli direnmiş, ama bir türlü bağımsızlığını elde edememiştir. Çıkamamıştır güneşe ve Kürt halkı o kahredici çığlığını kendi destanına şöyle geçirmiştir: "Allah yüksek tahtına kurulmuş bize düşmanlık ediyor!" Cigerhun'un yeryüzünün devrimci mevzilerine koşan şiiri, Rosa Luxemburg'un deyimiyle "barbarlığın en hoş görülmez baskı biçimi"ni, yani milli zulmü etinde ilğinde duyan şiirler olduğu için ölümü yüce bir erdem sayar. Ve yanbaşında düşenler için de, kendi halkının destanlarında yer alan şu veciz sözü haykırır "üzülmeyin, kardeşlerim tüfek cayırtıları ve barut dumanı içinde yiğitçe dövüşerek ölmüşlerdir..."

Cigerhun'un şiirlerini çevirisinden okumamıza rağmen tad alıyor, sevebiliyoruz. Çeviri olarak okuduğumuz için aslına inemiyoruz. Çeviri şiirin celladıdır. Şiir çevrilince ruhundan, müziğinden ve biçiminden, yani dönüştürücü, ilerletici yanından ve estetik hazzından fire verir. Güzel şiiri aslından okumak güzeldir. Güzel şiir kişiye ölümsüzlük duygusu aşılar. Sürekli yenilenmenin ve yenilenmek için bilgilenmenin bilincini eşsiz bir tad haline getirir. Düş dünyasını genişletir, renklendirir, yaşamanın büyük ve korkunç sorumluluğunu, ufuk çizgisine doğru tek bir atılım haline getirir. Yıkmayı ve yaratmayı güzel yaşamanın baş koşulu olarak kavratır. Güzel şiir, hayatı ilerleten çatışmanın türküsüdür. Evet evet, maddedeki her çatışmaya, şafak alazına çalan her çatışmaya sanatın ince diliyle türkü söyler.

Şiire felsefenin kuşkucu, düşsel derinliği ve duyarlılığıyla bakmamız gerekiyor. Kürt şiirinde, devrimci Kürt proletaryasına, Kürt emekçi halkına ve Kürt egemenlerine ait olan ürünleri isabetlice ayırmamız gerekiyor. Sosyalist gerçekçi şiir, devrimci-demokratik şiir, demokratik-hümanist şiir ve gerici-feodal şiir... Cigerhun, Kürt sosyalist-gerçekçi şiirinin en büyük temsilcisidir ve onun açtığı çığırda, aynı ekole dahil Kürt ozanları, Kürt şiiri filizlenmeye başlamıştır bile. Cigerhun'u, ikinci dünya savaşından sonra ortadoğuya yoğun bir şekilde giren Marksizm ve Kürdistanın bağımsızlığı için işleyen tüfekler ortaya çıkardı. Kürdistan Demokrat Partisinden, Arap ve Kürt komünistlerinden çok şey öğrendi. Çoban lizmiyle ırgat kinini teorisinin potasında şiir sanatına dönüştürdü ustaca.

Sadece Cigerhun ve ona yakın ozanları değil, klasik Kürt ozanlarını ve Kürt halk şiirini irdelemeliyiz. Kürt şiiri sürekli ve düzenli bir gelişme göstermiştir. Kültür katliamına karşı ışıklı bir direniş abidesi gibi yükselmiştir. Ve o, bize şöyle demektedir: Büyük zaferleri kendimize karşı kazanmadan, düşmana karşı kazanmayız. □

EYLÜL DERGİSİ

**Aylık Sanat ve Edebiyat Dergisi, Türkiye'de Toplumcu-Gerçekçi
Bir Ses Okuyun, Örnek Sayı İsteyin. Yazışma: PK 71, Sivas**

EKİLEN TOHUM YABANELLERDE MEYVELENDİ

A. Özgen Utku

Devrimci Sanat ve edebiyatın yeni bir soluğu olarak Yurtdışında yayınlanmaya başlayan ve önüne Türkiye’de çıkma hedefini koyan TOHUM birinci yılını bastı.

TOHUM’un çıkışı, Türkiye devrimci-demokrat hareketinin önemli bir soruna yönelmenin gerçek bir belirtisi oldu. Sanat ve edebiyat’a kem gözle bakıldığı, “proletarya’nın” bu işi başaramayacağı”, “bu işin ancak burjuva aydınlarının başarabileceği” savının egemen olduğu devrimci çevreler içerisinde, TOHUM ile riye doğru gelişimin ivmesi rolünü” oynadı. Sanat ve edebiyat denilen, insan ruhunun güzelliğini keşfeden bu güzelim uğraşı burjuva aydınlarıyla sınırlayan mekanik anlayış TOHUM tarafından yerle bir edildi. Ve gelişimi gösterdi ki, “insan ruhunun” gerçek “mimarları”, proletaryanın ve ezilen halk yığınlarının tutumunu benimseyen devrimci yazar ve sanatçılardır. TOHUM’un güzergahındaki çizgi dışında, işçileri ve ezilen halkları ücretli kölelik ve boyunduruktan kurtarma uğraşı verecek sanat ve edebiyat yoktur ve de olamaz. İnsan ruhunun güzelliklerini

keşfedemeyen bir sanat ve edebiyat, insanlığın görkemli yürüyüşünde yerini alamaz. “Tüm hesapların silineceği ona kadar” bu görkemli yürüyüşte, bu amacın gereklerini yerine getiremeyen bir edebiyat, proletaryanın edebiyatı olamaz. İnsan ruhunun güzelliklerini keşfetmeyen bir sanat ve edebiyat, Tüm hesapları silecek olan edebiyat ta, hiç kuşkusuz ki, proletaryanın edebiyatıdır.

TOHUM, bütün ulusların emekçilerinin eşit haklara sahip olmasının mücadelesini yürütür. Hiç bir ulusa ayrı ayrıcalıkların tanınmasını onaylamaz, karşı çıkar. Esaretin başından beri, kadınlara yüklediği çifte zincire karşı çıkar ve zincirlerin parçalanmasının uğraşını verir. Bu çizgi, her türlü emperyalizme ve modern revizyonizme karşı mücadele çizgisidir. Bu çizgi, bağımsızlığın ve halk demokrasinin tutarlı savunulmasının çizgisidir. Bu çizgi, tutarlılık ve onurluluk çizgisidir. İkiyüzlülük ve uşaklık ruhunun bu çizgide yeri yoktur. Bu çizgi, bağımsızlık, demokrasi ve özgürlük uğraşına aşıktır.

Bu çizgi dışında, ulusların aynı haklara sahip olunmasını, kadınların herşeyin yarısına sahip olmasının savunulmasını, her türlü emperyalizme ve sömürü biçimlerine karşı çıkılmasını savunan, halk demokrasi, bağımsızlık ve sosyalizme aşık olan başka bir çizgi yoktur.

Bu çizginin bir yıllık gelişimi tüm TOHUM okurlarınca bilinmektedir. İlk önce, baskı adetinin sürekli gelişme göstermesi bunun ilk sevindirici yanı. İkincisi ve en önemlisi, sanat ve edebiyat işinin bireyci burjuva aydınlarının işi olmadığına bir kez daha anlaşılmasının aleni olarak açığa çıkmış olması. Bu bir yıllık gelişim, her türlü bilgisizliğin, bilimsel bilgiye dönüşümünde önemli bir tecrübe yılı oldu. İyiden ve doğrudan yana, toplumsal gerçekçi bir çizgide yürüyen onlarca gence, onu kazanmaya cüretli “mimar” adaylarına sayfasını açtı.

Yine bu bir yıllık gelişim, çeşitli milliyetlerden Türkiye Proletaryasının malı olan değerli sanat ve edebiyat mimarlarının, devrimci çevreler içerisinde durumlarının açığa çıkarılmasının gelişimi oldu. Yakın geçmişimiz irdelenerek bu değerler günışığına çıkarıldı. Geçmişin sol, inkârcı bakış açısı bertaraf edildi. Bilindiği gibi, yakın geçmişimizde, sanat ve edebiyata bakış açımızdaki yanlışlardan dolayı, geçmiş değerlerimize sahip çıkamıyorduk. Proleter edebiyatın en iyi mimarlarından olan Nazım Hikmet’i hep modern revizyonizmin malı gördük. Ona sahip çıkamadık. Sosyalist-gerçekçi çizgisinin eti ve kanı olan ve gerçekten ileri, içerik bakımından ileri olan devrimci Nazım’ı göremedik. Tabii ki, bunu göremememizin sebebi kötü niyetli oluşumuzdan hiç mi hiç gelmiyordu. Bu tamamen o dönemin bir sonucuydu ve siyasal bakış açımızın sığılığı ve bu konudaki yanlışlığımızdan kaynaklanıyordu. Sanat ve edebiyatın, devrimci mücadelede oynadığı dönüşümcü rolünü göremiyorduk. Nazım usta yanında, Sabahattin Ali, Enver Gökçe, H. Hüseyin, Yılmaz Güney, vb. hep unutulmuşlar arasındaydı. TOHUM bir nebzecek te olsa bu perdeyi aralayıp önemli bir görevi yerine getirmiş oldu.

TOHUM, birinci sayısı ile beraber şiirin doğuşu ve gelişimiyle ilgili net bir bakış açısı ortaya koydu. Edebiyat, Roman ve gerçekçilik üzerine klasiklerin doğru yaklaşımlarını okuyucusuna aktardı diğer sayılarında. Proleter sanat ve edebiyat üzerine derin düşüncesini açtı. Partizan sanat ve sanatçı üzerine bir tartışmanın başlatılmasına önayak oldu. Yaşar Kemal, Ruhi Su, H. Hüseyin, E. Gökçe, Köroğlu, Dadaloğlu, N. Hikmet, Y. Güney üzerine yazılar yayımladı. Bir sayısını kadınlar’a ayırarak bazı çözümler sundu. Ayrıca birçok noktada önemli

OY GURBAN

H. Hayri Aslan
3 Temmuz-85 Diyarbakır

Bu yerler bela oldu
 Kalleş dolu kaç zamandır
 tebdil gezmeye gelmez
 Düşman uyuyası değil.
 Dağları pare pare
 Delik deşik etmeli
 böyle güzel gözükür
 Ev tutmasan da olur
 Düştün mü bu sevdaya
 Ovalardan seyirtip
 bir bellendik yol olmaz
 Pusuda ölür düşman

Oy gurban
 gadan alam
 Kaç zamandır bu yerler
 Kalleş dolu puşt dolu
 Kollayasın kendini ha
 Çakallara yem olma
 Düşende başın yana
 Oyy nasıl desem oğul
 Bi gel gör beni şimdi
 Dayanır mı can bana.

sorunları işledi. Şiir'e özel bir önem vererek önemli sayfalarını bu alana ayırdı.

Röportaj, TOHUM'da önemli yer tutmaktadır. Fakir Baykurt, Aziz Nesin, Arif Sağ, Demirtaş Ceyhun ve bu sayıda da İlyas Salman ile yaptığımız röportajlar bazı sorunlara çözüm getirdikleri için yararlı olmuştur ve devam ettirilecektir.

Bu durumdan yola çıkarak, bir yıllık gelişmeyi olumlu olarak değerlendirebiliriz.

TOHUM'un esasa ilişkin olumlu yanına rağmen olumsuzlukları da yok diyemeyiz. TOHUM'un bazı eksikliği, Kürt edebiyatına yer ayıramamış olmasıydı. Halbuki çıkarken şöyle demişti TOHUM, "bu dergi, Türk ve Kürt edebiyatının

basılmış yeni eserlerine eleştirel bir gözle yaklaşacak, onları olumlu ve olumsuz yanlarıyla okurlarına tanıttacaktır.” (Tohum Sayı 1) Bunun eksikliğini okuyucular da hissetmiştir sanırız. Yeni dönemde, bunun giderileceğine de inanıyorum. Elimizdeki sayımızla da, bu eksikliğin giderilmesinin ilk adımlarını atmış oluyoruz.

Ayrıca imla hataları ve bazı teknik hatalarda yok değildir. TOHUM’un bazen geç çıkması tamamen objektif şartlardan dolayıdır.

Bir yıllık dönemde en önemli başarımız, hiç kuşkusuz ki, cezaevleriyle olan ilişkilerimizin düzelme göstermesidir. Hemen hemen tüm cezaevleriyle ilişkilerimiz mevcuttur. Cezaevi potansiyelinin, sanat ve edebiyat cephemize olan katkısını bildiğimizden dolayı bu olana özel bir önem vereceğiz.

HALA TERKEDİLEMİYEN BAZI YANLIŞLAR ÜZERİNE!

“Saflarımızı birleştirmek ve düşmanı yenmek için tamamen gerekli olan bir kültür ordusuna sahip olmalıyız” diyor Mao. Bu ne demektir? Aslında anlamak isteyenler için gayet açıktır. Proletarya geleceğin sahibi olacak bir sınıftır. Bu açıdan da en ileri, bilinçli, atılgan ve her şeye muktedir bir sınıftır. Kültür açısından da böyledir. Geleceğin sahibi olacak bir sınıf geniş ve engin bir kültürle donanmak zorundadır. Etrafını bir çeper gibi çevreleyen düşmanını altetmek için bir kültür ordusu yaratmak ve burjuvaziye alternatif olmak zorundadır. Bu başarılmadı mı proletarya hiç bir şeydir demektir.

Aynı şekilde Lenin ve Stalin’de, edebiyatın, toplumu değiştirmede bir araç olarak oynamış olduğu rolü sık sık vurgulamışlardır. Edebiyatın eğitici ve dönüştürücü etkisini yaşamlarında da bir gerçeklik haline getirmişler ve bizlere önemli tecrübeler aktarmışlardır. Lenin’in deyişiyle edebiyat, “devrimin tüm makinasının dişli çarkı ve vidasıdır.”

Edebiyat ve sanatın eğitici ve toplumun değiştirilmesindeki etkisine rağmen, hala bunun önemini kavrayamayan kuru gürültülü devrimcilerimiz vardır. Devrimin önemli silahlarından biri olan kalem cephesiyle uğraşmayı “yeşillik” olarak gören çocuksu mantığın, devrimci mücadeleye ne denli bir zarar verdiğini bir türlü anlayamamaktalar. “Sanatçılarımız insan ruhunun mimarlarıdır” diyen ustadan hiç birşey öğrenememişler demek. Silah cephesiyle, kalem cephesini karşı karşıya koyan ve birini inkâr eden düşüncenin, proletaryanın genel davasına zarar verdiği açıktır. Sanat ve edebiyat uğraşını küçük görenler, “yiğitliğini nerde göstereceğini bilmeyen kahramanlar”a benziyorlar. Bunlar, aslında ne yapacağını bilmeyen kahramanlardır.

Devrimci sanat ve edebiyat tüm devrimci tabanın bir parçası, “dişli çarkı ve vidası”dır. Edebiyat ve sanatın öneminin olduğundan fazla bir şekilde abartılmasına ya da aksinin yapılmasına karşıyız.

Sanat ve edebiyatın temeli hayattır. TOHUM’un ekileceği alanda bu hayatın kendisidir. Hayat olmazsa sanatta yaratıcılık denen bir olgu da olmaz da. Bunun için devrimci edebiyat ve sanat, toplumsal hayatta ve toplum biliminin şekillenmesinde önemli ve etkin bir rol oynar.

Proletaryanın edebiyat ve sanatı, sömürü zincirinden kurtulma mücadelesinin isteğiyle doludur. Bu istek, kalem silahıyla dile geldiği ölçüde anamlanır ve

DİRENMEDE

Kutsiye Bozoklar
25 Nisan 1982

Dinleyin bu ayak seslerini ülkemin bilge elleri
Kulak verin körpecik yarındır sorguya giden
Korkulara ulaşmıyor umudun sesi
Amansız kuytularda gizli yiğitlik
Ve ışıklı düşlerdir dillendirilmeyen;
Güneşli bir dize çalmak zamandan
Çiçekli bir gülüşte yaşamak dürüstçe
Ve asi sabahlara onunla açmak gözlerini...
Sıkı tut korkunun soluğunu avuçlarında
Bak, yiğitlik sevdaya bir adımlık yol
Yaşamak direnmektir yangın yüreklim
Biz ki, yaşamaktan hiç korkmamışız!
Ve tek bize hastır 'yaşayan biziz'
Dercesine sessizce ölmek
Celladına bırak korkuyu usul bir gülümsemeyle
Gecenin koynunda kalsın ihanet
Merhabaları patlasın devrimci direncin
Ve onurun türküsü şavkısın yitik meydanlarda.

yücelenir. Halkın çıkarları uğruna savaşım veren militan sanat, TOHUM dergimizin amacı arasındadır.

Bu gerçekliği göremeyen "kahramanlar" proletarya hareketini bir adım ileriye götüremezler. "Başka iş mi yok" mantığıyla bu önemli silaha sırtını dönenler, aşka, sevdaya, hasrete, barışa, ağaca, güle, kuşa, güvercine kem gözle bakanlar, kendisini bile sevmezler. Bunlar, sınıflı toplumlarda, aşkın, sevdanın, hasret ve barışın sınıflardan ayrı ele alınamayacağını bir an unutmaktadırlar. Aşk denildiğinde, hemen burjuvazinin aşk hikayelerini aklına getirirler. Barış denildiğinde, silahların inkar edildiğini anlarlar. Güvercin denildiğinde, pasifist barışçıları anlarlar. Tüm bunlar nesnel pratikten çıkmış kavramlar olarak görülmemektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, Mao'nun dediği gibi, "En geniş ve en basit anlamdaki bir edebiyat ve sanat olmadan, devrimci hareket ilerleyemez ve zafer kazanamaz."

TOHUM, anti-emperyalist ve anti-feodal kültür cephesinde yerini alacak ve yeni Türkiye'yi kurma mücadelesinde üzerine düşeni yapacaktır. Geçmişteki edebiyat ve sanat ürünlerini kullanmaktan hiç çekinmeyecek, o değerleri kendi elleri-

EYLÜL

Süleyman Arslan'a

Karahan Yılmaz
Eylül 1987 - Metz

Yürürse ansızın gözlerinde o gün kederli bir bulut
İslatma düşlerini sevgilim ıslatma n'olur
Serilse de önüne upuzun morarmış bir vucut
Bakarsın alnımda bir sabah sehpalara kurulur
Bakarsın sehpalarda binlerce umut
aynı anda yeniden hayata durur

Yıkma n'olur kaşlarını gözleriyin üstüne sevgilim
Çünkü bir türkü tadında olmandı senden hep beklediğim
Bundan dolayıdırki önce acılarda sınıdık yüreklerimizi
Sonra savurduk yangınlı ufuklara en güzel düşlerimizi

Acıların bozkırlarında çılgınlar gibi sevişirken biz
Susuyordu sevgilim hırçın bir açlığın elinde yüreklerimiz
Ve bir eylül sabahı başlayan bizim bu hikayemiz
Bitecek düşlerle bitecek türkülerle bitecek sevgilim
Bütün güzelliklerini kuşandığı gün ülkemiz

Özgür bir ülkede mutlu bir dünyaydı en güzel düşüm
Uzak dur benden uzak dur ey kahpe ölüm
Çökse de kara bir bulut gibi
üstümüzde bu sömürüyle bu zulüm
Bir beni öldürür bu insan denizinde üzölme be gülüm

mizle yeniden kalıba dökülecek yeni muhtevayla daha da zenginleştirecek ve halka sunacaktır. Geçmişimizi özümlemeden, ondan öğrenmeden, onun üzerine basıp yükselmeden geleceğimizi kuramaz ve başarıya ulaşamayız. Bunun için TOHUM'a büyük görevler düşmektedir.

Toplumun gerçekçi düşüncesini benimseyenler daha ileriye yönelmek için görev başına. TOHUM çizgisi bu uğurda uğraş verenlerin çizgisidir.

TOHUM'a daha nice yıllar dileyerek, yeni yıllarda, daha emin adımlarla görevinin bilinciyle hareket etmesini istiyor ve başarılar diliyoruz. □

BİR ERMENİ OZANDAN İLHAM

Ciğerhun
—“Özgürlük Devrimi”, 1954

Kısalttık
Sıkı adımlarımızla biraz daha
Uzayan giden bu yolu
Asfalt diye kan serdiğimiz
Marks'la Lenin'in yolu bu
Biz de üzerindeyiz.
Gelecek kuşak hey!
Birkaç iz ve yapıt bıraktık
Senin için.
Bize ilham verdi
Çar'la Hitler'in sonu.
Güç-bela
Eriştik saflarına
Yiğit kişilerin
İşçilerin, köylülerin safına.
İlhamın büyüğü ise
Ekim devrimi, Kızıl devrim
Nam salmış cihana;
Uyandırdı:
Sağır kulakları
Göz nuruna kavuşturdu:
Körleri,
Ve çabuk attık
Tutsaklık perdesini
Uğraşımızla
Senin için attık
Özgürlük temelini
Hıncımızla.
Yürüyüşümüz kararlı
Yolun ta sonuna kadar
Alnımız açık
Yüreğimiz çok güçlü
Kulak asmıyoruz

(Abidin Dino)

Hiç bir kuşkuya
Aştık, karanlık
Zulum ve zorbalık dolu
O geceleri

Ve şafak yüceldi
Kuzeyde
Şafak kızıldır:
Ayrılmayız
Bu yol değişmeyecek
Bize köprü kuruldu
Geçiyoruz onu
Özgürce geçsin diye insanlık
Kurtulsunlar diye
Kölecinin zorbalığından
Yaksınlar diye
Yürek ateşiyle
Tutsaklı ve köleliği
Çabucak...

Yeniden kursunlar diye
Çürümüş kaya gibi
Dünyayı dağıtarak...

Bir dünya ki:
İçinde görülmesin
Birtek damla gözyaşı
Bir dünya ki:

işitilmesin hiç
Öksüz ağlayışı
Ve açlık
Ve ikiyüzlülük...

Gülsün herkesin yüzü:
Bu dünya çok hoş
Çok güzel...

İşte bu dünya uğruna
Evsiz-barksız kaldık biz
Ve işsiz
Kaçtı, içi boş kaya gibi çürük
O döneke arkadaşlar!..
Ama yürüyoruz,
Başımız yüce,
Gözümüz ilerde
Salmış bize ışıklarını
Aydınlatıcı şafak,
Kızıl şafak,
Kuzey şafağı,
Marks şafağı,
Lenin şafağı
Şavkı vurdu Kürtlere
Yaşasın Stalin
Yaşasın Stalin...

DEHAK EFSANESİ

Kurdîyê Bitlîsî. 25 Ekim 333 (1918)

Gerek Doğu ve gerekse Batı uluslarınca en az incelenip araştırabilmiş olan çevre ve uluslardan biri de Kürdistan ve Kürd'lerdir.

Gerçekten, bugüne kadar ortaya konulan inceleme eserler arasında Kürdistan ve Kürd'lere ilişkin olanlar, en ilkel, güvenilir olmaktan en çok yoksun ve en büyük garazkârlıklarla dolu, aşağılık bir varlığa sahiptir.

Bunun, anlatılması ve sayılması pek uzun sürecektir nedenleri arasında iki tanesi vardır ki, doğrudan doğruya Kürd'lerle ilgilidir. O nedenler de, Kürdistan kara parçasının coğrafi durumu, bir de çevrenin durum ve koşullarından fazla bir etkilene payı alan Kürd sosyal yapısıdır.

Kürd vatanı Kürdistan, insanlığın evrendeki en ufak varlık ve yaratıkları bile keşfetmeyi başardığı bugün de, yani en parlak uygarlık ve kültür döneminde bile, hiç bir tarafı olağan bir biçimde olsun ciddi olarak gözlemlenememiş bir kara parçasıdır, bir dış gözlemciye karşı bir hayal dünyasıdır.

Kürd, vatanını ve taparcasına bağlı bulunduğu sınırsız özgürlüğü kendisine garanti eden dağlarını büyük bir şiddetle kıskanmış, vatanın kapılarını kayıtsız-şartsız her yabancıya kapalı bulundurmıştır. İşte bu kıskanma ve bu ilişkisizlik nedeniyledir ki Kürd'ün milliyeti, tarihi ve dili hakkındaki incelemeler, daima, gerçek olmayan koşullar ve gerçek olmayan bir çevre içinde yürütülmek zorunluluğuyla karşılaşmıştır.

Çoğunlukla değişik milletlerin birbirlerine karıştıkları yerler olan kent ve kasabalardaki Türkleşmiş ve Araplaşmış, Kürd'lük sermayesi az birtakım kimselerden ve ne dereceye kadar tarafsız olabilecekleri açıklama bile gerektirmeyen Ermenilerden toplanmış olan sıradan notlara dayanılarak düzenlenip yayınlanan araştırma kitapları, asgari bir güven düzeyine ulaşabilme niteliğinden her zaman yoksun kalacaklardır. Şu nokta özellikle kayda değer ki, Kürdistan'da bu gibi incelemelere girişen zatlar arasında Kürd'çe bilenlere rastlanmamıştır.

Osmanlılara gelince; 400 yıldan beri Osmanlı egemenliği üçayaklısının en güçlü, en uysal, en gönüllü ve fedaî bir dayanağını oluşturan ve Osmanlı milletinin zafer ve yönetim sofrasına ortak edilmediği halde Osmanlıların uğradığı düşkünlüklere ve felaketlere bol bol ve içtenlikle gözyaşları döküp matemler tutmaktan bir an bile geri kalmamış olan Kürd halkını öğrenmek gereğini hiç bir zaman düşünmemiş; son olaylar sırasında ise, bu kadar fedakârca çalışmalarına rağmen Kürd'ün varlığını ve tarihini inkâr etmekle, O'nu, içinde kıvrandığı en müthiş hayatı acılarla mücadelede yapayalnız ve dayanaksız bırakmakla, dört yüzyıllık hatırlama ve arkadaşlık görevini yerine getirmiştir!

İşte, belirtilen nedenler dolayısıyla, Kürd tarihi, Kürd dili ve sosyal durumu konularında, kaynak ve kanıtlamaya temel olabilecek belgelere sahip bulunma-

dığımızı iddia etmek hiç de haksız bir iddia değildir sanırım.

Bundan dolayı, Almanların, aslında bir değer taşımayan Rus ve İngiliz incelemelerine dayanarak ortaya koydukları ciltlerce kitaplar için sarf edilen hizmetlere ve hele onların çevrilerek yayınlanmasında öngörülen gülünç ve aşağılık amaçlara ve bu konuda harcanan çabalara acıdığımı açıklamaktan vazgeçemiyorum.

İlerde gerekirse yine bu konuya dönmek üzere, ben bu satırlarla, her ulus için bolca savunulduğu halde Kürd'ler söz konusu olunca büyük hatalara düşülen tarihsel hakları, son zamanlarda resmi bir nitelik taşıyan "İctimaiyat" dergisinde M. Zekeriya Bey tarafından özet olarak yayınlanan ve daha sonra da adını bu yazıya başlık yaptığımız kitapta ileri sürülüp savunulan iddiaları gücüm yettiği kadar..... çalışacağım. Bu amaçla yazılan ilk yazı, Kürd'lerin kökeni ve eski tarihiyle ilgili olan "Dehak Efsanesi"ne ilişkin olacaktır. Bütün tarih kitaplarının hemen hemen aynı tarz ve biçimde yazdığı bu efsanenin Kürd tarihi ve milliyetiyle ilgisi var mıdır? İşte, incelenecek olan sorun!

Bu konuda görüş belirtmeden önce, bir kez efsaneyi özetleyelim:

Dehak adlı bir Arap fatihi var. İran'ı istila eden bu zalim, iki omuzundaki yılanları beslemek için her gün dört kişinin beynini çıkartıyor. Bu işin görevlisi, millettaşlarının verdikleri kayıpları bir ölçüde azaltmak için, günde iki kişinin beyni yerine iki koyunun beynini koyuyor ve kurtardığı iki çaresizi çevredeki dağlara kaçırıyor. Dağlara sığınan bu adamlar çoğalıyorlar. İşte bunlardan Kürd Ulusu meydana geliyor.

Efsanenin geriye kalan bölümüne gelince; bir gün demirci Kawa'nın iki çocuğunu birden kaldırıyorlar. Bunu haber alan baba, meşin önlüğünü bir ..... bayrak yapıyor, bağıra çağıra sokakları dolaşıyor. Sonunda taşan ulusal kin ve nefretin karşısında zulüm ve keyfi yönetim layık olduğu cezayı buluyor; Dehak öldürülüyor, Fereydun tahta çıkarılıyor ve ulus kurtuluyor.

Bir Kürd tarafından yazılan ve zamanına göre iyi bir Kürd tarihi olan "Şeref-name", Kürd'lerin milliyet kökeni konusunda anlattığı söylentiler arasında bu efsaneyi önemle kaydediyor. Kürd'lerin ovadan, güneyden gelerek dağlara ..... bildiren söylenti de önemlidir. Yazarları en çok uğraştıran bu söylentilerin ikisi de ..... tarihe ve olaylara uygundur.

..... Dehak .....nden şu gerçekler .....olur:

İLK OLARAK

Kürd ulusu ..... kaçırılan, kendisine ..... vazifesi gören dağların içinden ..... bulunduğu ..... ilk aslî sakinleriyle ilgilidir. .... Bazı uluslarda olduğu gibi, ulusumuz da insanüstü güçlerle, ... doğup ..... efsanenin ..... Kürdler'in yüce, ... yani milliyete köken gösterilen çocukların, Dehak zamanında Isfahan ve dolaylarında yaşayan kavmin çocukları oldukları ve bundan da Kürdler'in gerçek bir İranlı millet oldukları belirlenir. Bu sonuç bize Kürd'ün milliyetini belirleme yo-

lunda bazı iddia sahiplerinin düştükleri hataların, özellikle Hard'dan, "İranlı olan bu milliyet niçin Acem değildir de Kürddür?" yolunda acaip alıntılar yapanların, duygularından başka bir itici güce uymadıklarını pek parlak ve güzel bir şekilde gösterir.

İKİNCİ OLARAK

Dehak efsanesini doğuran olaylar, zulüm ve istibdade tahammül edemeyen Kürdlerden bir kısmının, ezelî tutkunu oldukları özgürlük ve egemenliğe kavuşmak üzere çevreye dağılmaya ve ebedî bir özgürlük sığınağı olarak kabul ettikleri dağlara çekilmeye başladıklarını gösterir.

Göçün kendine özgü kanunları vardır. Göç eden kavimlerin izledikleri yolların incelenmesi, bize, hareket istikametlerinin çoğunlukla doğudan batıya, yükseklerden enginlere yönelik olduğunu gösterir. Buna göre, göçün ilk anında bir kısım Kürdlerin de batıya, Mezopotamya'ya doğru geldikleri güçlü bir şekilde sanılmaktadır. Bu, sanı, Kürdlerin şimdiki vatanlarına ovadan geldikleri hakkındaki söylentiye güçlendirir.

ÜÇÜNCÜ OLARAK

İşgalcileri ülkeden kovup çıkarmaya vatanın kurtuluşunu göçe tercih eden diğer kısımlar, gerçekten ulusal galeyana bayraktar olan demirci Kawa'nın yönettiği savaş hareketleri ile umduklarına kavuşmuşlar ve yurdlarına bağımsızlığa kavuşturmuşlardır. Her millet, tarihinde bu gibi büyük olaylara kaynaklık eden günleri özel gün kabul eder ve tantanalı törenlerle kutlar. Gerçekten, Kürdlerce de, yılın 31 Ağustosuna rastlayan Kurtuluş Günü, layık olduğu önemle kabul edilmiş ve her yıl Ağustosun otuz birinde Demowend'de ulusal Kurtuluş adına bayram yapılmıştır. Bu törenlere Kürd Bayramı adı verilmesi ve sadece Kürdler tarafından yüceltilip kutlanması, Dehak'ın zulmünü ortadan kaldırmak için cihad ilân eden milletin Kürdlerden ibaret olduğunu ve buna göre, olaydan sonra Isfahan'da tekrar egemenlik kuran milletin tarihinin Kürd eski tarihinden ibaret olması gerektiğini kesinlikle tespit eder. Çünkü, her millet, ancak kendisine ait olan ve kendisinin yaratıcısı ve etkileyicisi olduğu olayları, günleri hakkıyla benimser ve kutsallaştırır. Aynı zamanda, adı geçen ünün, mevcut milletlerden başka biri tarafından kutlandığına ilişkin bir bilgiye de sahip değiliz. Bu da, Demawend bayramının Kürdlere özgü olduğunu kanıtlamaktadır.

Şimdi efsaneden çıkarabildiğim sonuçları özetleyeyim:

1- Kürd, köken bakımından kesinlikle İranlı'dır ve bu konuda İran'lı halkların hepsinden kidedlidir.

2- Bir kısım Kürdler, Dehak zamanında batıya doğru yayılmışlarsa da, tekrar kuzeye yönelerek asıl vatanlarının siyasal bölgelerinden olan şimdiki Kürdistan dağlarına yetişmişlerdir.

3- Dehak'ın istilâsına son veren millet, Kürd eski ailesinden başka bir millet değildir. □

TOPLUMSAL MAZOŞİZM VE ACILAR KARŞISINDAKİ DEVRİMCİ TUTUM

Nihat Behram

“Cinayetlerin, katliamların, işkencenin Türkiye’de **doğal** bir görünüm kazandığı”ndan söz ediliyor... Konutsuzluk, işsizlik, yakıtsızlık, ilaçsızlık, eğitim bozukluğu, hava kirliliği, trafik keşmekeşi... gibi. Ve “artık **kanıksadık** ölüme, işkenceye, katliamlara ilişkin haberleri” diyorlar.

“Türkiye yoksul bir memlekettir, büyük boyutlarda işsizlik vardır, halkın yaşama standartları çok düşüktür” gibisinden başlayan cümleler aynı “**soğukkanlılıkta**” “binlerce insan işkence altında, yüzlercesi işkencede öldürülüyor, bir o kadar idam istemi var; bunlar bilinen şeyler, alıştık, kanıksadık, ve zaten böyle bir düzende de doğal şeylerdir” biçiminde sürdürülür oldu.

İnsan onuruna, insanca bir hayat arzusuna karşı, bir memlekette alçakça bir düzen egemense ve de insanlar bu düzene isyan etmeye başlamışlarsa **doğaldır ki** o memlekette “efendiler”, kurulu olan düzenlerinin sürmesi için zulme, zulmün her türlüüne başvuracaktır. Üstelik giderek bu zulümlerini giderek kitlelerin gözünde, kamuoyu nezdinde kamufle etmeye, doğallık görünümünü kazandırmaya da çabalayacaklardır. Çünkü buna gerkesinimleri vardır.

Zalimlerin zulmetmesi “doğaldır” fakat zulmün kabulü, kanıksanması, doğal karşılanması, mazlumlardan asla ve asla doğal değildir, olamaz, olmamalıdır..

Ve zaten “efendiler” bunun için çabalıyor, yani zulümlerinin kanıksanması, kabulü doğallık kazanması için. Toplumsal mazoşizm burjuva ideolojisinin hizmetindedir. Siyasi, kültürel, ahlaki olarak ve her anlamda egemen güçlerin çıkarlarına hizmet eder. Devrimci duyarlanışı, gelişmeyi, isyan ruhunu gevşetir, hantallaştırır, mızızlaştırır, söndürür.. “Efendilerin” hayata bu anlamdan da saldırıları ve hesaplarına karşı uyanık olunmak gerekir.

Nedenleri dünyevi olan, kurulu düzenden canbulağan sorunları, acıları halka, insanlara kanıksatma, doğallık kazandırma, sineye çekilir kılma çabaları tarih boyunca kendine dayanaklar arayagelmiştir. Geniş yığınlar nezdinde kendine bu dayanakları bulmuştur da.

Sözelimi din, kadercî felsefe, tasavvuf bu anlamdan ideolojilerdir ve en etkililerindendir.

“Dünyevi acıların taşınabilinir olduğu, taşınması, kabullenilmesi, sineye çekilmesi gerekliliğini; aslolanın tanrı huzurundaki temizlik ve tanrıya bağlılık olduğu”nu söyleyen bu türden ideolojiler yığınları etkilemiştir. Onları “dünyevi acılarına karşı kanıksar ve dayanıklı” kılmıştır! Ve giderek bu anlayışın etkisi altındaki hayatlarını kuşatan ve boyutları her gün dayanılmaz ölçülere ulaşan dünyevi acıları “doğal” karşılar olmuştur.

“Ülkemizin, devletimizin karşı karşıya olduğu sorunların, acıların sineye çekilmesini, huzurlu ve mutlu gelecek için aslolanın ülke yönetimi ve devlet güçlerine yardım ve bağlılık olduğu”nu söylerken “efendiler”, bir başka formülasyonla ve fakat öz itibarıyla aynı toplumsal sadizmlerine, uysal ve mazoşist bir ‘kurban halk’ arayışı içindeler.

Toplumsal mazosizme yatkın (bizimki gibi) “kederli” toplumlarda aynı ideoloji sanatsal planda da son derece yaygın bir etki alanına sahiptir ve afyon duyarlılığını yığınlara şırınga etmektedir.

“Gönül acılarınızdan parasızlığınıza, hastalığınızdan işsizliğinize kadar” her alanda sizi “acıların tiryakisi” kılacak “milyonların sevgilisi” şarkıcılarınız, filimcileriniz vardır.

Bozuk bir düzenin azgın sömürü çarkının sürekli olarak halkın hayatını acılarla kuşatması, acı üretmesi doğaldır. Fakat bu acılar ve sorunlar karşısında suskunluk doğal değildir, olamaz..

Bu sorunların dünyevi olduğu ve kanıksanmaması gerektiği anlayışından yükselen itiraz, isyan, başkaldırı her zaman düzeninin sahiplerince baskı ve zulma hedef olagelmıştır.

Bu noktadan sonradır ki bu kez kendilerine itiraz edenlere uygulanan zulmün doğallık kazanması, kanıksanması alışkanlık haline gelmesi egemen güçlerin bir diğer gereksinimidir.

Çeşitli dönemlerde ve sistemlerde bu çark biçimsel değişikliklerle ve fakat öz itibarıyla aynı olarak tekrarlanmış, süregelmiştir.

Bugün Türkiye’ye ilişkin haberler idamlar, işkenceler, tutuklamalarla an be an derinleşiyor. Düzene egemen güçler ve onların bugünkü siyasi yönetimi açısından bu sonuç doğaldır. Fakat bu sonucun kabulü, kanıksanması, doğal bulunması hangi anlamdan ve birimde olursa olsun doğal değildir.

Toplumsal sadizmin en ufak oranda da olsa suskunluğunu, kanıksıyanı olmak, aynı oranda toplumsal mazoşizmin etkisi altında olmak demektir (ki toplumsal mazosizm de sadizm gibi egemen güçlerin ideolojisinden gelir ve onların çıkarlarına hizmet eder.)

Zalimler zulümlerine kamuoyu nezdinde, halk nezdinde doğallık kazandırabilmek, kanıksanır kılabilmek için dört koldan seferber olmuş; kimi zaman kahramanlık, kurtarıcılık safsataları; basınıyla, TV siyle; kimi zaman değişik ideolojik, kültürel silahlarıyla; kimi zaman düpedüz kaba zorla bunun için çabalyor.

İşkence, katliam, zulüm haberleri “büyük” basında “eskiyen haber” kutularında “ilan altı boşlukları doldurmak” ya da küçük sütunlarda çarpıtılarak yayınlanmak için sıra bekliyor. Bu bilinçli bir hesabın sonucudur.

Asıl titizlikle düşünülmesi gereken ve tehlikeli olan ise gerek aydın katlarda (acıdır ki demokrat aydın sayılan katlarda da) ve gerekse geniş kamuoyu nezdinde Türkiye’deki ölüm ve işkence haberlerinin kanıksanır olmaya, doğal karşılanır olmaya başlamasıdır. İlerici, devrimci saflarda dahi bu kanıksayışın izleri değişik biçimlerde görülmektedir.

İkide bir Türkiye’de geniş aydın katları “bir süre daha hararetle oyalayabilecek” konular çıkıyor ortaya. “Türkiye’de roman var mı yok mu?” gibi. Yığınla yazı yazılıyor, açık oturum, tartışma toplantıları düzenleniyor.

“Türkiye’de işkence var mı yok mu?” sorusu tartışmaya meydan vermiyecek

FESTİVAL YOLCULUĞU

Ciğerhun
—“Kimim Ben?”, 1973—

Bu büyük deniz, dipsiz düşüncelerim gibi
Derin, upuzun,
Dört yanda dağlar, yüreğime benzer
Çok heybetli, hoyrat,
Gece zifiri karanlık, tümü yara ve gam dolu
Yarin çarşafı gibi,
Söktü şafak, dilberin yüzüne benzer
Uyandırdı bizi,
Cihanı doldurdu varlık ve yaşam
Lenin'in adı gibi
Güneş kırdı kara günleri, Kızıl Ordu gibi
Nasıl da düştü Berlin...
Bu parlak yıldızlar mısralarıma ne de benzer
Dağınık, düzenli
Dolanıp duruyorlar, katil gözleri gibi
Kırık, uyuşuk...
Gemi güzel yol alıyor, dalgaları kırıyor
Zor'la, güçle,
Kadınli erkekli, arkadaş hepsi
Yol alıyorlar kuzeye doğru

Gönülleri esen, yüzleri güleç, özgürlük isteklileri
Festivale gidiyorlar
Barışseverdiler, insanlık koruyucuları
İçten, yürekten
Ne kadar eksiksiz, tam söylesem,
Vefasız arkadaşlar
Bırakmadılar, bırakmadılar festivale gideyim
Vakti geçirttiler.

denli açık olduğu için, sorunun belirginliği, sorunu da sıradan kılmış gibi! Kimi çevrelerde sözü edildiğinde son derece “soğukkanlı” bir ses tonuyla “evet ama artık alıştık, kanıksadık, insana doğal geliyor” deniyor.

Bir gerçekliğin apaçık ortada olması onun sıradan olmasıyla özdeş değildir

her zaman. Kimi gerçekler (özellikle bilimsel) kanıtlandığı andan itibaren sıradanlaşırlar, üstünde tartışmanın anlamı yiter, alışılır (suyla buhar ilişkisi gibi); fakat kimi gerçekler ise anlaşıldığı andan itibaren her an aciliyet ve mücadele titizliği gerektirir. Toplumsal acılar gibi.

Onu sıradanlaştırmaya, kanıksatmaya, doğallık kazandırmaya çabalayanlar o toplumsal acıların sorumlularıdır, acıların muhatapları değil. Devrimci örgütlerden başlayarak herkese (acıların muhataplarına aydınlara, insan onuruna sahip herkese) düşen görev, nedenleri ve sonuçlarıyla bu tutumun tümüne karşı her alanda (siyasi, kültürel, ahlaki) mücadeledir.

Bir gerçeği anlayış birliği içinde bir ağızdan haykırma yerine, ayrıntılarda ayrılıklar "keşfedip" tartışmayı her zaman yeğlemiş olan tutarsız aydın farkında olmadan "efendilerin" oltasındaki afyonlu yeme takılmaktadır ve onların ideolojik yörüngesi içinde dolanmaktadırlar. Siyasi, ahlaki, sanatsal.... olarak.

Zalim açısından "**doğal**" bir davranış biçimi olan, mazlum açısından ise **hiçbir doğallığı olmayan zulüm** nasıl ki zalimce kanıksatılmaya, sineye çekilir kılınmaya çalışılıyorsa, mazlum ve yandaşları da buna kaşı her alanda daha etkin bir mücadeleye girmelidir. Bu anlamdan olarak en ufak günlük bir tutumun, bir duyarlanış biçiminin bile son derece önemi olduğu unutulmamalıdır.

Türkiye aydınının bu gün içinde bulunduğu durum ne türden mazeret bulursun bulursun, gerçekten hazin bir durumdur. Bir aylık dergi, gazete, kitap vs. gibi yayınlara topluca bakılırsa (ki insanı şaşırtacak denli çoklar) aydın katlardaki esas itibariyle egemen olan düşünce ve duyarlanışın niteliği görülebilir. Bu sonucun "evet işte kitleden, devrimden kopuk aydın tutumu" diye karşılamaya ise devrimcilerin, ve hele hele çeşitli gruplarda önderlik konumunda olanların hiç mi hiç hakkı yoktur. Bu anlamdan olarak bizzat kendilerine sormaları ve kendilerinde gözden geçirmeleri gereken (geçmişten bugüne dek) yığınla soru ve şey olmalıdır.

Tutarsız aydında yaygınlaşma zeminini çok kolay bulan sorumsuzluk, özellikle toplumsal acıların kanıksanma boyutuna vardığı zaman, burjuva ideolojisi de kendine ilericilik örtüsü altında etkin bir silah bulmuş demektir.

İsyân ateşini söndükleştirebilmenin, coşkuyu hantallaştırmanın, dinamizmi gevşetmenin, acıları önemsizleştirmenin, kurbanı daha mazlum ve sessiz kılmanın bundan daha etkili bir silahı olabilir mi?

Geçtiğimiz yaz aylarında "seçkin aydın zümre" nezdinde "Bodrum turizmi" yığınla dergi ve gazetede "ciddi felsefi tartışmalar halinde" yer aldı.

"İnsanın büyük kentlerde trafik gürültüsüne, hırgüre, başağrısına bozuk bir sistem tarafından nasıl kanıksatılmış" olduğunu "anladılar". Birisi (ki ünlü isimlerden), Bodrum'dan bu yaz "cinsel sorunun olmadığı ülke parçası" olarak söz etti. Bozuk bir düzenin sonucu olan bazı sorunların "nasıl da kanıksayanı" olduklarını "çığlıklarla anladıkları" aynı zaman diliminde, asıl çığlık çığlığa olunmayı gerektiren temel sorunların kanıksayanları halindeler. Kitle katlinin, işkencelerin, idamların..

Ellerine verilen oyuncaklar kadar hastalıklarının geçeceğine inanan çocuklar gibi. (Özellikle bir noktanın yanlış anlaşılması için belirtmeliyim ki aydınlar ve aydın sorunu son derece önemle üstünde durulması gereken bir konudur. Devrimcilerce -yazık ki- aydınları küçümsemek yetmiyormuş gibi aydınlar sorununu da

YILLAR

Haydar Söylemez
Aralık-85, Diyarbakır

Karşı konmaz bir hızla
akıp giden yıllar
sana varıldığında
-bazen de ortaları da-
dönüp bakmalı geriye
neler yaptım diye
Umutlara umut
Kötülüklere kötülük mü
Kattım
Yoksa
Umursamazlığın koynunda mı
Yan gelip yattım.

küçümsemenin "devrimcilik" sayıldığı dönemlerden geçtik. Sorunun tesbiti, değerlendirilmesi, mücadelesidir devrimci olan tutum, küçümsemek ve küfür değil.. Soruna devrimci bir tarzda yaklaşılmıyorsa, şu yada bu oranda burjuvaca yaklaşıyor demektir.)

Bilincini, duyarlılığını, mücadele azmini sürekli olarak yenilemeyen ve diri tutmayan kişi, yaygın ve egemen olan anlayış ve duyarlanışların etkisi altına girer. Bu kaçınılmazdır.

İlk ölüm ve işkence haberlerinin toplum katlarında yarattığı etki egemen güçleri rahatsız edici bir etkidir. Bu etkinin eyleme dönüşmeden, kuvvette dayanaklarını bulmadan gevşetilmesi, kanıksatılması, doğallık kazandırılması gerektir. Devrimci, ilerici güçlerce karşı mücadelesi verilmediği oranda da toplum katlarındaki duyarlanış, egemen güçlerin arzuları doğrultusunda yoğunlaşır. Ve hatta bu duyarlanış devrimci saflarda da yaygınlaşmaya başlar.

Acının bir alışkanlık halini alması olasıdır. Daha önce de belirttiğim gibi, yapısı toplumsal mazosizme yatkın (bizimki gibi) "kederli" toplumlarda bunun hemen bulunabilen dayanakları da vardır. Sözgelimi O. Gencebay, imparatorluğunu "halkımızın yanık bağı" üstüne kurmuş bir mazoşizm uzmanıdır.

Geçmişin ve şimdinin yayınlarına bu açıdan bir bakılırsa aynı duyarlanışın değişik biçimlenişlerdeki izleri devrimci saflarda da görülebilir. Ölümü ve acıları insansal bir çılgılık, devrimci bir duyarlanış halinde ele alma yerine ucuzlatan, gevşeten ya da küfür edebiyatına dönüştüren nice türkü, şiir, bildiri, merasim konuşmaları anımsıyorum. Bence bütün bunlar da sonuç itibariyle toplumsal mozo-

—O'NA—

İbrahim Eroğlu *Den Haag/Holland*

I./

bıçkın bir sevdaya yakışırdu duruşu
sakıncalı bıyıklarıyla dolaşırdı tehlikeli bölgelerde
bir sevgili ile sahil kumlarında
yeleleri yelde savrulan atlar gibi
koşmaya münasip iken yaşı
gecenin o saatında götürüldü
ay gene eylül
gün mühim değil
saatını dedik ya
ışığın kıt sızdığı o dar, rutubetli odalarda
gidişi o gidiş oldu dönmedi bir daha

II./

çığlıkları kaldırımlara sıçramış
baharlı ölümler savuşturuyor
sokaklarında bu kent
taşınıyor akranlarının omuzunda
tohum düşer gibi toprağa

sizmin yaygınlaşmasına hizmet ediyor.

Bir devrimci asla ve asla zulmün soğukkanlı yorumcusu olamaz. Toplumsal acıları kanıksayanı olamaz. Tam tersi, her alanda onun değişik biçimlenişlerine karşı savaşıyor. İnsansal ve hayatla anlam bütünlüğü olan hüznü, duyarlanışı, öfkeyi, çığlığı yaşar. Bunun siyasi, kültürel, sanatsal, ahlaki ürünlerini çoğaltır, çoğaltmasına yaygınlaşmasına hizmet eder.

Acılarımız her an ateş halinde tutulmalıdır. Sıcaklığı korunmalıdır. Acılarımızın çoğaltması onları kanıksamamızın değil daha büyük çığlıklara gereksinimiz olduğunun işaretidir.

Acıları kanıksatma çabası, zalimin “itirazsız, sakın” bir ortamda “çalışma” hesabının bir parçasıdır. Cellat işi başında itiraz ve gürültü istemiyor. Onun bu isteği ancak kendi açısından “doğallık” arzeder; hakkında ferman verilmiş mazlum açısından, ne cellatın eylemi ne de kendisi doğal olabilir.

Acıların dinmek için enerjiye gereksinimleri var. Devrimci tutum acıları birim birim enerjiye kozalayan tutumdur. Koflaştıran, sıradanlaştıran tutum değil.

Acılarla uyusulamaz, ölüm acısı kanıksanamaz.

Bir devrimci toplumsal mazoşizmin yaygınlaşmasına karşı bizzat egemen kültürün kendi üstündeki etkilerinden başlayarak her alanda ve her an mücadele etmelidir. □

EKİM DEVRİMİ VE EDEBİYAT

Anatoli Lunaçarski
Çeviren: *Ataol Behramoğlu*

Büyük devrim geldi. Önce devrimin edebiyatı öldürdüğünü düşündüler. Gerçekten de: Ekim Devrimi öncesinde edebiyat “özgür” olduğunu düşünmeye başlamıştı. Evet, kendi yazgısını burjuvasal belirleme anlamında özgür olmuştu. Siyasal boyunduruğundan kurtulmuş, soluk alması rahatlamıştı. Uspenski’nin sözleriyle, kapitalizm onun çevresindeki “alanı genişletmiş” ve söylediğinden ötürü şamar yemediği türküler söylemeyi öğrenmişti edebiyat. Gerçekte, burjuvazinin kafesinde onu mimikleriyle eğlendiren bir maymundu bu. Bu olanak Ekim tarafından öldürüldü. Burjuva yok artık; güzel papağanına şeker parçası verecek kimse yok. Sanatçılar, yeni insanların onlardan ne istediğini ve niye istediğini bile anlayamıyorlardı.

“Ne yani, ringa balığı kuyruğu karşılığında sanat mı vereceğim sana? Sanat istiyorsan eğer, önce bana, beni bunun için neyle ödüllendireceğini söyle.” Kimileri bunu kabaca söylüyor, kimileri bilinçsizce içlerinde duyuyorlardı. Sanatçıya belli bir konfor gerekli, karnı iyice doyurulmalı, yumuşak bir yerde yatmalı v.b. Eğer onu yiyecek karnesine bağlar, üstelik de yanına yeni kiracılar yerleştirirseniz türkü söylemez olur, çünkü türkülerinin kaynağı zaten çok dardır. Ve gerçekten de sustular. İçlerinden biri türkü söylediyse de biraz olağan dışı söylüyordu. Çünkü yaşama yönelttikleri uyumsuz (kakofonik) bedduaları, sadece, bolşeviklere kadar alçalmış bu berbat dünyanın yaratıcısı bay tanrı değil, mantıksal olarak, bay Lenin’e de ulaşıyordu! Bizler, bizim yazarlarımız, yoldaşlarımız da, az çok susuyorduk. Elbette! Savaşmakta, yaşamımızın ilk temellerini atmadaydık, ve eğer biri bu konuda türkü söylese ve epeyce berbat, delik deşik davula vursa, onu gerektiğince günbürdetmeyi henüz öğrenemezdi çünkü. Bunlar ilk sanatsal yaratı denemeleriydi.

Ve yeni yazara eski yazarlar homurdanıyorlardı:
Öyle bir biçim yaratmışız ki biz! Biçim dediğin böyle olur.
Sen ise sırtında altın palan da olsa eşeksin daha!
Önce öğren bakalım bizden.

Ve böylelikle zavallı proleter, bütün söylenenlerin söylenmemiş gibi kaldığı, kendine göre tümceler kurmaya başladı. Bu ara fütüristler ortaya çıkıp kendi koşullarını önerdiler. Fütüristler gazaplı millettir! Burjuvazi uzun yaşamalarını buyurunca, proletaryanın yanına geçtiler.

Niye olmasın? Öyle neşeli cazbanttır ki onlar, iyi bir “fokstrot” çalmaya her zaman hazır dırlar. Bunların kiralık insanlar olduğunu söylemeye gerek yok. Burjuvazi emperyalizminde çok mu iyi şey var? Oysa devrim muazzam atılışı öyle geniş ülkülere götürüyor ki, tümüyle öyle muazzam bir genişlik ki bu, pek çoğu

Çehov'un "Hamamda" adlı hikâyesinde, berberin, "düşünceleri olan" bir adam olarak gördüğü papaz çömezini, "içinde düşünceler bulunan sözler sarf eden uzun yeleli"yi ihbar etmeye gidişini anımsayın... Düşünceleri olan insanlar burjuvaziye gerekli değildir ve kuşku uyandırıcıdır. Fütüristler alışkıncıdır buna, biçimci denilen burjuva akıl hocalarının sözünden çıkmıyorlardı. Biçimciler, içerik denilen şeyin "kötü bir ruh"un eseri olduğunu, modası geçmiş bir şey olduğunu, gerçek sanatın'sa saf biçim olduğunu öğretmekteydi.

Fütüristler, yüzyılın çocukları, bu bilgeliği kulaklarına küpe ettiler. Bu yüzden, fütüristler proletaryaya geldiklerinde şöyle konuşuyorlar: “Yoldaşlar, doğrusu, elimizden her iş gelir, ama bizden içerik istemeyin.” Gerçekten de, kendisinin proletaryadan pek çok şey öğrenmesi gerekirken, fütürist proletaryaya ne öğretecek? Fütüristlerin geliştirdiği kendine özgü kuram burdan geliyor: “Zaten kendine saygı duyan sanatçı, zanaat erbabıdır; ona ısmarladığın şeyi yapacaktır; masa mı ısmarladın, masa, sandalye mi ısmarladın, sandalye yapacaktır. Tıpkı böyle, biz fütüristler de şiirsel-sanatsal söz alanının ustalarıyız; sizin işiniz ısmarlamak, bizim işimiz yerine getirmek, sizin işiniz ödemek.”

Bu kuramı, yeni proleter sanatın en güçlü kuramı olarak ileri sürüp şöyle diyorlardı: “Zaten kendine saygı duyan insan, düşünceler değil nesne yaratmalıdır. Düşünceyi (ide), idealist üretir; materyalistin işi maddeyledir, materyalist bu nedenle nesne üretir.” “Peki, güzel: ya şiir, nesne midir, değil midir?” “Eğer sigara ya da her hangi bir başka şeyin reklamı için yapılmışsa nesnedir. İstenilen her şeyin reklamını yaparız biz, ve bu bakımdan bu nesne olabilir.” Biz kendilerine, “Durun hele, olmaz böyle şey. Şiir muazzam bir psikolojik güçtür” diyoruz. “Psikoloji.. Ha, ha, ha.. İdealizmdir bu! Şiir sizi aydınlatsın mı istiyorsunuz? Isıtsın mı istiyorsunuz? Lambadır aydınlatan, sobadır ısıtan. Bunlar için şiire gerek yoktur.”

Böylece, ilk anda, yeni ideolojinin bu insanlara tümüyle yabancı olduğu; biz işin esasını konuşursak, sadece tıpkı kendileri gibi içerikten yoksun biçimler verdikleri görülüyordu. Fakat proletaryanın muazzam bir içsel özbilinci vardır; şöyle konuşamaz proleter: “Ben nesneleri ve yaşantıyı üretiyorum.” Eğer bir tesviyeci proleter ne ürettiği sorulursa, somun, basma, tahta v.b. ürettiğini söyleyecektir; fakat bunun dışında, tezgah arkasında çalışırken ve fabrika komitesinde siyasal savaşımını yürütmekte, ateşle söylevler vermekte, propaganda yapmaktadır. Her şeyin apaçık olması için, nasıl yaşadığını ve gelecekte kendisini neyin beklediğini, nasıl arkadaşları ve nasıl önderleri olduğunu, Çin’de ve Almanya’da neler olup bittiğini anlatmak ve başkalarının anlattıklarını dinlemek korkunç hoşuna gider onun. Bu bakımdan, birinin ötekiyle karıştırılabilmesi gülünç gelir ona: “Sen anahtar ve tahta üretiyorsun.” Trübüneyken de ideoloji üretir o, hem de en üst derecede seçkin ve güçlü olanını.

Marks, “Düşünce kitlelerce benimsenince güce dönüşür” demişti. Sanatçı da bu anlamda güçtür. İmgeleri kitlelerce benimsenince, gerçek sanatçı olur. İşte o zaman o, terazide tartamayacağın bir şey olur, fakat kendi terazisinde tarih tartar onu.

Fütüristler anlamadılar bunu, fakat yavaş yavaş anlamayı öğrendiler. Devrim öylesine içtenlikle sevdalanan Mayakovski’nin ilk yaklaşımları beceriksizceydi. Son uzun-şiiri “Lenin”i okumadım henüz, fakat bu şiiri dinlemiş olan ve bir “başyapıt” olduğunu söyleyenlere tümüyle inanıyorum.

Zaten tipik bir fütürist değil Mayakovski. Doğrusu, pek çok sagırtkan, göz boyayıcı “biçim”ler var onda; fakat onun “İnsan”, “Savaş” ya da “Omurga-Kaval”ının dikkatle okuduğumuzda, fütürist süslemeler (fioritura) altında antimilitarizmin, ya da kapitalce arka plana itilen, sevdası bu kapitalce birkaç kuruşa satın alınan genç şairin protestosunun gizli olduğunu görürsünüz. Tüm seslemelerinin altında, her zaman bir içerik, sentimental, yaşamsal bir içerik vardır on-

NE GÜNE DEK BEYLERİN İŞÇİLERİ VE KÖYLÜLERİ OLACAĞIZ?

Ciğerhun

Kardeşlik buysa, istemiyoruz böyle kardeşliği
Eşek semerine bağlı kaldıkça yularımız (*)
Onlar ağa, bey; bizler zayıf, köle,
Onlar düşmanın, biz de onların rençberleri oldukça... ..
Hey işçiler, köylüler, zamanıdır, kalkın, yeter,

Ne güne dek ağa ve beylerin işçileri olacağız
Ne güne dek köpeklerin ayakları arasında kemik?

Ne güne dek kul - köle kalacağız,
Bayarlara Saitlere tutsak?
Ne güne dek sınırlarda duvar ve kilit olacağız,
Ne güne dek birbirimize karşı yiğit?..
Hey işçiler, köylüler, zamanıdır, kalkın, yeter,

Ne güne dek ağa ve beylerin işçileri olacağız
Ne güne dek köpeklerin ayakları arasında kemik?

Bildim bileli, savaşçı ve yiğitsiniz
Ün salmışsınız Doğuda aslanlar gibi
Bugün neden ürkek oldunuz böyle
Teslimiyet perdesini çekerek kafanıza?
Hey işçiler, köylüler, zamanıdır, kalkın, yeter.

Ne güne dek ağa ve beylerin işçileri olacağız
Ne güne dek köpeklerin ayakları arasında kemik?

* Ciğerhun, işçileri ve köylüleri eşeğin ardından yürütülen
deve kervanına benzetmiş. (Ç.N)

da. bu bakımdan, kapılmış olduğu modadan kurtulmak ve tüm bağırkanlığını, tüm bakır-boru sesliliğini bırakmaksızın yüksek sesle türkü çağırmaya başlamak, boruyla anıtsal güzellikte şeyler çalmaya başlamak Mayakovski için ötekilere göre daha kolaydır. Ondan bu beklenebilir. Bu, fütürist akımın bizim en yeni devrimci edebiyatımıza kaymaması demek olacaktır.

Öte yandan, en yeni proleter edebiyatından büyük yazarlarımızın da fütüristlerden bir şeyler aldıklarını görüyoruz ki, tümüyle anlaşılır bir şeydir bu. Hangi edebiyata daha yakın olabiliriz: burjuva estetik otuzbiri'ne mi (onanisme), toparlanan ve savaş türkülerini söylemeye başlayan fütüristlere mi? Kuşkusuz sonuncular daha yakındır bize. Kuşkusuz, fütüristler daha çok söyleyebilirler, çünkü kocamış burjuvaziden daha sağlıklıdır onlar.

Şimdi, yoldaşlar, en yeni edebiyat filizlerinin nerelerde ortaya çıktığından söz edelim.

Yeni edebiyat coşkun bir sürgün olarak filizlendi. Her biri bize pek çok güzel imgeler getiren pek çok iyi ad sayabiliriz. Hepsi de gençler daha; tüm bu Babel'ler, Seyfullina'lar, Leonev'ler, işin başındalar daha. Fakat hepsi son derece sağlıklılar. Nedir başladıkları? İlk, yeni bir dünyada gelişmeye başlıyorlar, ve Puşkin'in durumunu anımsatıyorlar biraz; aralarında, doğrusu, Puşkin gibi bir dahi kişi bulunmamakla birlikte. Fakat bu dahi mutlaka çıkacaktır; belki onlardan biri, belki dışardan biri olarak; bunu gelecek günler gösterecek, fakat mutlaka belircektir böyle bir kişi, çünkü yeni Adem'lere gerek var şimdi. Şimdi, yer sarsıntısı sonrasında gibi her şey, tüm yeryüzü yerinden oynadı ve yeni dünyanın yeni olgularını adlandırmak gerek. Proleterler, köylüler yaşamın efendileri oldular şimdi; bu yaşamın ustaları olarak kendilerini öğrenmek istiyorlar, bu bakımdan edebiyat için tam anlamıyla yeni bir temel oluştu; ve bu nedenle içerik biçimden daha önemlidir bizim için. Yeni edebiyatçılarımızın bir bölümünün, biçimcilerin tüyler ürpertici savlarına, ya da fütürist göz boyacılığa hâlâ bulaşık durumda olduklarını gizleyemeyiz. Gerek yok buna, bunu onlar atmalıdırlar üzerlerinden. Nedir gerekli olan onlara: ilkin, toplumsal-gerçekçi (obşestvenni-realističeski) eğilim. İkincisi, eğer bizim öğrenilecekse, ilk dersi narodniklerden, klasiklerden almak gerekir. Son makalesinde, şimdilerde, ilkin gerçekçi-toplumsal bir eğilim, ikincisi, klasiklere sürekli bir sevgiyle dönüp bakış gözlemlendiğini söyleyen Pereverzev haklı. Bunu devrimin başından beri kişisel olarak ben tavsiye ediyordum. Şöyle demektedir: "bırakın fütüristleri, bırakın Beyazları, hatta savaş sırasında da doğrudan doğruya önümüzde yürüyen dekadantlığı bırakın. Çok daha büyük ölçüde yakın öğretmenlerimiz var bizim: bunlar sanatın tüm alanlarında Narodnikler ve klasiklerdir. Oraya gidin, onlardan öğrenin. Ne demektir bu, geriye gidiş mi? Hayır, geriye gidiş anlamına gelmez bu. Bu, üzerine yapı kurulabilecek toprak tabakasına kadar gitmek demektir. Bu, molozları göz önünden temizlemek, edebiyatımızın taşcal katmanlarına kadar ulaşmak ve çabucak her türlü örneği geride bırakmak demektir. Belki bizim edebiyatımız, soylularınki gibi zarif olamayacak, çünkü bizim yazarlarımız yaratıcılığa tümüyle vermeyecekler kendilerini, fakat hiç kuşkusuz, bu edebiyat, daha güçlü, daha yaşamsal, daha damarlı, daha kanlı canlı, daha kaslı olacaktır, çünkü ilk öncülerıyla, onu yaşama uyandıran soylularla karşılaştırıldığında, halkımız böyledir.

İşte yeni edebiyatın yönü budur. Bu arada şöyle diyorlar bize: "Evet, eski edebiyat acılı bir edebiyattı, eski edebiyat öğreticiydi, çünkü yukardan sürekli ve korkunç bir baskı altındaydı. Şimdi bize özgürlük verin." Aptallar, anlamıyorsunuz size özgürlük verdiğimizizi. **Sansür** diyorsunuz! Sansür durduruyor sizi. Fakat bizi ise durdurmuyor bu sansür: çünkü içinde bulunduğumuz dönemde şu yönerge verilmiştir sansüre: halkı sanatsal bir biçimde bile karşı devrimci içerikle zehir-

SİZLERE ÇIKTI YOLUM

Ali Devran. 12 Mart 1986

Açlık, kıtlık diyordum ki
Sizlere çıktı yolum.
Afrika'nın
İri gözlü,
Çöp bacaklı
Çocukları.

lemeye çalıştığınızda, böyle şeylere engel olmak. Fakat buna karşılık olayların bize dört bir yönden sağladığı devrimci içerik, şimdiye kadar hiçbir zaman görülmemiş bir sanatsal biçim geliştirme olanağı veriyor. Fakat aynı yazar şöyle diyor: "Benim söylemek istediğime engel oluyorsunuz, bana önerdiğiniz ise ben söylemek istemiyorum." Tümüyle doğru. Neden? Çünkü keskin bir sınıfsal savaşım döneminde yaşıyoruz, ve bu bakımdan "Bana ateş et lütfen!" türünden bir özgürlüğün sözü edilemez. Düşmanınızı silahsızlandırmaya çalışın, zaferi kazanıncaya kadar silahını alın onun. Gerçekte özgürlük verilmiştir. Devrim için verilmiştir o. Fakat düşmanlarımız yazarlarımıza baktıklarında şöyle diyorlar: "Bu da ne! Sovyet yazarları 'taklit' yazarlar." Kendileri hakkında da şöyle düşünüyorlar "Eğer yüksek kişiliğim sovyet olsaydı, demek odur ki ben ceviz taklidi çam ağacıyım, mermir taklidi kirecim.." Oysa gerçekten sovyet, gerçekten komünist, yeni bir edebiyatımız var bizim. Bu edebiyat özgürdür. Ve yazarlarımız, özellikle savaşım içinde, özellikle kuruculukta gelişiyorlar, çünkü sanatçı savaşım ve kurucu olmalıdır. Eğer yeni edebiyat bugün bir ot boyunda görünüyorsa, bu, meşe ağacının küçük olduğunda, ota benzemesindendir. Zaman verin, bu ağaç, fundalık düzeyine, en yaşlı meşelerin düzeyine ulaşacak ve onları da geçerek, başınızda şapkanız yuvarlanmadan bakamayacağınız bir yükseltiye erişecektir.

Bunu şimdi "özgür" edebiyattan bekliyor, ve onun henüz neden bu duruma gelmediğini, çocukluk hastalıklarını, çocuk öykünmeciliğini ya da çocuksu beceriksizliğini çok iyi anlıyoruz. Marx, Weitling'den söz ederken, dev proletaryanın çocuk potinlerinin, onun geleceğinin çapını hemen gösterdiğini ve bunun burjuvazinin çarpık papuçlarından daha değerli olduğunu söylemişti. Biz aynı şeyi, doğmakta olan, sonsuzca çok şey vaad eden edebiyatımız için söyleyebiliriz. Fakat bununla, eski edebiyatı fırlatıp atabiliriz demek istemiyorum. Tersine, ona özenle davranmak zorundayız.

Çok eskiden başlayan, Rus edebiyatında klasik olan o çizgi, sonsuzca nitelikli değerler yaratmıştır ve bizim gelecek kültürümüz için bu değerler verimli bir kaynak olmalıdır. Burada önderimizin sözlerini her zaman anımsamalıyız: "Eğer eski kültürü özümsememiş ve onu komünistçe kavrayıp çözümlememişsek, yeni kültürün temelini bile atamayız." □

EZGİ ÇOCUK İÇİN

Mehmet Çetin Ağustos-Eylül '87

nar çiçeğimiz.. dilimizde daim şarkı
herkes yurduma benzermiş biraz da
dersim karadeniz gülümse ezgimiz
/...

ak ey fırat al sesimi sürgüne git
papatya sağnağı ülke aşkı kırdan
ak git ezgim için mülteci akşamına
kat beni sularına bin hasret ak git

o ki doğdu ezgi çocuk sevinmez miyim
bu hasreti çekmez miyim şimdiden deli

kalbim kaç sığınak bu ateş altında
kurtarsam sözü kavuşsam sana nasıl
desem ki merhaba ah güzel çocuk
iyiki doğdun desem, öptüm seni
gülüşünden seni gözlerinden ezgim
çocuk nasıl sarsam seni bunca uzak

sabırsızım küçüğüm anla beni nasıl
nasıl desem ben her şafak çok yaralı
yaralı bir kuş gibi çırpınıyorsam
katılmak içindi gülüşüne çocukların
oysa öldüm ne çok anne ağdında
babasız kalan çocuğu kan kahrında
yeri değil sırası değil belki fakat
nasıl desem büyürken sürgün ellerde
anlat çocuk acısız büyümek istediğini
savaşsız bir dünyada, akranlarıyla
katıldın ya safımıza temmuz sıcaklığında
/...

nar çiçeğimiz.. dilimizde daim şarkı
böyle yaralıyken sor günü gelince niye
gülüşüm şimdi ezgim diye sevincim
desem ki ömrüm
külolsun şiirce yaşayasın diye küçüğüm

Tiyatro ve Sinema Sanatçısı,

İLYAS SALMAN İLE SÖYLEŞİ

Tohum: *Sayın İlyas Salman önce bize kendinizi tanıtır mısınız?*

İ. Salman: Uzun hayat hikayesinin anlamı yok. Ama kısaca şöyle tanıtabilirim: 1954 yılında Malatya Arguvan ilçesi Hasar köyünde doğdum. 6 yaşına kadar sanıyorum köyde oturduk. Sonra bir yıl Ektir köyünde ilkokul 1. sınıfa gittim. Sonra baktık toprak yok, köyde yaşamamanın da anlamı yok, çünkü bizim insanımız maraba şatıroğlu. Hasan ağalılarının elinde. Toprak olmayınca kimin adına, ne için kalacaksın orada. Mecburen kalktık, Malatya'ya geldik. Babam Malatya buğday pazarında hamallık yapıyor. Ben okula devam ediyorum. İşte Lise bu çalkantılar içinde bitti. Sonra iki yıl ara verdim, amatör tiyatro yapmaya kalktım. O da ekonomik açmazlıklardan dolayı başarısızlıkla noktalandı. Ben İstanbul'a kaçtım. Yine konservatuara gitmeden önce bir yıl kadar o kapı senin bu kapı benim kafamı vurdum durdum. Yani acaba bir tiyatro beni kabul eder mi diye. Ama o günkü koşullarda tanındık yok, para yok. O halde kendimi tanıtmanın olanağı da yok. Ve tekrar Malatya'ya dönmek zorunda kaldım.

Malatya erkek Sanat Enstitüsününün eğitim radyosu vardı. Oranın sipikeri bir gün bana "Konservatuvar diye bir yer var. Lise-

den sonra da gidiliyor, orta okuldan sonra da. Ama senin liseden sonra gitmen daha avantajlı. Orada Tiyatro eğitimi yapılıyor ve gitte oku, seni alabileceklerine de inanıyorum”, dedi. Ben de bunun üzerine geldim girdim. Ve belirli bir süre okudum. Fakat Konservatuvarı bitiremedim çünkü son sınıftan atıldım. Ben de bu defa İstanbul Şehir tiyatrosuna geldim. Üç yıl kadar orada oynadım. Sonra ülkemizdeki birtakım politik koşulların değişmesinden dolayı insanlar bazı yerlerde diken üstünde oturur oldular. Ve bir sürü insan kendi konumlarından kovuldu, atıldı, filan. Bizde birtakım nedenlerden ötürü kendi tiyatromuzdan ayrılmak zorunda kaldık. İşte Sinema ve Şan Tiyatrosu dönemimde bundan sonra başladı. Yani şu anki durumuma böyle geldim.

Tohum: *Sayın Salman, ülkemizde demokrat kişiliğe sahip olan sanatçılardan birisiniz. Fakat Flimlerinizde canlandırıldığınız kişilik ile gerçek kişiliğiniz arasında bir çelişki var. Ve ülkemizdeki Devrimci-Demokrat çevre sizden beklediği şeyi filimlerinizde bulamıyor. Siz bu durumu nasıl değerlendiriyor sunuz?*

İ. Salman: Şöyle değerlendiriyorum: Evet bir çelişki var ve bu kesin. Kaldı ki bu çelişkinin tespiti için öyle çok önemli bilgi birikimine sahip olmak ta gerekmiyor. Ortada yaşanan bir çelişki var ama bu çelişki benim yalnız sanatsal kişiliğimde ya da sosyal yaşamımda filan değil; bu, ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarının tümünde yaşanan bir karmaşanın doğal sonucu ve bunun bana yansımalarıdır. Her an aynı sanatsal yapıyı tutturmak pek mümkün değil. İnsan belirli bir dünya görüşünü seçmiştir, ama böyle olduğu halde bile otuz yıldan bu yana hiç bir insanımız kendi siyasal kişiliğini bile tutturmuş durumda değildir. Gördüğüm kadarıyla sürekli yalpalayıp duruyor. Çünkü bizim ülkemizde özellikle demokrasi mücadelesi korkunç yalpalamalar içinde geliyor. Şüphesiz bu da bizdeki deneyimin çok kısır olmasından kaynaklanıyor.

Ben bu deneyimsizliği şu an açmak istemiyorum. Eğer buna girersek o zaman Türkiye’deki sınıf mücadelesinin tarihine kadar inip bu güne kadar getirmek lazım ki bu da çok geniş bir tartışma konusudur. Bizim şu an sanatsal olarak içinde yalpaladığımız durumda bunun doğal sonucu ve onun çocuğudur. Onun dışında özele indirgesek eğer bizim ülkemizde sinemanın içinde bulunduğu teknik yoksulluklardan tutun da, flim yapımının en büyük unsuru olan rejisöre ve yine flimin ortaya çıkması için finansı ortaya koyan prodöktöre varıncaya kadar herkeste var olan doğal karmaşa ister istemez bizim kişiliğimizde, sanatımızda da yansıyor.

Tohum: *Sayın Salman, böyle bir çelişkiyi görüyorsunuz, bu güzel birşey. Ama sadece bunu görmek yetmez. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için siz ve sizin gibi düşünen sanatçıların belirli bir çıkış yapması*

gerekmez mi? Ayrıca size göre Devrimci-Demokrat nitelikli sanatçılar böyle bir çıkışı yapabilecek potansiyele sahip mi bugün?

İ. Salman: Bu çelişki şüphesiz ki ortadan kaldırılabilir. Ben hiçbir sorunun çözülmez olacağına inanmıyorum. 1970-80 arası o güç potansiyel olarak belli bir anlamda oluşmuştu. Ya da biz öyle zannettik. Zaten sonuçta da bunun yeterince oluşmadığı, çok güçsüz bağlarla bağlı olduğunu hepimiz gördük 80 sonrası. Ve şu anda da öyle bir potansiyel gücün varlığına ben inanmıyorum. Çünkü insanlarımız Türkiye’de özellikle demokrasinin inşası olayına spor olarak baktıklarını kendi özel yaşamlarında ispatladılar. Şu anda bizim sanat ve kültür alanında sırtımızı dayamak zorunda kaldığımız ve inandığımız bir sürü arkadaşımız geçmişini inkarla uğraşıyor. Onun için şu an sizin söylediğiniz anlamdaki birlikteliği sağlamak belli bir dünya görüşü ortaklığını gerektiriyor. O ortalıkta bugün yok ben- ce. Bu belki Nihilist bir tavır ama, şu an için ben böyle görüyorum.

Tohum: *Sayın Salman, bugün ülkemizde belirli bir kültür karmaşası var. Biri burjuva-liberal kültür dediğimiz, diğeri de gerici-feodal kültür dediğimiz bu iki kültür yapısı bugün hakim kültür durumunda. Tabi bir de buna alternatif olan devrimci-demokrat sanat ve kültür anlayışı var. Sizce bugünkü koşullarda bu devrimci kültür ve sanatın burjuva-liberal ve gerici-feodal kültür karşısındaki durumu nedir?*

İ. Salman: Binlerce yıl öncesinden kalma tortu bir kültür, tefeci bezirgan artıkları, feodal toprak ağalığı ve montaja dayalı kapitalist sermaye ekonomik üçleminin ortasında oluşmuş olan bir kültürde ister istemez hem burjuva kültürde hem de devrimci kültürde bir karmaşa mutla-

ka olacaktır. Bu iki kültür kendi homojen kültürlerini yaratmadığı sürece, aradaki mücadelede biraz kişiliksiz ve fahişe bir mücadele haline dönüşüyor. Ayrıca bugün ülkemizde gerçek anlamda bir devrimci kültürden söz etmekte mümkün değil.

Tarihin bin yıl öncesinden kalma çok güzel, çok saf, çak arı, halkımızın çalışan kesimlerinin ürettiği kültürler var. Ama onlar da bu karmaşa içinde boğulmuş durumdadır. Çünkü öyle bir ülke düşünün ki şöyle bir on yıllık süreç içerisinde emperyalizme karşı korunç yoksulluklarına rağmen mücadele etmiş ve kapıdan kovduğu adamları ekonomik birtakım açmazlardan dolayı bacadan alma durumunda kalmış, onun için bu karmaşa bizde yerleşik hiç bir demokratik kültür birikimini oluşturmamıştır.

Aynı şekilde burjuvazinin kendi orijinallikinden kaynaklanamamasından gelen bir şey var ki bugün gerçek anlamda bir burjuva kültürü de yok. Bugün ülkemizde Brahms'ı dinleyen bir burjuva düşünebiliyor musun, mümkün değil. Aynı şekilde bilimsel dünya görüşü dediğimiz Marksist dünya görüşünün imbiğinden geçmiş kültürünü özümsemiş gerçek anlamda devrimci kültür adamımızda yok. Ben böyle düşünüyorum. Çünkü geri kalmış bir ülkenin ileri gitmiş adamları çok zor olur. Yani ilerisinde bile gerici birtakım unsurlar bulmak mümkün.

Tohum: *Sayın Salman, sizde taktir edersiniz ki ülkemizde belirli dönemlerde öne çıkan ve herkesin de kabul ettiği belirli kişilikler var. Örneğin bir Nazım, Sabahattin Ali, Yılmaz Güney vb. vb. Siz bugün devrimci kültürün potansiyelinin olmadığını söylüyorsunuz. Peki bütün buna rağmen ülkemizde böyle yeni yeni simalar var mı? Ya da böyle simalar çıkarabilecek bir birikime sahip miyiz sizce?*

İ. Salman: Şöyle birşey var. Sanatçı yapısı gereği zayıf adamdır. Dünya Demokratik kitle hareketlerinin sürecini izlediğimizde şunu görürüz. Mücadelenin en keskin noktasında ilk sanatçılar kaçmışlardır. Yani gemiyi ilk terk eden taraflar onlardır. Gerçekten öyle, gemiyi ilk terk eden kültür adamlarıdır. Düşün adamlarını kastetmiyorum. Gerçi düşün adamları da belli bir anlamda kültür adamlarıdır ama ben bunları değil, özellikle sanatçıları kastediyorum.

Sanatçılar çok çabuk çözülürler. Onun için şu anda halkımızın top yekün verdiği demokrasi mücadelesi belli bir anlamda başarıya ulaşmaya yöneldiği zaman ancak sanatçılar gerçek anlamda ortaya çıkarlar. Demin dediğim ekstrem örnekler üzerine basarak söylüyorum. Toplumun belli koşulları kendine özgü birtakım sanatçılar çıkarır ama onlar genellikle azınlıktadırlar.

Yani bir Nazım'ı düşünelim. Bu ülkenin kültürel birikimi kırk tane Nazım çıkarmalıydı ama malesef bir tane Nazım'ımız var. Onu da zaten burada tutamamışız. Yılmaz da keza öyle. Kendi ellerimizle öldürmüşüz onu. Kaç tane Yılmaz'ımız var? Oysa olması gerekirdi. Pir Sultan'dan bu yana kaç tane halk ozanımız geldi bizim?

Tohum: *Peki Sayın Salman, özellikle de Sinema sanatçısı olduğunuz için size şöyle bir soru sormak istiyorum. Yılmazın üzerindeki yasakların kalkması için neler yapılabilir? Ayrıca bu yasakları sinema çevresi nasıl değerlendiriyor?*

İ. Salman: Eylem biçimleri konusunda uzun uzadıya düşündüm diyemem. Ama genelde sanatçılarımız içerisinde burjuva-liberal sanatçılarda var, demokrat olmaya çalışan sanatçılar da var, demokrat olduğuna inandığım sanatçı dostlarımız filan var. Bunların hepsi Yılmaz'a konan yasakların kalkmasından yana.

Benim kişisel görüşümce bugüne kadar sinemamızda Yılmaz kadar sineast yetişmedi. Sineast bizde sinema adamı olarak değerlendiriliyor. Oysa biz hiçbirimiz gerçek anlamda sinema adamı olmadık. O, militan bir sinema adamıydı. Bizim çok saygı duymamız gereken bir adamdır. Ve yine onun halkımızın kültüründen yararlanarak çok güzel şeyler yaptığı inancındayım. Yanlış şeylerde yaptı ama bu ayrı bir olay. Sinemasının genel serüvenini izlediğimizde Yılmaz'ın çok kötü filimlerine de rastlarız. Ama ülkemiz sineması adına yaptıkları inkar edilemez. O halde Yılmaz üzerindeki yasaklar kalkmalı. Ama bu lafta kalmamalı. Ben kendi açımdan söylüyorum Yılmaz üzerindeki yasaklar kalkmalı diyoruz ve bu lafta kalıyor. Hiç birimiz gerçek anlamda bir eylem biçimi belirlemiş durumda değiliz. Konuşuluyor işte. Dergilerde yazılıyor, insanlar muhabbetlerde konuşuyorlar ama sonuç bundan ibaret. Yani kısır bir tartışma ortamı.

Tohum: *Siz de biliyorsunuz ki bugün ülkemizde belirli bir süreden beridir Demokrasi sorunu tartışılıyor. Demokrasi ve Demokratlık kavramları toplumun bütün kesitlerince kullanılıyor. Sizce Demokrat olmanın gerçek kriterleri neler olabilir? Mesela bu kriteri, bağımsızlık sorunu, toprak sorunu ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı sorunda sumutlaştırabilir miyiz?*

İ. Salman: Kesin. Bunun dışında düşünülemez. Bir sefer kesin anti-faşist olmak zorunda, demokrat olmak için insanlar. Ama ülkemizde anti-faşist olmak ta zor. Nedenlerine gelince sanırım bu ortada.

Ben ülkemde güzel şeyler yapacağım inancındayım. Demin bana kendinizle bir çelişki halindesiniz dediniz. Ben bir buçuk iki senedir sinemada kalitesiz çekim yapmamak için, videolu çekim yapmamak için direniyorum. Ve bu direncimin semeresini belli bir anlamda toplamak üzereyim. Onun adını koymuyayım, çünkü bunu yaşam ispatlayacak diye düşünüyorum.

Tohum: *Sayın Salman, bugün ülkemizde insan hakları derneğinin başlattığı genel af sorunu var. Özellikle bu konuda Tiyatro kesitinde herhangi bir oyun falan sergilemeyi düşünüyor musunuz? Ayrıca sanat çevresi bu olaya nasıl yaklaşıyor?*

İ. Salman: Bu iş ancak anlayış birliğine varmış sanatçılarla mümkün. Şimdi bizim sanat çevresinde bir spekülasyon yaratılmış durumda. Bir takım sanatçılar ben sadece sanatımla varım diyor. Yani sinema oynuyorsam flim yaparım. O film demokrasi mücadelesine kadar katkıda bulunuyorsa ben de o kadar demokratım demektir diyor. Yaşamın diğer alanlardaki biçimlerine katılmıyor. Şüphesiz bu bir tercih sorunu o konuda bir şey söyleyemem. Ama benim inandığım odur ki gerçekten üretimin her alanında insandan dolayı içeride çürüyen insanların dışarı çıkması ve ülkemizde gelişmekte olan demokrasi mücadelesinin bir adım daha ileri götürülmesi için her alanda herkesin mücadele vermesi gerekiyor. Ben elimden geldiği kadar böyle hareket etmeye çalışıyorum.

Aziz Nesin demokrat olduğuna inandığım bir abimiz. Aziz Nesin'in söylediği bir laf var. Derki, "Biz kendi korkularımıza çok pis bahaneler bulmakta çok ustayızdır." Onun için mücadelenin neresine ne kadar katılıyoruz diye sorsak kendimize bu ya korkularımızın ve kaygılarımızın engelleme bildiği ölçüdedir. Tabi bunlar çok yuvarlak laflar. Kimin ne için ne kadar mücadele ettiği zaman gösterecek. Yani şu an sadece laf ile pilav pişirse, deniz kadar yada benden diyebilirsiniz.

Tohum: *Sayın Salman, genel af sorununda bildiğiniz gibi şöyle bir anlayış var. Özellikle de siyasi düşüncelerinden dolayı bir takım eylemlerde bulunmuş olanlar (soygun, adam öldürme, güvenlik güçleriyle çatışma vb. vb.) af kapsamının dışında tutulmak isteniyor. Sizce bir genel af nasıl olmalı?*

İ. Salman: Bence bütün bunları kapsamalı. Hatta ekmek çaldığı için hırsız görünümleri de kapsamalı. Çünkü çok büyük hırsızlar var ki bunlar

dışarıda dolanıyor. Bence yüz kişiyi çalıştırıp da onlara gerçekten vermesi gereken ücreti vermeyen bir insan daha büyük bir hırsızdır, aç kalıp da ekmek çalan insandan. O halde herkesi kapsamalı.

Tohum: *Sayın Salman, biz yine sanat alanına dönüp size şunu sormak istiyoruz. Biraz önce kötü filim yapmamak için birbuçuk iki senedir direndiğinizi söylediniz. Bu halen devam mı ediyor? Yoksa şu an üzerinde çalıştığınız bir filim var mı?*

İ. Salman: Ben yalan söylemeyi veya fikrimi saklamayı hiçbir zaman tercih etmedim. İnsan hata yapmakta mükelleftir. İnsanlar yaparken önlerine bir taş çıkıyor. Akıllı insan etrafından dolaşıyor, biz ise üstünden atlamaya kalktık, ama olmadı. Tökezlendik, düştük, belirli yanlışlar yaptık. Sonra baktım ki kendi kişiliğimden birşeyler vermeye başladım. Onun için bir süre bekledim. Daha olgun şeyler üretmeyi düşündüm derken geldi şu an Adalet Ağaoğlu'nun "Fikrimin İncegülü" isimli romanını Fransızlar ve bizim prodöktörler ortak filime alıyorlar. Tunç Okan yönetiyor. Ben de oynamaya çalışıyorum.

Daha önceki bekleyişim bilinçli bir beklemeydi. Kendi senaryosunu yazdığım bir olay vardı ve bunu kendim yönetip oynayacaktım. Ama bir laboratuvar çalışması olmadan yapacağım için çok eksikler olacaktı. Ve bu çalışma benim için gerçekten bir laboratuvar çalışması. Hem oyunculuk açısından, hem oyuncu yönetimi açısından, hem kamera incelenmesi açısından filan benim için çok olumlu şeyler bıraktı. Yani bilgi birikimi bıraktı diyebilirim.

Tohum: *Bir senaryo yazdığınızdan bahsettiniz. Sayın Salman, peki bu senaryonuzun konusu ne?*

İ. Salman: Belki çok fantastik bir anlatım tarzı olacak ama. Biz çocukken, Dedemiz, Ebemiz tam yatarken bize "haydi oğlum duanı et" derdi. Duamızda "Yattım sağıma, döndüm soluma melakeler şahit olsun dinime imanıma. Ayı gördüm allah amentü billah tövbe günahlarıma estağfürullah"

O zaman bizim için ay Hz. Ali, gün de Muhammed'ti. Ama şimdi insanlar aya çıkıp çişini yaptılar. Yani inandığımız bir sürü şey elimizin altından kayıp gitti, tutunacak dal aradık bulamadık. Şu an ülkemiz gençliği de öyle. Çeşitli nedenlerden dolayı; toprak sorununun çözülememesi, eğitim meselesinin çözülememesi, ve yine devletin gençliğe bakış tarzından kaynaklanan eksikliklerden dolayı boşlukta kalmış durumda.

Üniversiteyi bitiriyor işsiz kalıyor. Liseyi bitiriyor, üniversiteye giremiyor, girse ekonomik zorluklardan dolayı gidemiyor. böyle bir ortamda geleceğe yönelik bütün umutlarını yitirmiş bir köy gençliği grubunun içerisinde birinin kendine çıkış yolu aramasının

hikayesini anlatıyorum. Şimdi hikayeyi anlatmayayım. Ama iyi olacağını düşünüyorum.

Tohum: *Yani, bunun flime dönüşmemesinin tek nedeni maddi sorun mu?*

İ. Salman: Tabi maddi. Pelükülü olacak, kamerayı kiralayacak, set ekibini tutacak, mekanlara para yatıracak durumda olmadığım için çekemedim.

Tohum: *Sayın Salman, bugüne kadar oynadığınız birçok eser var. Bunlardan en beğendiğiniz yapıt hangisi?*

İ. Salman: Benim en beğendiğim yapıt belki çok garip gelecek ama “Hababam Sınıfı Güle Güle” diye bir filmim vardı. Ben öğretmen oynuyordum. Oyuncu olarak ta en beğendiğim oydu. Onun dışında Banker Bilo, Talihli Amele vb. gelince bunların içinde beğendiğim taraflarda var beğenmediğim taraflar da.

Çünkü ancak bütün koşullar yan yana geldiğinde güzel sinema yapılır. Bazan rejisör iyi oluyor, oyuncu tutmuyor. Oyuncu iyi, rejisör iyi olmuyor. Ama finansman yatıran adam 35 kutuda çekip biteceksiniz diyor. Bütün bu koşullar yan yana gelemediği için hiç bir filmim de çok iyi değil. Herhalde bundan sonra yapacağım filmim en iyi film olacak.

Tohum: *Hababam Sınıfı Güle Güle’de beğendiğiniz yön hangisi. Filmin siyasal yönü mü, sanatsal yönü mü, yoksa sizin oyun gücünüz mü? Hangi açıdan bu eseri olumlu görüyorsunuz?*

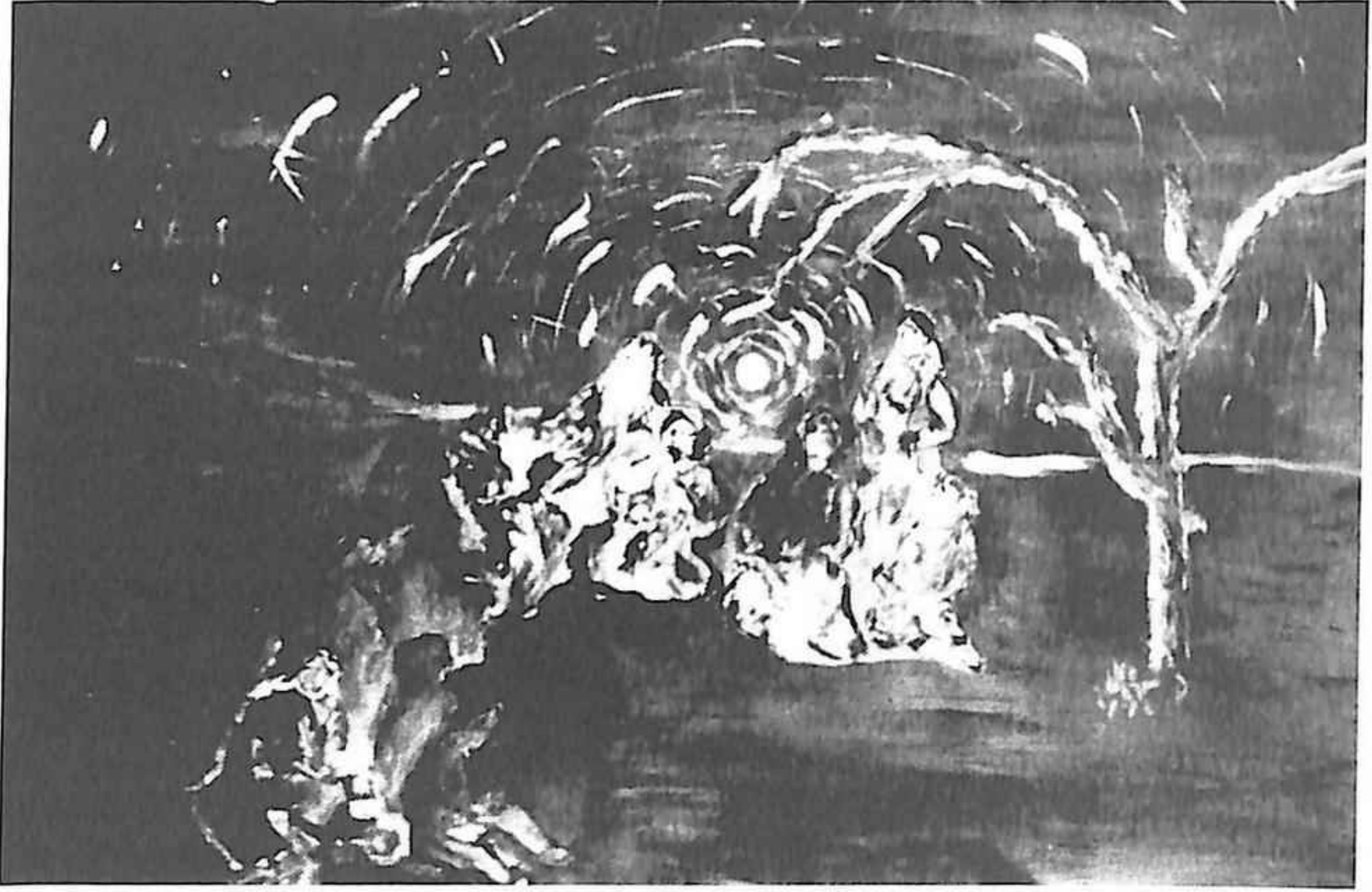
İ. Salman: Biz sosyal içerikli filmlere çok ikinci planda bakıyoruz. O zaman da anlatmak istediğimizi doğru dürüst anlatamıyoruz. Herşeyden önce bu filmde insana bakış tarzı doğaldı. Benim oynadığım öğretmen tipi gerçekten sonradan da irdelediğim kadarıyla bizim ülkemizde yaşayan öğretmen tiplerinden biriydi.

Kendi ailesine bakış tarzı, öğrencisine bakış tarzı çok önemliydi. Benim gözümde bir devrimci-demokrat öyle olmalıydı. Hababam Sınıfı Güle Güle’deki Mehmet Bülbül tipi olmalıydı. Çünkü sevmesini bilmeyen adamdan demokrat olmaz, bu mümkün değil.

Tohum: *Sayın Salman, son olarak size şunu sormak istiyorum. Bir süredir çeşitli yerlerde konserler veriyorsunuz. Birincisi buradaki dinleyici kitlesi hakkındaki izlenimleriniz ne oldu? İkincisi ise izleyiciler sahnede sizden hep mizah beklerken birden konuşma ve şiirle karşılaşınca nasıl bir reaksiyon gösteriyor?*

İ. Salman: Evet 1 ay kadar oldu buradayım. Burayı gördüğüm kadarıyla tahlil edecek durumda değilim. Bu ukalalık olur. Bura hakkında seneler-

dir konuşulur durulur. İki kültür arasında bocalayıp duruyorlar, çok fena haldeler perişanlar, falan diye. Ama ben gördüğüm kadarıyla buradaki insanlar hiç te perişan değil. Çünkü ben ülkemdeki insanın hangi koşullar içinde olduğunu da çok iyi biliyorum.

Diğer meseleye gelince bu iki üç dakika sürüyor. Benim o anki halime iki dakika sonra adapte oluyorlar. Yani bu adamın böyle bir yönü de varmış biz bunu bu şekilde de dinleyelim. Böylece doğru söylüyor diye düşünüyorlar.

Tohum: *Yani o aşamadan sonra işin mizah yönü kalmıyor mu?*

İ. Salman: Hayır. Bu çelişkiyi bugüne kadar çok yaşadım. Üzerinde çok düşündüm. Çünkü ben o ana kadar hep soytarı sefil Bilo'yum izleyicinin gözünde. Ama birden tam tersi bir kişilikle insanların karşısına çıkınca birden şok etkisini yarattırdım, itermiydim onları? Onlar red mi ederlerdi beni diye düşündüm durdum.

Ama öyle olmadığını gördüm. Çünkü insanlarımız bir ozanımızın dediği gibi çocuksu bir tevekkülle herşeyi kabule hazır bir insan. Çünkü gerçekten insanımız işlenmemiş bir toprak gibi. Onun güzelliği de kötülüğü de buradan kaynaklanıyor. Yeter ki sen bunlara yaklaşmasını ve kucaklamasını bil.

Tohum: *Peki Sayın İlyas Salman. Söyleşi için size teşekkür ediyor, yaşamınızda başarılar diliyoruz.*

İ. Salman: *Ben de size. □*

İÇERDEKİNİN NOTLARINDAN

PARTİZAN SANAT/SANATÇI ÜZERİNE TARTIŞMAYA GİRİŞ-III

Mehmet Çetin

8.

Sanatçının taraflılığı'nı bir adım daha yürütelim:

Yeni çağın sanatını yapan sanatçının parti ile ilişki biçimi, bu bağlamda kendisinin ve sanatının konumlanması hangi düzlemde, şimdi bu noktaya kadar getirdiğimiz tartışmayı, sorunun bu cephesinde de somutlamaya çalışalım. Biliniyor ki, ilişkin tartışmaların alabildiğine çeşitlendiği ve tavır farklılığının yaygınlaştığı, kimi özellikleriyle tartışmalı karakterini koruyan bir sorundur bu. Ki bu sorun, her türden anti-partici, anarşist, revizyonist, mutlak bağımsızlıkçı-bireyci çevrelerin saldırı unsurlarını da içeren yoğun bir tartışma sürecinden geçerek gelmiştir bu günlere, kısmen değişen içerik ve biçimiyle de bu tartışma süregitmektedir.

Sözetmiştik ki, ilk kez V.İ. Lenin tarafından formüle edilip gündeme kazandırılan edebiyatta partizanlık ilkesi, kendi içeriğinde parti ruhu- sanat/sanatçı ile parti arasındaki ilişki biçiminin saptanmasını da içeriyor, ve kimi itirazlara da yanıt getiriyordu. Bunun, parti çalışmasında organik bir biçimde içerilmesi gerektiği, partinin yönlendiricilik biçimi vb. açılardan da sorun belirli bir açıklığa ulaşıyordu. Ve kuşkusuz ki, o günden bu güne, süregelen tartışmalar, elde edilen birikim ve yaratımlar nesnelliğinde olay daha boyutlanmış, bu kuruluş sürecinde çok daha zengin bir düzeyi yakalamıştır. 1905'teki büyük sarsıntı ve akabinde oluşan koşullarda kuruluş şansı bulan taraflılığın bu en üst biçimi, kuramsal temellerine oturtulurken, ısrarla, sanat-edebiyat faaliyetinin 'planlı, birlikli sosyal demokratik çalışmanın bir bileşeni' olması gerektiği de vurgulanıyordu. Ki o dönemde tanık olunan bir diğer gelişme ise, kimi sanatçıların, partide örgütlü bulundukları halde, sanatsal yaratımlarında parti programının temelindeki tarihsel-toplumsal dünya görüşünün gereklerine ve ilkesel tutarlılığına uygunluk göstermedikleridir. Ve hatta partide yer aldıkları halde 'burjuva-anarşist bireyciliğe' teslim olan sanatçıların varlığından da söz ediliyor. Nitekim bunlara 'partiye ters düşen görüşler yaymak için partinin tabelasını kullanan üyeleri, üyelikten çıkarma özgürlüğü' de hatırlatılıyor. O ki parti gönüllü ve özgür bir birliğe dayanıyor, ve buna rağmen, yani parti içinde gözükmemesine rağmen parti programının dışında duruluyor, bu durumda partinin kendi ilke ve disiplinini uygulaması da en doğal hakkı oluyor. Toplumcu gerçekçi sanatın temel yasasının tarihin diyalektiğiyle düşüncenin birliği temeline dayandığı, ve bunun proletarya partisinin dünya görüşü olduğu da göz önüne alındığında, partinin bu dünya görüşü, program ve ilkelerinin dışında duranın, ve hatta buna aykırı görüş yayanların parti kimliğini kullanmaya hakları olmadığı herhalde tartışma götürmez.

BU KEZ

Ali Yağın
15.8.87/E-tipi Aydın

Bu kez
 Aşktan ümitten söz etmeliyim sana
 İşte bahçemde ilk yaz güneşi
 Dallarda dirim dallarda özlem
 Ve sen
 emret ki öleyim
 al yeşil işkal altındayken yurdum
 boşalt piştovu şurama

Gün doğururken
 Sancısı tutarken anaların
 ilk çığlığındaiken bebeler
 Sevincim çarmıha gerilir
 Kurşuna dizilir ezgilerim
 Dara çekilirim ürtük kapılarınıza karşı

Taş yüreğinin biriyim ben
 Her kezinde tepeden tırnağa kavga
 Her kezinde güle goncaya bulanır elim
 Sense serime ferman
 Kan bahar sürülmüşüm otağından
 Sürülmüşüm dağlara dağlara

Pospelov'un konuya ilişkin değerlendirmelerine dönecek olursak; "Sosyal demokratik edebiyatı, 'birlikli, büyük sosyal demokratik işleyişin çarklarından ve vidalarından biri' durumuna getirme işlevi karşısında 'çığlık' koparacak olan 'histerik entellektüeller'le tartışmada, bu 'metafizik' deyişlerin koşulluluğu da açıklanıyordu: 'Kuşkusuz ki, bu alanda kişisel yetkinlik ve bireysel eğilimler için, düşünce ve fantazi için, biçim ve içerik için geniş bir esnekliğin güvencesini sağlamak kaçınılmaz bir gerekliliktir.' deniyordu; ama 'edebiyat çalışması'nın, sosyal-demokratik parti çalışması bütününe 'ayrılmaz biçimde bağlı' bulunmasının da, en az o kadar gerekli olduğu vurgulanıyordu."

Sanatsal edimi parti faaliyetinin bir bileşeni olarak ele alan, bunu zorunlu gören sanatçı, kuşkusuz ki parti ruhu ve en üst düzeyde taraflılıkla yoğruludur.

Parti ile bağında da, yaratımında da bu ruhun varlığını ve gereklerini yetkinlikle yerine getirmesi aslolanıdır. Sanatsal faaliyetinin somut dokusu bu ruh ile oluşmak durumundadır. Yoksa, Pospelov'un da alıntılıdığı üzere, kimi sanatçılar partide örgütlü bulundukları halde, bunların ürünleri parti programının temelindeki tarihsel-toplumsal dünya görüşünün ilkelerine uygun olmayabiliyor. Bu anlamda, özellikle parti ruhu unsuru belirleyici bir önem kazanmaktadır. "Bununla birlikte" der A. Ziss, "Parti ruhu (partizanlık), sanatçının partiye girmesini keşkes gerektirmez. Partinin üyesi olmak, şu ya da bu sanatçının yapıtına otomatikman bu ruhu kazandırmaz. Öte yandan, bir yazar, partiye girmemiş olabilir, ama yine de, bu ruhu köklü olarak ortaya koyan yapıtlar verebilir." Ve parti üyesi olmayan M. Gorki, Mayakovski gibi değerli örnekleri de ek olarak ele alan A. Ziss, devrimini, halkın, partinin hizmetinde olmayan bir eseri aklından bile geçirmeyen bu büyük sanatçılar gerçeğinden hareketle, değerlendirilişine somutluk kazandırır.

Nitekim, gerçekte parti üyesi olmayan Mayakovski, konuya ilişkin şunları söylemektedir: "Diyorlar ki, bakın, Mayakovski bir ozandır... Ozanlık bankosunda otursun kalsın öyleyse... Vız geilir bana ozanlık! Ozan değilim ben, kalemi mi, yaşadığımız çağın şimdi var olan gerçekliğin ve onun kılavuzunun: Sovyet yönetiminin ve partinin hizmetine, evet yanlış anlamadınız, hizmetine diyorum, kaymış bir adamım ben her şeyden önce."

İşte parti ruhu'nun hiçbir açıklamaya ihtiyaç duymayan tanımı ve anlatımı budur! İşte, parti üyesi olmayan Mayakovski'nin partiye bağlılığı bu niteliktedir. Sanatsal yaratımındaki ve sanatçı tavrındaki militan, ve hiçbir yanlış anlamaya olanak tanımayan taraflılığını böyle dile getirmekteydi. Ancak, burda 'ozan'lığını yadsımasının söz konusu olmadığını, parti ruhuyla çarpan bir yürekle yine 'kalemi'ni partinin ve devrimin hizmetine sunmasından sözettiğini de belirtmeden geçmeyelim. Çünkü, birazdan vereceğimiz örneklerde, getirilen kimi yaklaşımların Mayakovski'nin bu tavrıyla çelişir gibi görünmesine rağmen, temelde bir ayrılığın olmadığını, partililik (parti ruhu) ilkesinde gerçekte aynı militan konumlanışa sahip olduklarını söylemeliyiz.

İşte, partizan sanat konusunda da ülkesinde öncü olan N. H. Ran'ın (ki ne dense bu hep unutturulmak istenmiştir) ilişkin düşünceleri de soruna, bir başka ifadelenişle aynı yanıtı taşıyordu. Çalışmanın ilk bölümünde alıntılıığımız kimi görüşlerin yanısıra, yani, kendi deyimiyle 'tek onur'u olan 1923'ten beri parti üyesi olduğu, bilinçli yan tutmayı yeğlediği, kesinlikle parti yazınından yana olduğu gibi bir çok değerinin ötesinde, partiyle ilişki biçimini de, "öncelikle bir yazar, sonra da parti üyesi olarak partiyle aramda ilişki edilgen değil etkendir" diye tanımlar ve Dobzynsky ile bu söyleşisinde partiyle kendisi ve sanatsal edimi arasındaki bağın somutlanışını da şöyle dile getirir N.H.Ran: "Kongre'de onaylanan program ve tüzüğüyle partiye bağlıyım. Belirlenen bu ilkeler dışında kimse den buyruk almam. Doğal olarak, partinin parolalarından; onları halk arasında yaygınlaştırmak amacıyla, tüm parolalarından esinlenirim, ama onları gerçek sanatsal düzeye ulaştırmaya çalışırım." Ancak bu yaklaşımın bir kısmına hemen bir itiraz -haklı olarak- getirilebilir. Yani, hem partililik ilkesi böylesine önemsenir, kesinlikle parti yazınından yana olunduğu söylenir ve hatta kongrede onaylanan program ve tüzüğüyle partiye bağlılıktan söz edilirken, diğer yandan 'öncelikle bir

yazar, sonra da bir parti üyesi' olmaktan, söz konusu ilkeler dışında kimseden buyruk almamaktan ne anlamda söz edilebiliyor? Ki bolşevik-menşevik saflaşmasının temel sorunsalı-çıkış noktasını oluşturan parti örgütlenme, disiplin ve üyelik tartışmasından bu güne, parti üyeliğinin, partinin belirli bir organında çalışmayı da gerektirdiği-gerekli koşullardan biri olarak çok açıkken... Parti tüzüğündeki bu hüküm, N.H.Ran'ın ilişkin yaklaşımı bağlamında nasıl hayat kazacaktır bu durumda ve bu nasıl bir parti üyeliğidir ki, gerekli ve yeterli koşulları tam olarak içermemektedir? Daha da ötesi, bir parti üyesi, 'öncelikle bir yazar' mıdır? Bu sorular daha da çeşitlenebilir ve kuşkusuz ki bunlar, tartışma içinde derinleştirilip yanıtlanması gereken sorulardır. Ancak bu konuda denilebileceklerle geçmeden, L. Aragon'un da N.H.Ran'inkine yakın bir yaklaşımını alıntılatalım istiyoruz. Konuyla ilişkili olarak kendisine sorulan, "Her şeyden önce nesiniz siz" sorusuna, "Her şeyden önce bir yazarım ben, işte bunun için de komünistim" diye bir yanıt getirir Aragon. Buna, "Olup bitenin mantıki bir sonucudur bu" diye bir açıklama getiren A. Ziss; 'mantıki sonuç'u," yaşadığımız dönemde gerçeğin deriliğine kavranması, asıl özüne inilmesi, mantıki olarak insanı ancak partizanlığa götürür" düzleminde bulgulamaktadır.

Diyalektiğin neden-sonuç ilkesini, sonuçtan nedene gitmeyle uygulamaya sokmayı (bunu mutlakçı bir yadsıyıyla değil ama) ve burdan hareketle elde edileni değil, elimizdeki 'nedensel'in verilerini tartışmayı tercih ettiğimizde, öz olarak denebilir ki; sanatçı, en üst düzeyde bir taraflılığa, çağın gerçeğine denk düşen bir yantutma'ya bilinçle karar vermiştir. Konumlanışı militancadır. Parti üyesidir, ya da Mayakovski örneğinde olduğu gibi parti üyesi değildir, ama her ikisinde de, Engels'in dile getirdikleriyle, Pospelov'un sözünü ettiği, eserde taraflılığın dolaysızca, doğrudan, dümdüz değil de eserin imgeler bütününde, gösterim ve dile getirme araçlarının bütününde saklı bulunması gerçeği, aynı doğrulukta ortak paydayı elde etmektedir. Dolaysızca, doğrudan, dümdüz müdahale ve akıl yürütmelere karşı Lenin'in de; ancak alelade, kaba-saba bir yazar, akıl yürütmeleriyle, okurun hiç düşünmediğini ve düşünmeye de yetenekli olmadığını aklından geçirebilir diye bir yaklaşıma sahip olduğunu bilmekteyiz. O halde nedir 'Akıllı uslu yazmak'? Felsefe Defterleri'nde, Feuerbach'tan onaylayarak alan Lenin, "Akıllı uslu yazmak" der, "daha bir çokları arasında, okurda da bir aklın bulunduğunu varsaymaktan, dolayısıyla her şeyi söylemekten; bir önermeyi tek başına geçerli ya da düşünülebilir kılan bağıntıları, koşulları ve kısıtlamaları okurun bulup söylemesine olanak vermekten ibarettir."

Ve biz, Lenin'in bu değerlendirmesine herhangi bir yorum getirmeye gerek duymadan, Engels ve ek olarak Pospelov'un da ısrar ettiği bu 'saklı' tutuşa dair Plehanov'dan da benzeri bir yaklaşım getirelim istiyoruz. Aynı zamanda bu, 'propaganda' olayına da belirli bir yanıt içermektedir. Sanat ve Toplumsal Hayat adlı kitabında Plehanov, "Sanatçı düşüncesini imajlarda ifade ettiği halde, makale yazarı fikirlerini mantıksal kanıtlarla ispat eder" diyordu, ve devamında şunları söylüyordu: "Bir edebiyatçı imajlar yerine mantıksal kanıtlar kullanırsa ya da yarattığı imajlar onun şu ya da bu konuyu ispatlamasına yararsa, o artık bir sanatçı olmaktan çıkıp bir makale yazarı olur, isterse denemeler ve makaleler değil de, romanlar, hikayeler ya da tiyatro piyesleri yazsın..."

Burda, bilimsel bir çalışmayla sanatsal yaratım arasındaki ayrım, birinin

Conrad Felixmüller

yapısı 'mantık' ile örülürken, diğerinin imgeler yoluyla örülmesinin yanısıra, Plehanov'un anı değerlendirmesini aktaran B. Moran'ın dile getirdiği gibi, "Eğer sanat uygun yöntem hakikati imajlar vasıtasıyla anlatmaksa, sanat eserinde açık ve doğrudan doğruya propagandanın yeri yoktur" gerçeğinde ifadeleşmektedir. Ve bunca değerlendirmeden sonra, olaya ayrıca yorum getirmenin çok gerekli olmadığını düşünüyorsak da; bu soruna yanıt aramalıydık, öyle yaptık. 'Partizan sanat' kavrayışımızın, partinin politik bildirgelerine, yönergelerine ya da ajitasyon araçlarına indirgenmeyen, ideolojik yönseme-tarafgirlik ile, estetik bütünselliğin sağlandı, çağın sanatı kavrayış olduğunu, bu konuda revizyonist-burjuva iğdiş etmeye tavır alırken, sekte-normatif yaklaşımlara da prim verilemeyeceğini, biraz da bu vesileyle vurgulayabilmek içindi. Ve vardığımız bu noktayla da yetinmeyip, ülkesinde bu sanatın kurucusu, önderi olan evrensel değerimiz N.H. Ran'ın da ilişkin değerlendirmelerini aktaralım istiyoruz. Fevralski'ye, "oyun yazarlığında en kötü şey, kişilerin bir şeyi açıklamasıdır" diyen N. H. Ran, sanırız ki Lenin-Engels'in sözünü ettiği 'saklı'lık olayına bir başka biçimde dikkati çekiyordu. Bulguladığımız bu. Ki, N.H. Ran, 'nesnellik ile yaratma arasındaki diya-

lektik birliğin' önemle ayırdındadır. Ve yantutmadaki konumlanışında, partizan sanatçı kimliğine karşın, tartışma konusu bağlamında-daha önce de değindiğimiz gibi- propaganda ve ajitasyon sloganların değerlendirilmesine yarışı değildir. Ancak, yeterli koşul, bunların sanatsal düzlemde yeniden üretimlerinin gerçekleştirilmesi, bu düzeye çıkarılmalarıdır. Fakat yine de, "Kısaca demek istiyorum ki" der, "realist edebiyat benim anladığım manada bir ajitasyon vasıtası değildir." Ve bu anlamda 'idealizasyon'a da karşıdır. Ki ona göre, "diyalektik materyalist realist sanatkârlar hayatın, insan ruhunun her cephesini ele almalı"dırlar. Bunun, kuruluşta, 'tipikleştirme'yi öngördüğü de açıktır. Nitekim, K. Tahir'e yazdığı bir mektubunda "Maksim Gorki'nin 'ana tipi bile biraz idealize edilmiş, biraz tek taraflı değil midir" diye sorup, ve devamında, "mesela, aklıma hemen şimdi geldi de yazıyorum, ana doğurmuş kadındır, Maksim Gorki'nin 'ana'sı ise sanki oğlunu hazreti meryem gibi doğurmuşa benzer" diyordu. Burda önemseddiğimiz, 'ana'ya dair değerlendirmesinden çok, N.H. Ran'ın, nesnellik ile yantutma arasındaki diyalektik birliğe kuramsal öğretici yaklaşımıdır.

Gerçek sanat yaşam içeriklerinin ve yaşam gerçeğinin imgesel bir biçimde ve 'surette' açığa çıkarılması olarak anlayan Hegel de, bu sorunda söz konusu doğru tercihin dışında durmuyor olsa gerek. Kısacası, sanatçı, sanatsal yaratımı esnasında, bu yaratının yasalarını yadsıyarak ölçüleri de 'akıl yürütme'lere karşı dikkatli olmak, politik tercih-taraflılık ile yaratımın ideolojik yönsemesini aynı biçimde ifadelendiriş olarak germemek durumundadır. Bilince çıkarılmış en üst düzeydeki taraflılıkla, yaşamın sanatsal olarak özümsemesinde, yöntemdeki aynılığa karşın, yaratımın dile gelişi ifadeleşmiş biçim ve yollarında sekte olmamak, 'binbir biçim' zenginliğini aramak, en uygun biçimleniş bulana dek bu arayış ve kaygısını sürdürmek zorundadır. Durağan olmayan estetik beğenin gelişme koşulu da burda birikir. Partililik ilkesinin taraflılığı ve düşünsel yönseme, yaratım bünyesindeki ilişkiler gerçeğinden, gerçeğin devrimci oluşu nesnellikten ve eylemin gerçekleşişinden, Kısacası, 'durum, olayın ve eylemin kendisinden' çıkmalıdır. Yoksa, salt gelecek düşüyle kurulmuş bir idealizasyon ile değil! Nesnel gerçekliğin sanatsal verilişinde, bu, engin fedakarlıkları, direnmeleri, yarınlar için görkemli ayaklanma, umut ve düşleri, yarının gerçekleşeceği inancını içerdiği ölçüde (ya da toplumcu düzenin kuruluşunu heyecanla hayatın her alanına yayma ve sürdürme), bu moral değerleri verebildiği ölçüde, doğaldır ki toplumcu gerçekçi sanat devrimci bir romantizmi de bağrında taşıyacaktı, taşıyagelmıştır. Ancak, hayatın kendi çelişkin birliğinde, bu çelişkiyi sanatsal düzlemde verirken, hayattan öğeleri de tipikleştirerek, dünya görüşünden kaynaklanan iyimserliği de olaya katarak sanatsal ifadelendirmeye gitmek doğru olandır. Böylece, hayatın ve nesnel gerçeğin her cephesinin bütün karmaşıklığı, altüst oluşu, zenginliği, geçmişi, bugünü ve yarınıyla sanatsal düzlemde dile gelişi, gelmesi gerekliliği, bunun herhangi bir propaganda bildirgesine sığdırılamayacağı, tartışmasız bir gerçektir. Ancak, bunu söylerken, politik tercih sorununda sanatçının edilgen bir konumlanışını savunmadığımız, savunamayacağımız açıktır sanırız. Yani, partizan sanatın güncel propaganda-ajitasyon faaliyeti kapsamına sığdırılması gibi bir yanılaşa dikkat çekmeye çalışırken, sanatçının apolitik olması gerekirmiş gibi burjuva anlayışlara prim vermediğimiz de çok açık olarak anlaşılır olmalıdır. Burda sözünü ettiğimiz, Sartre'ın "Kötü edebiyat politikaya sığınır" yaklaşımından da çok, örneğin Mal-

Käthe Kollwitz

lerme'nin dile getirdiği şu anlayıştır: Mallerme, 1871'de H. Cazalis'e yazdığı mektubunda, "politikanın edebiyatsız sürmesi, kendi yazgısını silahlarda belirlemesi o denli iyi olacaktır belki de. Bu durum edebiyatı kendi ayakları üzerine oturtur" demektedir. Kuşkusuz ki, edebiyatın politikayla ilişkisini, politikanın 'silah'la ilişkisi ölçeğinde 'vahim gören bu burjuva anlayışı, partizan sanat, ilkeleri, yaratımları, sarsıcı etkisi, apaçık tarafgirliği, halkın, devrimin hizmetinde, proleteryanın genel davasının organik bir bileşeni oluşuyla —haklı olarak— mahkum edilmiştir. Bu, ertelenmez ve yadsınmaz bir devrimci görevdir. Her türden burjuva çarpıtma ve saldırıya, somut pratiği-yaratımıyla karşı duran partizan sanatçının, gerçeğe en üst düzeyde bağlı kalışı, ve bu gerçekliği sanatsal düzlemde yeniden üretişi, yani bu işi çağın gerçeğine denk düşen bir taraflılıkla —bu anlamda politik bir tercihle— ve yetkinlikle 'iyi' yapması onun devrimci görevidir. Bu açıdan bağlı kalacağı temel yasa, kuşkusuz ki sanatsal yaratımın içeriğinde tarihin diyalektiğiyle düşüncenin diyalektiğinin birliğini sağlaması ve bunu estetik bir kuruluşla gerçekleştirmesi, sonuçtaki estetik dengedir. Yoksa, politik bir tercihten ayrı duramayacağı gibi, sadece dünya görüşü onu iyi bir sanatçı yapmaz, ancak, sanatsal yetisiyle buluşan, yön veren dünya görüşü sanatsal yaratımın niteliğini de belirler. Ve nesnellik ile yantutmanın diyalektik birliği de burda hayat bulur, iklimine kavuşmuş olur.

"Her halukarda, şunu güvenle söyleyebiliriz ki, zamanımızın büyük kurtarıcı fikirlerine nüfuz etmek gerçek bir sanatçının yeteneğini son derece takviye eder" demektedir Plehanov, ancak eklemektedir, "Yeter ki, bu fikirler onun eti, kanı olsun ve fikirlerini hakikaten sanatkarca ifade edebilsin."

Toplumcu gerçekçi sanatın, çağımızın bu sanatının, proleter dünya görüşüyle gönüllü ilişkisi'ni ve bu yeni yaratım ilkelerini sanatsal yaratımın dokusuna işleyen, bu fikirleri eti-kanı bilen partizan sanatçıları, kendilerini yenilmez kılan politik tercihleriyle, yaratımlarında bu ideolojik-estetik birliği, bu estetik dengeyi kurabildikleri ölçüde, amaçlanan dünyaya bir adım daha yaklaşmış olacaktır.

Bu kuşkusuzdur!..

(Deyam Edecek)

M. Çetin arkadaşın açmış olduğu "Partizan sanat/sanatçı üzerine tartışmaya giriş" tartışmasına katılan K. Yılmaz'ın yazısını yayınlıyoruz.

TOHUM

BİREY-TOPLUM-DOĞA GERÇEKLİĞİNDE SANATIN VE SANATÇININ YERİ

Karahan Yılmaz. 20 Temmuz 87, Metz

Birey-toplum-doğa gerçekliğini, imgelerle ve estetik bir yolla yeniden üretmeyi amaçlayan her zihinsel uğraşı, hiç kuşkusuz bir sanatsal etkinliktir. Ve aynı zamanda insana özgü üretimlerin en önemlisidir. Çünkü tüm edebiyat ürünleri toplumun gerekisimlerini gidermeyi amaçlar. Sanat, böyle bir görevi yerine getirirken, insanın zihinsel ve bedensel yetilerini geliştirir ve olgunlaştırır. Sosyal bir varlık olarak insanın, daha da insan olması için, sanat kullanılması gereken en etkili yöntemlerden biridir. Bu nedenle toplumcu gerçekçi sanat, yaşamdaki tüm canlılığı, çeşitliliği, çok renkliliği, algılayıp-yorumlarken onun özüne sadık kalır. Nesnel gerçekliğin sunduğu tüm verileri, zihinselliğin en gelişmiş biçimlerini kullanarak, insana özgü yeniden üretir. Ve bir insan olarak şair, bu üretimi yaparken insanın gerçek özgürlüğünü elde edebilmek için, tek başına yeterli bir etkinlik olabilir mi? Yoksa yaşantının diğer boyutlarındaki etkinliklerle bağlantılı mıdır? Toplumcu gerçekçi sanat, esas olarak sınıflı toplumlarda neyi amaçlar? İnsanın ve toplumun gerçek özgürlüğüne ulaşmasında sanatçının sorumluluğu nedir? Kültür ve sanat cephesi toplumsal devrimlerinde birinci dereceden rol oynayabilir mi? İşte tüm bu sorulara vereceğim yanıtlarla derginizin başlattığı tartışmaya katılmayı amaçlıyorum. Tabii ki böyle bir tartışma, ülkemiz sanatının bugün içinde bulunduğu durumu, karşılaştığı sorunları ve görevlerini ele almak zorundadır. Toplumcu gerçekçi sanatın kendi içindeki yorum farklılıklarını da kapsayacak olan bu tartışma, hiç kuşkusuz Tohum dergisinin de bugünkü bulunduğu yerden daha ileri bir yere götürecektir.

SANAT, SANATÇI VE TOPLUM İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Hangi sanat anlayışını ve düşünceyi savunursa savunsun, bir yazar nesnel gerçekliği olduğu gibi yansıtmaz. Daha doğrusu bunu istese de gerçekleştiremez. Çünkü yazar, gerçekliği yeniden üretmek isterken kaçınılmaz olarak, bir ayıklamaya, düzenlemeye ve seçime zorlanır. Neyi, nasıl, nereye kadar anlatacağını, hangi yönünü ön plana çıkaracağını neleri alıp, neleri atacağını, neleri anlatıp-

anlatmayacağını önceden düşünüp kararlaştırır. Nesnelliği anlatırken, bütün boyutlarıyla mı, ayrıntılarına inip-inmeyerek mi, ve hangi özellikleri ve incelikleriyle anlatacağını kendi dünya görüşü doğrultusunda belirler. Ve her yazar toplum gerçekliğini, kavrayışıyla, ele alış tarzıyla, onu yorumlayışı ve yansıtma yöntemiyle sınıfsal tavrını ortaya kor.

Yazarın önsezgisi, duyuları kullanma biçimi, bilinci ve birikimleri, içinden geldiği sosyal tabaka ve dünya görüşü, sanatsal kişiliğini belirlediği gibi ürünlerinin niteliğini de belirler. Özellikle farklı sınıf ve sosyal katmanlardan oluşmuş bir toplumda, yaşamsal sorunları, ilişki ve çelişkileri, birikim ve değerleri anlatmaya çalışan yazar her şeyden önce kendi içinde bir hesaplaşmayı yapmış olması gerekir. Yani bilinçli bir karar vermek durumundadır. Çünkü toplum gerçekliğini işlemeye çalışan bir yazar şu soruları sorabilmelidir kendine. “Ben kimin için yazıyorum.” “Toplumsal ve sınıfsal çelişkiler karşısında nasıl bir tavır takınacağım.” “Olayları ve olguları anlatırken, nesnelliği mi, yoksa öznelliği mi ilk veri olarak kullanacağım.” “Çelişkileri kimin yararına çözeceğim.” “Toplumsal değişime ve dönüşüme önderlik eden bir partiye, omuz verecekmiyim, yoksa vermeyecekmiyim.” İşte bu sorular karşısında verilecek cevaplar, hem yazarın rengini hem de sanatın niteliğini açığa vurur. Hangi düşünceyi savunursa savunsun, yazar gerçekliği tek yanlı algılayıp, tek yanlı yansıtma hakkına sahip değildir. Bunu yapmaya çalışan yazar sanatçı değil, olsa olsa sanat düşmanı olur. İnsanı, toplumu ve dünyayı değiştirme iddiasını taşıyan bir sanatçı, gerçekliğe ters düşmemek için, onu bütün boyutlarıyla, bütün zenginliği ve karmaşıklığıyla, değişimi ve devinimiyle anlatmak zorundadır. Aksi takdirde toplumsal gelişmenin, önüne, istemeyerek de olsa engel olur. **Çağın tanıklığı; ancak ve ancak, bizim dışımızda, bizden bağımsız var olan, gerçekliğin, başsız ve sonsuz akışını, değişimlerini, devinimlerini, çelişkilerini ve gelişme yönünü uzaktan seyretmekte değil, gerçekliğin içinde ondan bir parça olarak, akışına karışarak ve ondaki zenginliği hiç bir çarpıtmaya gerek görmeden anlayabilmek ve anlatabilmekle mümkündür.** İçinde yaşadığı gerçekliğin bireye özgü üretimini yapan sanatçı, her olguyu kendi karşıtıyla vermek ve anlatmak durumundadır. Çünkü toplum, her türlü benzerliği, zıtlığı, renkliliği, eskiyi-yeniye, güzeli-çirkini, bağrında taşır. Sürekli değişen, gelişen ve hareket eden sosyal bir zemindir. Kendi devinimi içerisinde, farklı değerler, farklı ilişkiler, farklı alanlar yaratır. İşte ekonomi, politika, kültür, ideoloji ve sanat toplumsal yaşamsallığın farklı birer boyutlarıdır. Kendi içinde, kendine özgü işleyişi ve yasaları olan bu boyutlar toplumu meydana getiren birer unsurdur. Yani her biri bir bütünün parçalarıdır. Bu nedenle toplumun herhangi bir boyutunu değerlendirirken, diğer boyutlarla ilişki ve çelişkisi çerçevesinde değerlendirmeliyiz. Toplumsal yaşamın hiç bir boyutu diğer bir boyutundan daha az değerli ve gereksiz olamaz. Toplum farklı tarihi koşullarda, konjüktürel nedenlerle birine daha fazla abanabilir. Bu abanma o boyutun üstünlüğünden değil, toplumun o boyutta yeteri kadar kendisini üretememesindendir. Çünkü hiç bir boyut diğerinin yerini alamaz ve onun yerini dolduramaz. Ne pantolon, ayakkabının yerini, ne de ayakkabı şapkanın yerini tutabilir.

Her biri insan yaşamında ayrı gereksinimlere cevap verir. Ancak ne var ki, toplumun kendi doğal kanalında akmasının dumura uğratıldığı ülkelerde, politi-

ka sanatla, sanat ideolojiyle, ve ideoloji kültürle doğal olmayan ilişkilere girer. Çoğu zaman biribirinin görevini yüklenirler. Toplum politikayı sanatla, kültürü ideoloji ile üretmeye başlar ki, işte tam bu noktada yozlaşma, çarpıklık, ilkelleşme başgösterir. İnsana özgü tüm değerler yerle bir edilir. Böylesi ülkelerde (Bizim ülkemiz gibi) devrimci sanat ve sanatçı var olana alternatif olarak yeni bir insan, yeni bir yaşam ve yeni bir ilişkiyi yaratmanın mücadelesini verir. Toplumdaki değişimin önünü aydınlatır. Çarpıklığı, yozluğu, ilkelliği ve insana özgü olmayana dışalamaya çalışır. İnsanlığın geleceğini olumlu yönde etkileyecek tüm değerlere sahip çıkmaya çalışır.

TOPLUMSAL DEĞİŞİM VE DEVRİMCİ DÖNÜŞÜM

Toplumcu gerçekçi sanat her şeyden önce, insanı-toplumu ve dünyayı değiştirmek görevini ilk hedef olarak seçer. İnsanın, bedensel ve zihinsel yetilerini özgürce geliştirip, özgürce kullanabildiği bir toplumsal ilişkiyi (sosyalizmi) kurmayı amaçlar. Çünkü o, çağın en devrimci sınıfı olan proleteryanın bilimiyle donanmıştır. Proleteryanın bilimi ve estetiği, gerçekliği yoğururken, onu kendi süzgecinde damıtırken yaşamdaki güzellikleri tadar ve taddırır. O bir nevi paylaşım-daki taddır, güzelliştir. O insanın zihinsel dünyasında hiç bir zorbalıkla karşılaşmadan, özgürlüğün gürül gürül akışıdır. O insana özgü üretimin en yücesi, en güzeli, ve en zevklisidir. Varoluşun, varoluştaki tüm canlılığın, hareketin ve devrimin görüntüleridir.

Toplumcu gerçekçi sanat yaşamda ne varsa, onu güncel, çağa özgü, geçici ve kalıcı tüm özellikleriyle teknesine doldurur, yoğurur ve eriterek yaşamsallığın birer unsuru haline dönüştürür. Toplumsal yaşamın tüm boyutlarındaki gelişmeleri inceler, onu etkiler ve ondan etkilenir ve insanı ilgilendiren her şeyi insana özgü yapar. İnsanlığın tarihsel gelişimini ve ilerleyişini kendi doğallığında akıtmaya çalışır. Sınıflı toplumlara özgü tüm ilişki ve değerlere karşı mücadele eder, ve o mücadelenin güçlü bir silahı olur. Sadece ekonomik alanla sınırlı olmayan, toplumun bilincinden duyularına, sanatından kültürüne, düşüncesinden ideolojisine, ve değer yargılarına kadar uzanan zıtlıkları yeni bir biçime sokmaya uğraşır. Politika, sanat, kültür, ve düşünce üretmek gibi tüm insani etkinlikleri gerçek sahiplerinin eline verir. Özelde insanı, genelde tüm bir toplumu sınıflı toplumlara özgü konumlarını parçalayarak, sosyalist bir insanı ve toplumu yaratır. Devrimci sanatçı daha bugünden başlayan dönüşümün öncüsü ve savaşçısıdır.

Yani her şair, her yazar, ülkesinin halkının ve insanlığın mutluluğu için mücadele eder. Yaşamdaki güzelliklere sahip çıkar, yaşamı güzelleştirir ve bu doğrultudaki mücadelelere katılır. Bakın A. Timuçin, Nazım'la ilgili bu konuda neler söylüyor. "Ölesiye sevdiği yaşamı yüceltmek, kalabalıkların yazgısını paylaşmak, sömürülen, acı çektirilen insanların yanında yer almak, hiç bir katılığa, hiç bir bağınazlığa düşmeden öğrenmek, benimsediği dünya görüşünü daha da aydınlığa kavuşturmak, için yaşadı ve yarattı." Aynı konuda Nazım şunları söylemektedir. "Bana göre büyük adam odur ki, sanattan politikaya kadar, kendi işinde en önde yürür, dönemeçleri önce geçer, olanı kavrar, olacağı sezer ve bu kavrayışla bu sezişe güvenerek yaratır" diyerek şairin yaratıcı gücünün ve önsezgisinin önemini vurgulamaktadır. Yaşamdaki duyarlılığı kendi değirmeninde öğüten sanatçı

onu tüm bir toplumla paylaşır ve insanlığın evrensel değerine dönüştürür. Kısacası zihinsel üretkenliklerin tümü yaşamın atan nabzıdır. İnsanı insan yapan, onu diğer canlılardan ayıran en temel özelliğidir. Onun yaşamsal bir fonksiyonudur. Giderek mükemmelleşmesi ancak ve ancak bu yanını geliştirmesi ve ilerletmesi sayesinde olacaktır.

SANAT, İDEOLOJİ VE SİYASET İLİŞKİSİ

Yıllarca tartışılmasına rağmen, sanat, ideoloji ve siyaset ilişkisi henüz yeteri kadar açıklığa kavuşturulabilmiş değil. Özellikle demokratik gelişmesi engellenmiş, tüm devrimci dinamikleri köreltmeye çalışılmış bizim gibi ülkelerde, sorun çok daha ciddi boyutta ele alınıp tartışılmalıdır. Özellikle yüzyılımızın başlarında, “partili edebiyat”, “Parti edebiyatı” gibi değerlendirmeler olmuşsa da bunun içeriği ve ne olduğu konusunda, fazlaca durulmamıştır. Hiç kuşkusuz kapitalizmi savunanlarla, sosyalizmi savunanlar biçiminde yaşanan bir saflaşmada devrimci edebiyat tavrını sosyalizmden yana koymak zorundaydı. Daha da ötesi insanlık tarihinde yeni bir ufuk açmayı başaran bir devrimin koşulsuz desteklenmesini üstlenecekti. Böyle bir üstlenme ise, sanatçıyı örgütlü mücadeleden yana olmayı zo-

runlu kılar. Kaldıki, hangi cephede olursa olsun zora dayanan bir egemen ilişki, yine karşıt bir zorla yıkılır. Bu bilincin ve düşüncenin bir gereği olarak elbette sanatçı, örgütlü olmak zorundadır. Ancak sanatın örgütlü olmasıyla, sanatçının örgütlü olması karıştırılmamalıdır. Çünkü politika, bir bağımlılık gerektirir. Kendi içinde egemenlik ilişkilerini üretir. Daha doğrusu yönetme sanatıyla ilgili bir problemdir. Politik iktidarı almayı, önüne temel hedef olarak kor. Politikacının topluma bakışıyla, sanatçının topluma bakışı tamamen farklıdır. Birisi insanı gütmeyi amaçlarken, diğeri tamamen özgürleşmesini amaçlar.

Burada esas sorun kimin kime göre şekilleneceğini değil, kimin kimi yönlendireceğini değil, toplumsal değişimdeki rollerini doğru kavrayıp, bu rolü en iyi bir şekilde nasıl oynayabileceğini, karşılıklı olarak birbirini nasıl etkilemesi gerektiğini doğru değerlendirebilmektir. Çünkü sanatsal faaliyet özgür olmak ister. Her türlü bağımlılığı reddeder. Kendi doğallığında akmak, kendi doğal akışının ürünü olmak ister. Önceden yazılmış hiç bir reçetesi yoktur. Ne sınırlılık tanır, ne de güdülmek ister. Zaten politikacının devrimcisi de, sanatın bu özgünlüğünü bilenidir. Sanat gerçekliğin tüm karmaşıklığına rağmen, öznel ve nesnel yanıyla, estetik gücü ve imgeselliğiyle, ideoloji ve bilinç ögesiyle ve biçimselliğiyle, yaşamdaki güzelliği tadar, taddırır, onu yeniden yaratır ve yeniden güzelleştirir. İşte bu nedenle egemen sınıflar, sanatı kontrol etmek, egemenliklerinin bir silahı haline getirmek ve toplumu kendi sınıf çıkarlarına göre şekillemek için sanatsal ve kültürel etkinlikleriyle kitlelerin kafasında yaşarlar. Ve zaten burjuvazi en güçlü kılan yanı da budur. Onun için burjuvazi toplumun düşünen kesimi, bilgi ve sanat üreten kesimini satınalmak ister. Satınalamadığını ya cezalandırır veya öldürür. Böylelikle sanatçı istese de, istemese de kendisini bir kavganın içinde bulur. Bir yandan gerçekliği yeniden üretirken, diğer taraftan onu hayata geçirir. İşte bu noktada, sanatçının düşündüğü gibi yaşamak istemesiyle bir siyasal eylem de başlamış olur. Çünkü sanatçı verili olanla çelişir, onu eleştirir ve kendisine uygun bir şekle büründürmeye çalışır. Hiç kuşkusuz bu da birey olarak sanatçının, sınıfsallaşması, sınıf bilincini almasıdır. Marks'ın deyişiyle "Kendiliğinden bir sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için bir sınıf olmaktır". O halde sanatın ve sanatçının bağımsızlığı diye bir şey sözkonusu değildir.

"PARTİ EDEBİYATI" veya "PARTİLİ EDEBİYAT"

Bir birey olarak sanatçı da, sanatsal faaliyetlerin dışında ekonomik, siyasal, ideolojik ve kültürel etkinliklerde bulunabilir. Politikacı da olabilir. Toplumu değiştirme mücadelesinin her boyutunda yer alabilir. Almalıdır da. Ama o değerlendirilirken sanatsallığı her zaman ön plandadır. Nazım Hikmet bir şairdir. Ama aynı zamanda bir komünisttir. Sosyalizm için mücadele etmiştir. Fakat yaşamında sanatsal yönü sürekli önde olmuştur. Öyle de olmak zorundaydı. Üstelik politik yönüyle fazlaca eleştirilmesi gereken bir şairimizdi. Sanatı birebir düşüncesinin ürünü değildir. Devrimci olmak, Marksizm'i savunmak iyi bir sanat için yeterli olsaydı, bu düşüncüyü savunan herkesin sanatçı olması gerekirdi ki, bu alanda bolca başarısız olanlar da oldu. Bu düşüncüyü savunmayanlardan başarılı olanlar da var. Üstelik A. İlhan tipik bir örneğimizdir.

Farklı tarihi koşullarda, konjektürel nedenlerle bir ülke devriminin sa-

natçılara yüklediği sorumluluklarla, bunu mutlaklaştırma mantığını ayırt etmek gerekir. Hele “parti edebiyatı” kavramının bunca olumsuz örnekleri yaşanmışken, bunu irdelememek ve günün koşullarına göre değerlendirmemek oldukça büyük yanılğı olur. Kendi ülkemizde Nazımın bile partisiyle kurduğu ilişki yeterince açıktır. Üstelik Nazım sanat anlayışı ve çizgisiyle hiç bir zaman partisinin gitmediği yere gitmemiştir. Çok açık bir çelişki olmasına rağmen o günkü tarihi koşullarda, (gerek uluslararası, gerek ülkemizde) ortaya çıkan saflaşmanın bir sanatçıyı öyle davranmaya zorladığı söylenebilir. Ama her şeye rağmen sanatçının partili olmasını sanatın partili olmasından ayırt etmek istiyorum. Sanat çoğu zaman politikayla aynı yönde akmaz. Ve sanatçı da çoğu zaman partisiyle çelişebilir. Sovyetler Birliğinde ülkenin en büyük sanatçıları, uzun yıllar SBKP’yle çelişmiş, salt bundan dolayı sürgüne gönderilmiş, ve cezalandırılmıştır. Yasemin, Mayakovski, Gorki, Meyerhold, Nazım gibileri buna örnek değil mi? Fransa’da Aragon’la partisi arasındaki çelişki buna en son örnektir. Üstelik çoğu zaman sanatçılar, ya ajan, ya karşı devrimci ya döneke olarak adlandırılmıyor mu? 70 yıldır yaşanan “sosyalizm” deneyi oldukça acı gerçekleri bize göstermiştir. Esas acı olan şey ise, devrimin başarıya ulaşması için alınan konjektürel tavrı, her dönem alınması gereken tavır imiş gibi gösterme olayıdır. Ulusal kurtuluş mücadelesi yıllarında, Kemalistlerin komünistlere karşı aldığı tavıra rağmen, Nazım partili olmak adına, o siyasal çizginin politik takipçisi olmuştur. Ne olursa olsun partili olmak gibi bir tavrın, özünde partisizlik anlamına geleceği bilinmelidir. Çünkü yaşanan 70 yıllık süreç, sosyalizmin ne olduğundan çok, ne olmadığını bizlere öğretmiştir. Bugün sanatsal bir faaliyet, salt politik devrimin problemleriyle değil, salt sınıflı toplumları eleştirmekle yetinen değil, aynı zamanda “sosyalistim” diyen ülkeleri de eleştiren, bununla kalmayıp yeni bir insan, yeni bir toplum ilişkisini bugünden yaratmaya soyunan bir faaliyet olmalıdır. Soruna böyle bakan bir mantık, hiç kuşkusuz hem kendine, hem geçmişine ve verili olan eleştirel yaklaşıp.

Sanatı, ideolojiden ve siyasetten bağımsız gören bir anlayışla hesaplaşmak ne kadar gerekliyse, onun siyaset ve ideolojiyle ilişkisinin açıklanıp tanımlanamayacağını iddia eden bir görüşle de hesaplaşmak o kadar gereklidir. Çünkü her iki yaklaşımda hatalı ve yanlıştır. Sanat ne bağımsızdır, ne de açıklanıp tanımlanamayacak bir ilişkisi söz konusudur. Tam aksine her üçü de yaşantının farklı boyutlarıdır. Birbirini etkiler ve birbirinden etkilenirler. Her üçü de bir üst yapı kurumu olup, toplumsal nesnelliğin farklı yansıtılma biçimlendirdir. Üstelik her sanatsal faaliyet bir ideolojinin üretilmesini amaçlar, ve siyasal yan tutar. Belli bir kültürel formasyonun iç ilişkilerinde şekillenen ideoloji, toplumdaki kültürel düzey değiştikçe değişir. Oysa toplumun üzerinde egemenlik kuran sınıf, kendi egemenliğini sarsacak, her türlü girişime ve değişime karşı çıkar. Tam bu noktada kendi egemenliğini sürdürmenin bir biçimi olarak, ideolojideki ve kültürel alandaki değişimi yönlendirip-şekillemeye çalışır. Onu emeğin üretkenliğini boğmada, toplumun doğal akışını engellemede, düşüncenin gelişimini durdurmada kullanır. Durağanlığı, tek tip düşünebilmeyi, monotonluğu ve çarpıklığı bir türlü içine sindiremeyen topluma zorlarsa empoze etmeye çalışır. Yani bu ülke benim ülkemdir ve herkes benim gibi düşünecektir der. Hayır bu ülke herkesin özgürce düşünebileceği bir ülkedir diyen sanatçı, bunu demekle en güzel siyaseti de yapmış olacaktır. Nasıl ki, yönetenler için, siyaset yapmak kendi egemenlikle-

Midesine
indirdiği
her
lokmanın
karşılığını,
topluma
vermeyen
kişi,
o toplumda
asalaktır...

rini korumak ve sürdürmekse, yönetilenler için de siyaset, bu egemenliği yıkmak ve kendi egemenliklerini kurma girişimlerinin tümüdür. Bu mücadele sürecinde çatışan güçlerin çıkarlarına göre şekillenen düşünce ise, o sınıfların ideolojisidir.

Hangi ülkede olursa olsun kültürün gerçek yaratıcısı halktır. Tarihsel olarak burjuvazi, ne sanat, ne kültür, ne edebiyat ve ne de insanı geliştirebilir. Artık onun bu gücü bitmiştir. Yapabileceği tek şey insan yaşamına özgü tüm değerleri, yozlaştırıp metalaştırmaktır. İnsanın üretkenliğini köreltip, düşünmesini engelleyip yönetilmesini kolaylaştırmaya çalışmaktır. O halde sanat kendi işlevini eksiksiz yerine getirebilmek için direngen, bilinçli, örgütlü ve kararlı olmak zorundadır. Sanatın, kültürün, bilimin, tekniğin, politikanın ve insana özgü tüm faaliyetlerin ya uzaktan takipçisi, ya seyircisi ya da basit bir taklitçisi olmaya zorlanmış halkların, artık insanlığın geleceğini etkileyip-yönlendirmede temel rolü oynamasının sırası gelmiştir. Yaşamı üreten, geliştiren, değiştirip dönüştüren yığınlar, yaşamın gerçek sahibi olmak zorundadır. İnsanlık er veya geç bu çelişkisini çözecektir. Devrimci edebiyat bu mesajı iletmeye çalışan en güçlü propaganda biçimi olabilir. Sanat ve sanatçı konusunda son sözü yine Nazım'a bırakarak yazımıza son verelim. "Entellektüel dediğin şarkıya benzer. İyisi, özlüsü, derini ve düzenli-sine doyum olmaz. Kötüsü çekilmez bir nesnedir. Ne dinlenir, ne tadılır." □

ÖYKÜ

Üç kişiydiler. Biri madrabazdı. Öteki düzenbazdı. Üçüncünün ise ülkede eşi azdı.

Kendiliğinden Tanrı kişiler, bir yıllarda, yücelerde davalara açarak üçünü de mahkûm etmek istediler. İkisi gerçekten suçluydu, mahkûm oldu. Üçüncüsü ise... Mahkûm olmaya zorunluydu.

Bu öykü, işte o onurun öyküsüdür. O'nun öyküsüdür. O'na saygıyla...

RÜŞVET

Demirtaş Ceyhun

Böyle bir şeyi kesinlikle beklemiyordu o gün. Üstelik avukatı da, böyle bir olasılıktan söz etmemiştii sabah, mahkemede.

Bu kaçınıcı duruşma... Artık bıkmış. Usanmış. Kaç yıldır, bu birbirinin benzeri, tekdüze duruşmalardan öylesine umudunu kesmişti ki... Avukatı da, aylar var ki şöyle doğru dürüst arayıp sormuyor, uğramıyor mu ne?

Gene dalmış gitmişti ıvır zıvır anılara. Meğer duruşma bitmiş. Askerler, sanıkları tekrardan zincirlerle bağlamak üzereydiler. Birden nasıl oldu? Avukatı, ilerden koştu geldi, üzerine atıldı, boynuna sarıldı, yanaklarından şapur şapur öpmeye başladı.

-Geçmiş olsun ağam, diyordu bir yandan da çığlık çığlığa. Haydi, gözümüz aydın, geçmiş olsun artık!...

-Efendim? Anlamadım?

-Gözümüz aydın ağam, gözümüz aydın!... Tahliye olduk!..

-Anlamadım. Tahliye mi olduk?

-Tahliye olduk yaaa!... Tahliye olduk artık. Artık serbestiz!

Avukatın gözlerine şöyle bir an, kuşkulu kuşkulu baktı Ağa, Bir türlü anlamlandıramıyordu duyduklarını.

-Niçin? dedi sonra da öfkeyle. Niçin tahliye ettiler bizi?

-Niçini miçini var mı sen de ağam, Allah aşkına... Niçin tutuklamışlardı ki? Niçin tutukladıklarını biliyorlar mı ki, niçin bıraktıklarını bilebilsinler? Sen de...

Ama niçin?

Ne garip... Tahliye olacağını duyduğu an ne çok sevineceğini sanırdı oysa. Ama şimdi... Tıpkı ilk günkü gibi... Tıpkı ilk tutuklandığı günkü gibi. Beyninin içini, bir burgu gibi habire oyup duruyor aynı soru; Niçin? Niçin? Niçin?

İnsan, aradan geçen bunca yıldan sonra, bunca olan bitenden sonra, tutuklandığı o ilk güne, sanki hiç bir şey olmamış gibi tekrardan geri dönebilir miymiş gerçekten? Tahliye olurken, her şeyini alıp da mı çıkarmış dışarıya? Hıh... Her şey öylesine anlamsızdı ki şu an... Tahliye olmak bile...

İşlemler tamamlanmış. Yazılmış. Çizilmiş. Kayıt defterinden düşülmüş.

Zimmet defterinden düşülmüş. Niçin? Hep; Niçin? Niçin?

Sanki bir düş görüyordu. Ya da, yıllar boyu düşlemenin doğal sarsıntısıydı belki de bu... Önde bir davul bir zurna, iki çingene. Ardında atlar, arabalar, faytonlar, yaylılar... Hısım akraba, konu komşu, dost arkadaş, kimi atına atlamış, kimi arabasını koşmuş... iki yanında soylu arap atlarına kurulmuş, çevre aşiretlerin ağaları, beyleri... Sanki bir düğün alayı. Tozu dumana katarak, ala ala hey'lerle dörtnele köye gidiyorlardı. Ne zaman haber almış bunca insan, yarabbi?.. Oysa, artık duruşmalara bile ayıp olmasın diye, nöbetleşe, şöyle bir ugruyordu çoğu hısım akraba. Hapishaneden artık anca cesedini çıkacağından hiç kuşkuları yoktu, çünkü.

Niçin? Öyleyse, bütün bunlar niçin? Niçin?

Tıpkı bir düşteymiş gibi dalmış gitmişken, birden nasıl oldu? Tanıdık bir sesin uyarısıyla mı? Yoksa iki yandan akıp giden bu bildik yoksul görüntülerin bilincine varmanın çağrıştırmasıyla mı? Bu düşsel yanılgıdan sıyrılıverdi, öfkeyle fırladı ayağa. Arabacının elinden dizgini kaptığı gibi kastı, faytonu durdurdu.

-Yeteeeeer!.. diye bağırdı. Yeter be!.. Neyin sevinci bu? Ne bayramını kutluyorsunuz böyle? Ne şenliği bu?.. Kesin!..

Sonra da, yorgun, bitik, çöküverdi koltuğa, büzüldü kaldı.

Kendisini hâlâ eski kendisi mi sanıyorlardı ne?

Davul zurna susunca, kalabalık da beş on dakika içinde kendiliğinden dağılıvermişti homurdanarak. Yakın akraba, birkaç bey, sessizce girildi köye. Eve varılır varılmaz da, daha avluda, merdivenin başında durdu. Konuklara yüzünü de dönüp bakmadan;

-Sağolun, dedi yarım ağız. Sırtımı değiştireceğim şimdi, artık kusura bakmazsınız.

Sözü biter bitmez de, taş merdivenleri hışımla, bir solukta çıktı. Oda da da karısına;

-Bu gece kimseyi göreceğim, dinleyecek halim yok, anlaşıldı mı? Bu gece kafamı dinleyeceğim, dedi buyurur buyurur.

Gerçekten de kimseyle görüşmedi. Ne karısının bir şeyler anlatmasına izin verdi. Ne hesap vermeye hazırlanmış yarıcıları, marabaları, kâhyayı yanına kabul etti. Ne de kendisi bir şey sordu. Onca çok sevdiği çocuklarıyla bile ilgilenmedi. Hatta, oğlunun niçin kendisini karşılamaya gelmediğini, şimdi nerede olduğunu bile sormadı. Geçmiş olsuna gelmek isteyen ağaları beyleri de, özürler dileyerek, incelikle geri çevirdi. Kapandı kaldı odaya. Kapıyı pencereyi sıkı sıkı örttü.

Kimse akıl erdirememiş, bir anlam verememişti bütün bunlara. Ama fazla da üzerinde durmadılar, çekip gittiler birazdan. Ev halkı, ırgatlar, marabalar, uşaklar da olan biteni tam kavrayamadıklarından, suspus çekilmişlerdi köşelerine. Karısı, ne yapacağını şaşırılmış, yapayalnız, öyle kalakalmıştı ortalıkta.

Yemeğe de inmedi kocası. Çaresiz, bir siniye dizdi yemekleri, yukarı çıkardı, sessizce süzülüp odaya, eyeri bıraktı döndü.

Gerçekten de öyle güzel kokuyordu ki hâlâ buğulanan bol kuru naneli yayla çorbası. Ama, yemeye de bir türlü karar veremiyordu ki... Acaba yese mi? Yiyebilir mi acaba? Ev yemeği bu, ev yemeği... Özel yapılmış... Bir, odanın içinde sinirli sinirli dolanıyordu. Bir, gelip dikiliyordu sininin başına. Karar verebilmek olanaksız. Ama öte yandan da içindeki yemek yeme içtepsi artık öyle azgınlaşmıştı

ki... Nerdeyse, istencine karşın vücudu kendiliğinden diz çöküverecek sininin başına. Ne garip... İnsanoğlu, kendisine de tam egemen değil galiba. Örneğin, şu an kendisi iştahına söz geçiremiyor. Acıkma diyemiyor vücuduna. Gerçekten de, düşünmeden diz çöküverdi sininin başına, kaşığa sarıldı. Acele acele bir yudum aldı çorbadan, yutuverdi, bir kaşık daha. Gene acele yuttu. Bir kaşık daha... Olanaksız. Üçüncü kaşık çorba, ağzında büyüdükçe büyüyordu. Yutamıyordu bir türlü. Öte yandan, midesi bulanıyordu, içi kabarıyordu. Nerdeyse çıkardı çıkarcak... Baktı olacak gibi değil, daha fazla dayanamadı, fırladı evin arka avluya bakan pencerelerinden birinin önüne, tahta kepenkleri zor açtı ve böğürtüyle uzandı dışarıya. İçinde ne var ne yok, kustu. İçi almıyordu...

Böğürtüyü duyar duymaz, zaten yüreği tıp tıp, kulağı kırıste, öyle tetikte bekleyen karısı koştu geldi yukarıya ya, kapı içerden kilitlenmişti. Yığıldı kaldı kapının önüne.

-Bre kurban olduğuum...dedi, komşular da duysun istemediği için, usul usul. Neyin var? Hele gadasını aldığımı, neyin var, de bir... Derdini demeyen derman bulabilir miymiş bre kurbaan? Hele aç kapıyı...

Yalvardı, yakardı. Ama boşuna...

Sabahı zor ettiler o gün. Işıkları da yakamadılar. Karanlıkta birer köşeye büzüşüp, tortop oldular, sabahı beklediler. Sabah olsun, hayır olsun inşallah... Gerçekten de daha şafakta, büzüldükleri yerlerde artık içleri geçmiş gitmişken birden onun sesine irkilip uyandılar, kendilerine geldiler.

Sabah erkenden kalkmış, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş, ayağında İngiliz kumaşından külot pantolonu, yeleği, ipek gömleği, gerçekten tiril tiril, sofaya çıkmış, bar bar bağıırıyordu.

-Atım!.. diyordu. Tez hazırlayın atımı!... diyordu.

Bir telaş, bir koşuyma, kaşla göz arasında hazırlanıverdi soylu arap kısrak. Taş merdivenlerin önüne getirildi. Hışım la indi merdivenlerden. Daha son basamakta, ayağının tekini üzengiye soktuğu gibi yekindi oturdu eyere ve atın karnını tepikledi. Bir anda, tozu dumana katarak, gözden yitti gitti. Nereye gidiyordu? Niçin gidiyordu? Kimse sormaya bile cesaret edemedi.

Daha sabahın köründe bir dişçinin kapısına dayandı.

-Sök, dedi. Dişlerimin hepsini sök!

-Anlamadım?... Sabah sabah sol yanından mı kalktın yoksa ağam? Tövbe... Sağlam diş çekilir miymiş bre? bu dişlerin hepsi sapasağlam.

-Ne laf anlamaz adammışsın yahu!.. Sana sök derim. Yoksa tanımadın mı beni?

-Seni tanımamak ne mümkün ağam... Bütün yöre iyi tanır seni.

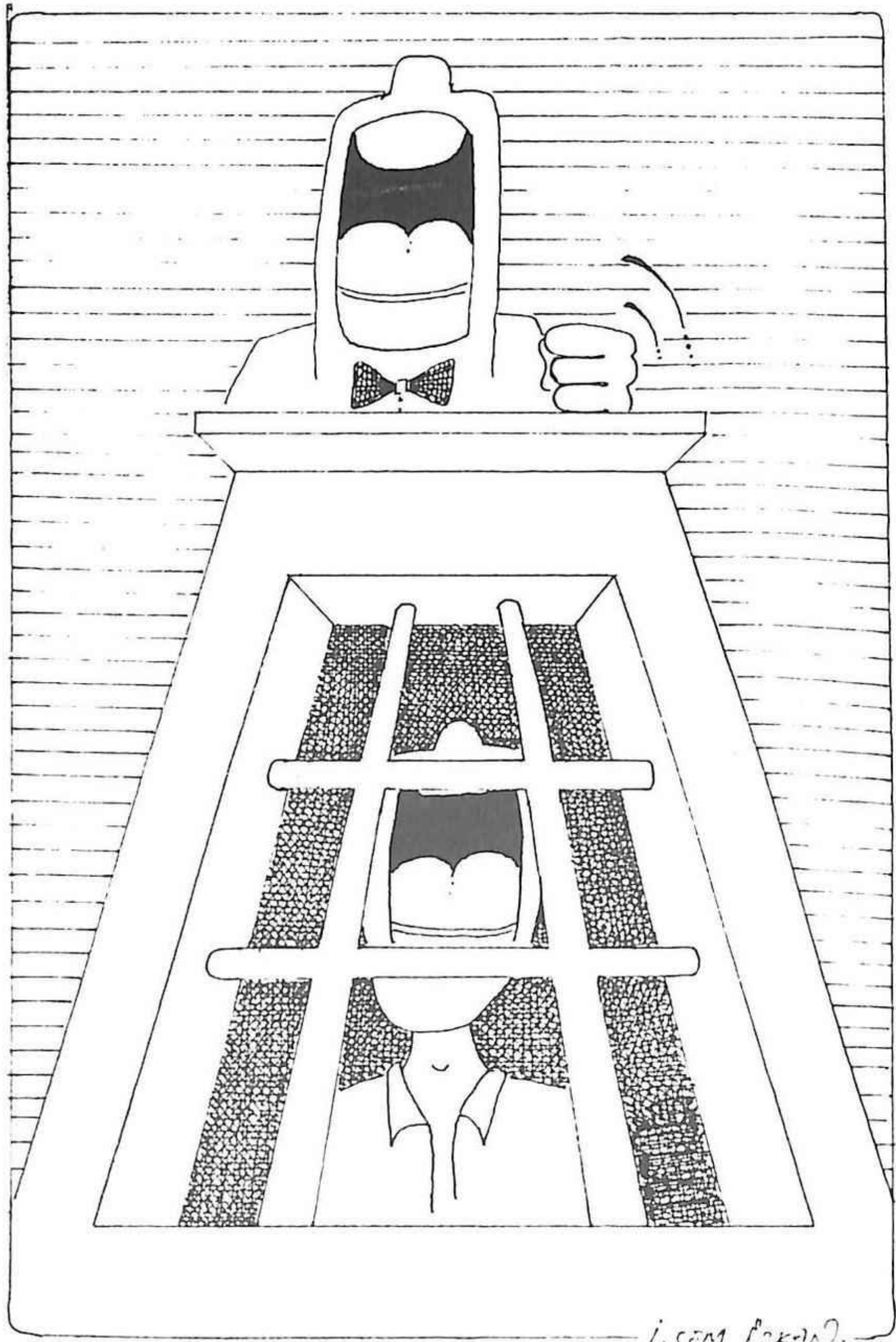
-Öyleyse, sök derim. Bütün dişlerimi sök derim sana!..

-Bağışla beni ağam. Tövbe, yapamam vallahi. Sağlam diş nasıl çekerim? Diplomamdan mı etmek istersin yoksa beni ağam? Tövbe. Tövbe vallahi. Niyetin, sabah sabah beni mi sınamak yoksa ağam? Hıı?..

Lâ havle velâ kuvvete illa billa...

Adamın Nuh deyip peygamber demiyeceğini akli iyice yattığı için, çaresiz, geldiği gibi öfkeyle çıkıp gitmişti. Bütün gün bir bir gezdi dişçilerin hepsini. Ama kimse çekmek istemiyordu, herkes bir başka bahane buluyordu. Sonuçta zar zor razı edebildi birini.

i. cem (2007)

-Ulan kime neeee? Kim karışabilirmiş bana bre? Diş benim değil mi? Ağz benim değil mi?

-Yazık ağam, vallahi yazık... Sapasağlam dişler...

-Ulan çek!.. Sana neee?..

Dayanamazsın ağam, vallahi dayanamazsın bunca dişin acısına...

-Bre kavaaat... İçimin acısından daha büyük bir acı mı vardır sanırsın yoksa, yeryüzünde?.. Çek derim sana!..

Gerçekten de, gık demeden bütün dişlerini çektirmişti. Bu nedenle, ortalık iyice karardıktan sonra döndü köye. Gerçi yanakları, dudakları henüz daha diri-y-di, birden içiçe geçivermemişti, ama gene de zor tanınır durumdaydı. Karısı görünce, ilkin tanıyamadı, şaşırdı.

-Bu ne hal bre kurban olduğuum? dedi dehşet içinde.

Yalvardı yakardı, ama tek sözcük olsun alamadı ağzından.

Gene kapandı, ama tek sözcük olsun alamadı ağzından!

Gene kapandı odasına. Kimseleri yanına sokmadı. Bu haldeyken kimseler kendisini görsün istemiyordu. Ağzındaki yaraların bir an önce sağılması için, sabırla uğraşıyordu. İlaçlarını eksiltmiyordu. Haplarını içiyor, zamanında garga-rasını yapıyordu. Sürekli olarak da yeni sağılmış sıcak süt içiyordu.

Ağzındaki yaraların iyileşmesi birkaç gün anca sürdü. Yaraların kapandığına, diş etlerinin artık iyice düzeldiğine kendisi de karar verince, akşam karısına seslendi, yemek istedi. Ne ki, olanaksız... Daha ilk lokmada, tıpkı eskisi gibi, gene bulanıverdi midesi, yüreği kabardı, fır döndü dünya. Ağzındaki lokma büyü-dükçe büyüyordu. Zor yetiştirdi pencereye. Böğürtüyle uzun uzun kustu. Sarı, yeşil sular geldi ağzından. Olanaksız. Almıyordu içi. Koca adam, gün günden eriyip gi-di-yordu. Karısı hocalara mı başvurmadı, muskalar mı yazdırmadı, adaklar mı adamadı, kurbanlar mı kestirmede gizli gizli... Ama, yararsız... Kimselerle görüş-müyordu kocası. Kimseyi yanına sokmuyordu.

Galiba odaya kapanmasının onuncu günü filandı. Oğullarının Ankara Sıkıyönetim Komutanlığınca tutuklandığı haberi gelince, öyle çok sevindi, öyle çok sevindi ki kadıncağz. Bu habere dayanamaz, mutlaka odasından çıkar, ken-disiyle konuşur diye düşünüyordu. Sevinçle koşuverdi yukarıya.

-Bre beeey, dedi. Oğlumuzu tutuklamışlar Ankara'da. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı oğlumuzu tutuklatmış... Yiğidimizi de mapus damına sokmuşlar bre kurban olduğuumun...

Ama umduğu gibi olmadı. Sadece;

—Kim tutuklatmış? diye sordu içerden öfkeli öfkeli.

—Ankara, kurban olduğum... Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı...

Bir daha yanıt bile vermedi.

Zamanla bütün bunları kabüllendiler, çaresiz. Kapıyı pencereyi dış dünyaya kapatıp, kabuklarına çekildiler. Gün güne konu komşu, hısım akrabanın da ayağı kesildi. Her şey kendiliğinden doğallaşıvermişti artık.

Gene bir hafta on gün sonraydı galiba. Kadıncağz, ne yapacağını bilmez, alnını çatkılarmış, bir seccadenin üzerine bağdaş kurup, kâh dualar mırıldana mırıldana, kâh kargışlar yağdıra yağdıra alt sofada uğunup dururken kendi ken-dine, sokak kapısı vuruldu sert sert. Ortalıkta da kimseler yoktu. Seslendi ya, kimselere duyuramadı. Kapı da habire vuruluyordu öfkeli öfkeli. Çaresiz, kalktı, homurdana homurdana gitti kapıyı açtı. Açtı ki, kapıda üç zeballa asker. Jandar-ma. Hayırdır inşallah...

Bu kez de oğlunu evden arıyorlardı. Kendini itip içeri girmek istediler. Göğ-sünü gerdi, dikildi karşılarına.

-Bre soykası batasicalaaar!.. dedi. Eşkiya ini basılır gibi, ağa evinin göz göz arandığı nerede görülmüştür? Destur!.. Oğlum yoktur burada. Kim arar oğlumu?

-Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı, anaaa!.. dediler askerler çekine çekine.

-Oğlum Ankara'dadır. Ankara Sıkıyönetimde tutukludur. Diyarbakır kumandanı çok meraklıysa, Ankara Sıkıyönetimine sorsun oğlumun adresini!

-Yani oğlun şimdi Ankara'da mı tutukludur ana?

Hey yaaa!.. Ankara'da tutukludur.

Kağıtlar çıkardılar, yazdılar, çizdiler, sonra da çekip gittiler.

Askerlerin karşısında dikelmmişti ya, oğlunu anlatırken de öyle büyük bir yorgunluk duymuştu ki yüreğinde...

Askerler çekip gittikten sonra, ağır ağır yukarı çıktı. Kocasının kapısının önüne çöktü.

-Bre beeeey, dedi yorgun bitik bir sesle. Bizim oğlanı şimdi de Diyarbakır Sıkıyönetiminden arıyorlar...

Gelenleri merak edermiş de, kendisini mi beklermiş ne kocası? Daha konuşması bitmiş bitmemişti, açılıverdi kapı. Başucunda heyula gibi belirdi birden. Bütün kapı boşluğunu doldurmuştu sanki.

-Ne dedin? Ne dedin? dedi hışımla. Oğlanı şimdi de Diyarbakır Sıkıyönetiminden mi arıyorlar?

Saç baş karışmıştı. Bir deri bir kemik kalmıştı belki. Ama gene de çın çın çınlatıyordu sesi ortalığı.

-Diyarbakır'dan arıyorlar ya şimdi de kurban olduğuum...

-Sen ne dedin onlara?

-Ankara'da tutuklu dedim, kurban olduğum. Çok meraklanıyorsanız, yavrumun adresini Ankara Sıkıyönetiminden sorun, dedim.

-Nee? Anlamadım!.. Yani adresini verdin oğlumuzun jandarmalara, ulan deli soykaaa? Ulan kafasız karını, oğlumuzun nerde olduğunu söyledin mi yani? Hıı? Vay vay vay... Vay aptal vay!.. Fırıl!.. Haydi kalk yerinden... Ulan, söyle-nir mi hiç jandarmalara oğlanın adresi? Haydi kalk!.. Diyarbakır Sıkıyönetimden önce yetişmeliyiz oğlumuza! Haydi, fırla, atımı hazırlat!.. Adam koştur hemen, bir Ankara uçağı yakalasınlar bana!.. Anlaşıldı mı? Haydi, tez ol!..

Hemen atlar koşuldu, adamlar çıkarıldı. Gerçekten de, jandarmaların eve gelmesiyle, ağanın Ankara'yı bulması arasında bir gün bile geçmedi. Ertesi sabah Ankara'daydı. Haber salındı bütün dostlara, hısım akrabalara, hemşerilere, hatırlı kişilere. "Oğlumu görmek istiyorum" dedi onlara. "Hem oğlumun yattığı yerleri görmek istiyorum, hem de oğlumla görüşmek istiyorum. Ama yalnız ikimiz, başbaşa bir odada görüşmek istiyorum. Anlaşıldı mı?"

Yolunu yordamını buldular. Belki oğlunun yattığı koğuşlara da girip dolaşması olanağı sağlanamamıştı, sadece uzaktan göstermişlerdi oraları, ama oğluyla Sıkıyönetim Tutukevi'nin revirinde gerçekten de başbaşa görüştü, konuştu.

Oğlu da zor tanıdı kendisini. Dehşet içinde kalmıştı.

-Bu ne hal, Allah aşkına baba?..N'apmışlar sana? İğne ipliğe dönmüşsün bre!.. Dişlerine n'oldu böyle? Hele söyle...

-Hele bırak beni, dedi sinirli sinirli. Benim bir ayağım çukurda sayılır artık. Hele sen konuş!.. Asıl seni nasıl kurtaracağız?

-Anlamadım. Asıl beni mi nasıl kurtaracağız? Neden?

-Hele söyle bakayım, davan n'oldu? Duruşmaların filan bitti mi? Mahkûm oldun mu?

-Yooo... Daha duruşmalar sürüyor.

-Öyleyse kurban, şimdi beni iyi dinle. Nasıl olsa burada da itibarlı tanıdıkların vardır. Senin yoksa, avukatının vardır. Tamam mı? Şimdi onları bulacağız hemen. Bize yol gösterecekler. Senin mahkemende sözü geçen hatırlı kişiler kimlerdir? O hatırlı kişiler için de biz kimlere başvuracağız? Yani, şimdi senin avukatın veya dostların bize o kişilerin adını, adresini filan verecek. Bizler de o hatırlı kişilere gideceğiz. Gayri ne isterlerse vereceğiz. Tamam mı? Üç milyon, beş milyon, on milyon, her neyse işte... Tek istediğimiz var onlardan; seni burada mahkûm ettirecekler. Beş yıla, on yıla, her neyse artık, seni mutlaka burada mahkûm ettirecekler.

-Anlamadım? O niye o? Niçin?

-Niçini miçini var mı bre?.. Şimdi de Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan arıyorlar seni, haberin var mı?

-Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan da mı arıyorlar beni? Arasınlar... Ne çıkar? Hıh.

-Hıh mı?

Birden sesli sesli soludu burnundan, bir an öyle oğlunun gözlerinin içine dik dik baktı kaldı. Nasıl olur da anlamazdı oğlu söylemek istediklerini? Gene derinden bir soludu.

-Diyarbakır diyorum sana!.. dedi sonra öfkeli öfkeli. Yüreği daralmıştı. Uzun uzun öksürdü, bir öksürük nöbetine tutulup.

Oğlu hâlâ şaşkın şaşkın bakıyordu gözlerine.

-Diyarbakır diyorum sana...

Ama daha fazla dayanamadı. Birden sarılıverdi oğluna ve boşandı. Hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ağlarken de, hıçkırıklar arasında;

-Bok yedirdiler bana oğlum, diye mırıldanıyordu. Bok yedirdiler bana... Bokumu yedirdiler bana.

Oğluna sıkı sıkı sarılmış, iç geçire geçire, uzun uzun ağladı. □

DİNLEYİN ÇOCUKLAR

Hüsnü Çavuş
Sağmalcılar/4.10.87

Koşun çocuklar koşun
Anlatacaklarım var sizlere
Aylardan haziran
2 Haziran 1987
Ateş almış bir zindanı
Ve zindan
Zindanlara taşımış alevleri
Bir mekânki sağmalcılar
Zincir sesleriyle çınlarmış
Ve tutsaklar tek tip yaşarmış
Ama haziran sığağı
Tutsakların yüreği kadar sıcak değilmiş
Ve yürekler, yüreklerle buluşmuş sağmalcılarda
Derken
Zincirler kopartılıp atılmış bir köşeye
Ve parçalanmış tek tipler.
İyi dinleyin çocuklar
O günlerde
Dışardaki yürekler de taşınmış içeriye
Analar, bacılar
Babalar, eşler
Ve dostlar da direnmiş
Yani sözün kısası
İnsanım diyen herkes
katılmış direniş kervanına
Ve analardan bir ana
Didar ana
kervanın en başında göğüslemiş ipi
Ama sevgi
Ama dayanışma
Sınırları aşmış
Unutmayın çocuklar
Direnişçiler,

Alınlarının akıyla sürdürmüşler direnişlerini
Ve bir daha da giymemişler tek tipleri
takmamışlar zincirleri

Haydi çocuklar
Koşun
Koşun
Direnişçilere çiçek taşıyın.

YUNUS EMRE
BU DÜNYA'DA BİR NESNEYE
YANAR İÇİM GÖYNÜR ÖZÜM
YİĞİT İKEN ÖLENLERE
GÖK EKİNİ BİÇMİŞ GİBİ...

HASAN HÜSEYİN'İ ANLAMAK

Hamdi Gedik

*selâm olsun selâm benden
yürek dolusu selâm*

HASAN HÜSEYİN

Ekim ayında 6. sayısı yayınlanan "Edebiyat Dostları" adlı derginin sekizinci sayfasında "Hasan Hüseyin: Şiirde arabeskin öncüsü" başlığıyla yayınlanan Cihan Oğuz imzalı yazının yanıtıdır. Amacım eleştiriden çok karalama yolunu benimseyen, nesnel ve objektiflik gibi ölçütleri gözardı eden sayın Oğuz'a bir nebze yol göstermek. Hasan Hüseyin eleştirilemez gibi bir mantıkla yola çıkmıyorum. Tabii ki her ozan gibi o da eleştirilebilir. Ancak eleştiri gibi zorlu bir uğraşın gerektirdiği nesnellik ve sağduyudan yoksun bir eleştirmen tarafından, yalnızca ilgi toplamak amacıyla yazılan bir yazıya, eleştiri demeye dilim varmıyor. Sayın Oğuz'un Hasan Hüseyin'e yakıştırdığı "kaderci, mazoşist, feodal, kadın sorununa duyarsız, varoluşçu" suçlamalarının gerçekte uzaktan yakından bir ilgisi olmadığı ortadadır. Kendi içinde tutarlı olmayan ve kendi kendisiyle çelişen tesbitlerin sonucu olarak sayın Oğuz'un eleştiri yazısı yazmada acemi olduğu belli olmaktadır.

Toplumcu ideolojinin yanlısı gibi görünüp, burjuvazinin kuyrukçuluğunu yaparak saf tutmaya çalışanların, toplumcu şairlere saldırması, kara çalması yeni değildir. Buna rağmen objektiflikten ve nesnellikten bu kadar uzak bir eleştiri

yazısına Türk şiir okuyucusu ilk kez tanık olmaktadır. “Savunulan ideolojiye aykırı bir şiirsel biçimleniş” oluşturduğunu iddia ettiği Hasan Hüseyin’in şiirleri ile ilgili biçimsel bir çözümlemenin söylediklerini kanıtlaması için bir çoğunluluk olduğuna inanıyorum. Yine aynı yazıda teknik açıdan bir eleştiriye yer vermemiş olması, ozanın şiirlerini değerlendirmede önemli bir eksikliktir.

Suçlamadan öteye gitmeyen diğer bir konu da, Hasan Hüseyin’in birbirini kollayan kabileler oluşturduğu iddiasıdır. Bu kabilelerin nasıl oluştuğu ve kimlerin bu kabilelerde yer aldığı ise çok bilinmeyenli bir denklem gibidir. Sanırım bu anlamda Sayın Oğuz, Hasan Hüseyin’i ikinci yeniyle karıştırmaktadır. Türk şiir okuyucusu, kimlerin kabileler oluşturduğunu çok iyi bilmektedir. Hasan Hüseyin’in solun kuramsal yanıyla ilgilenmemiş olduğunu iddia eden Sayın Oğuz, yine söylediklerini kantılayacak bir şey süremiyor öne. Böyle olunca da, ayakları yere basmayan ve karalamadan öteye gitmeyen bir yazıya imzasını atmış oluyor.

“Edebiyat eserlerinde, ayrıntıların yanında, o eserlerin yaratılışına katılmış dilsel özelliklerin de büyük bir önemi vardır. Bir eserin tüm dilsel kuruluşu, yani sanatsal söylem, karakter üzerine yazarın düşünsel-heyecansal değerlemesini dile getiren bir araçtır.” (1) Eleştiri yazısının ayrıntıları hedeflemesi ve içeriğinin ayrıntıların üstüne kurulmuş olması eleştiri yazısının nesnelliğini engeller. Dilsel özelliklerin ele alınmamış olması, ve eleştirinin kapsamı dışında tutulmuş olması, eleştiriye hedef ürünün sanatsal-düşünsel yapısı hakkında okuyucuya bir bakış açısı sağlamaz.

Şiirlerinin bir bölümünden tek tek alınan dizelerle yargılara varmanın olanaksızlığını, sayın Oğuz kabul etmek zorundadır. Parçayı bütünden ayrı düşünmenin diyalektik olarak mümkün olmadığı ortadadır. Yine de Sayın Oğuz’un tek tek alıntılacağı dizeleri açarak, konuya açıklık getirmek istiyorum.

Hasan Hüseyin’i kadercilikle suçlayan sayın Oğuz, bunu şu dizelerle kanıtlamaya çalışıyor.

“acılar mı çekmedik yaşamak için
ölümler mi seçmedik daha güzel günler uğruna
her gün ölüm her gün umut her gün yoksunluk
kim yazdırdı adımızı kara tahtaya”

Bu dizelerin kadercilikle ne ilgisi var şimdi? Kara tahtadan kastedilen alın yazısı mıdır? “ölümler mi seçmedik daha güzel günler uğruna” dizeleri, bize kaderciliği reddederek, savaşmayı anlatmıyor mu? Devam ediyor sayın Oğuz: “toplumcu ideolojiye cürüm oluşturan yukarıdaki belirleme mülkiyetin dayanılmaz hafifliğini duyuran şu dizelerin yanında oldukça masum kalır.”

“kendi evim diyebilmek ne güzel
fırtınalı bir yağmurda bir çalı gibi
tipili karanlıkta bir saçakaltı
karakışta ot kokulu bir kovuk
ballı sıcak bir kovan”

Yoğun baskıların, gözaltıların, tutukluluğun sonunda evine kavuşan bir insanın duyguları bunlar. Toplumcu ideolojide insanın sığınabilceği bir evi olmaz mı? Böyle bir evi özlemeyle, mülkiyetçiliğin ne ilgisi var? Sayın Oğuz’un yaptığı öküzün altında buzağı aramak.

“unutturdular bize

hepsini hepsini hepsini bize
 karı avuçlamayı
 öpüşmeyi dallarla
 sarıkızla sevişmeyi
 unutturdular bize”

“Karı avuçlamayı unutmuştur toplum” Sayın Oğuz, yukarıdaki dizeleri aynı böyle değerlendiriyor. Şimdi okuyucuya sormak istiyorum. Sahi, toplum mudur karı avuçlamayı unutan, yoksa belli bir kesim midir? Sayın Oğuz’un algılama ve kavrama yeteneğinin olmadığı belli. Bu yüzden yukarıdaki dizeleri açmak istiyorum. İçinde Hasan Hüseyin’in de yer aldığı belli bir kesimin, yöneltilen baskılardan ve ülkenin koşullarından dolayı güzellikleri yavaş yavaş yitirdiği ve görmezden geldiği vurgulanmak isteniyor. Yoksa bu güzellikleri unutan, sayın Oğuz’un iddia ettiği gibi toplum değil.

Yine bitirim eleştirmenimizin en çok takıldığı nokta, Hasan Hüseyin’in kadın özgürlüğünü küçük gören feodal tavrı. “Kadın konusunda da oldukça feodal düşünceye sahiptir Hasan Hüseyin. Simon de Bovuar’a apaçık mektup adlı şiir, hem Hasan Hüseyin’deki erkeklik saplantısının boyutlarını, hem de şairin kadın özgürlüğü konusunu nasıl hafife aldığını göstermesi açısından, örnek bir feodal şiirdir. Hasan Hüseyin kadın erkek eşitliği sorununu mizahi kılıf altında irdeler.” Sözü geçen şiirin tamamını alıntılanmaya olanak yok. Bu yüzden Sayın Oğuz’un alıntılıdığı bölümü aynen alıntılıyorum.

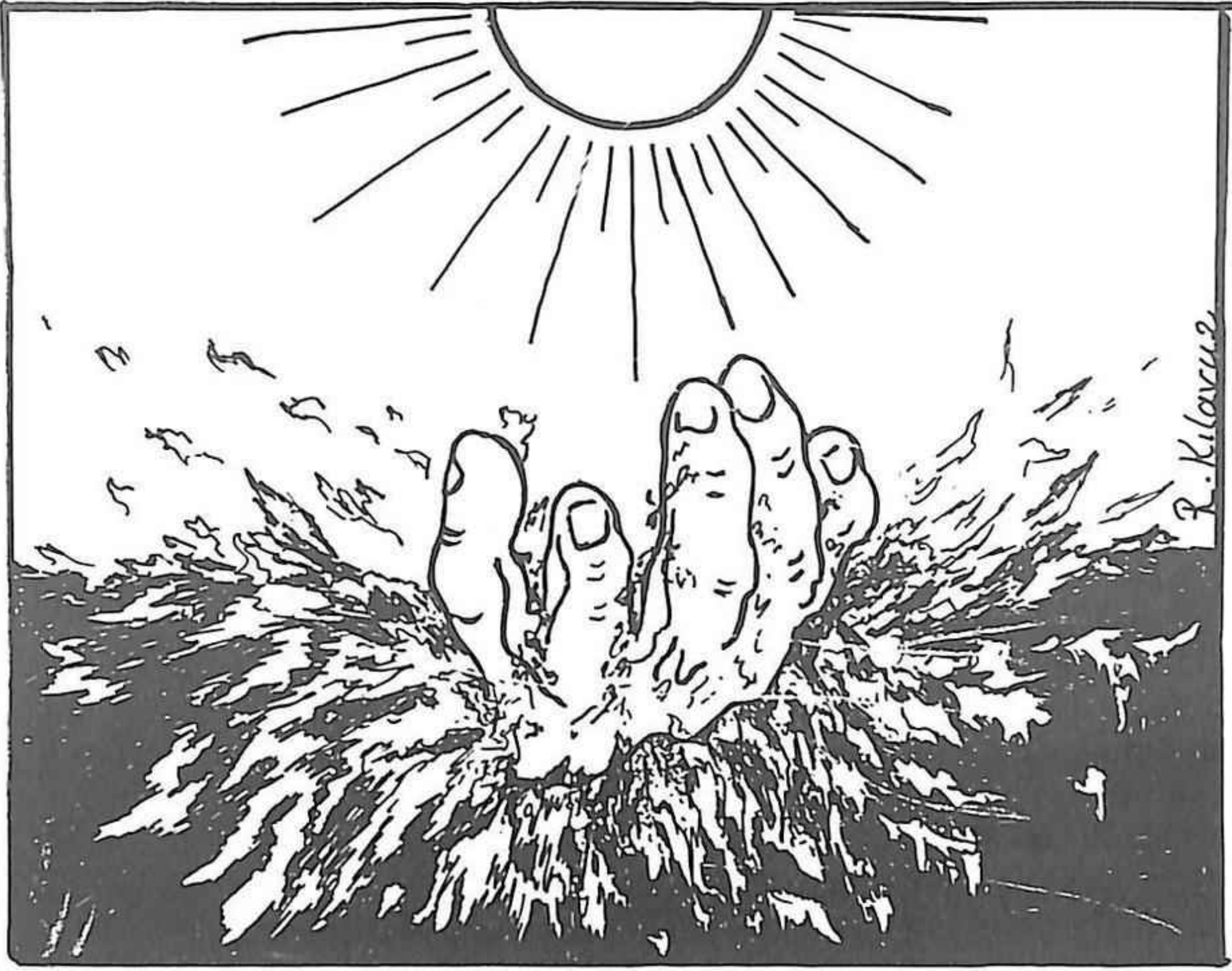
“Kadın denen o meçhul’ü
 bilmem ki nasıl alıştırmalı
 fareden korkmamağa
 üstyapısal bir olay mıdır bu korku
 yoksa altyapısal mı”

Kadın sorunuyla alay edildiğini iddia eden Sayın Oğuz’a, aynı şiirin başka bir bölümünü yanıt olarak alıntılanmak istiyorum.

“işte size
 çetin mi çetin
 çözümsüz mü çözümsüz
 baş belası bir kompleks
 bana inanınız ki lütfen
 saldırganlığımız filan
 ne samson’ca pazularımızdan geliyor
 ne de yavuz sultan bıyıklarımızdan
 saldırganlığımız
 işte bu başbelası
 bu iflahsız
 artık etekliğimizden geliyor
 yani korkumuzdan
 sayın sayın simon dö bovuvar”

Sayın Oğuz’un anlayışına göre, Hasan Hüseyin şimdi de erkeklerle alay ediyor. Hem de aynı şiirin hemen bir sonraki bölümünde. Sanırım eleştirmenimiz, bu şiirin bütününe okumamış. Ya da okuduğu halde anlamak işine gelmemiş. Simon de Bovuar’a ve feminizme karşı olmanın, kadın özgürlüğünü küçük görmeye bir

ilgisi yok. Sosyalist dünya görüşü, toplumsal mücadeleyi kadının kurtuluşu erkeğin kurtuluşu diye bölen feminizme karşıdır. Kadınlar, ancak sınıfsız toplum aşamasında, gerçek kurtuluşa ulaşacaktır. Fabrikalarda, vardiyalarda, tarlada, çapada çalışan kadının, kurtuluşu ancak toplumsal mücadeleyle sağlanabilir. Dolayısıyla feminizme karşı çıkmamanın, eleştirilecek bir tarafı yoktur.

“kavgamız bizim
artıketeklilik
eksiketeklilik
kavgası değil

kavgamız bizim
emek-yemek
kavgası
sayın Simon dö Bovuar”

diyor Hasan Hüseyin sözü geçen şiirde. Ve devam ediyor.

“ne bütün kadınlar Simon dö Bovuardır dünyada
ne de bütün erkekler sartr”

Sayın Oğuz’un öne sürdüğü diğer bir görüş ise, Hasan Hüseyin’in şiirinde sövgüye yer verilmiş olması. Şiirde sövgü olmaz mı? Şiirin işlevinin ve yaşam damarının, bireysel duygu ve düşünceler olduğunu biliyoruz. Bu düşüncelerin bireysel üretim sürecinden geçerek ortaya çıkışı ve yorumlanması belli bir tavrın sonucudur. Halk şiirinde sıkça rastlanan sövgünün günün koşullarından kaynaklanan bir olgu olduğu bilinmektedir.

“eşegi saldıım çayıra
otlaya karnı doyura
gördüğü düşü hayıra
yoranın da anasını..”(2)

Zulmedene karşı, baskılara karşı mücadele eden bir ozanın, günün koşullarından etkilenmemesi düşünülemez. Yaşamdan kaynaklanan olguların kişilik üzerindeki etkilerinin bir biçimi olan sövgünün bu denli yadsınmasını anlamak güç. Sevinci yansıtmak kadar egemen sınıflara olan kini de yansıtmak doğaldır. Şiirindeki sövgüyü şöyle açıklıyor Hasan Hüseyin bir kitabının önsözünde:(3)

“Pigmelerin altmışiki sözcüklük bir sözcükleri varmış. Bunun ellibeşi sövgüymüş.

Nedir işlevi sövgünün? Yaşamak için, yaşamayı sürdürmek için yaşamaya son veren her türlü düşmanı korkutmak, ürkütmek ve kaçtırmak...

Der ki bir türkümüz: oy oy demeye geldim/kaymak yemeye geldim meramım kaymak değil/ yari görmeye geldim”

Sayın Oğuz, sövgünün şiirde kullanılmayacağını öne sürmüş olsaydı, ele avuca sığan bir tartışma yaratmış olurdu. Ancak ne söylediği tam olarak belli olmayan karalamaların arkasına saklanarak eleştirmen kimliğini yakasında taşıyabileceğini sanıyorsa aldanıyor. Günümüzde bir çok insan, eleştirmenliğe soyunuyor. Sözüm kapsamlı bir araştırma ve inceleme sonucu bir şeyler üretenlere değil. Ancak galiba kolay yoldan tanınmanın bir biçimi, sevilen ve sayılan ozanlara saldırarak. İlgi toplamak ve adını duyurmak. İşte sayın Oğuz’un hastalığı bu.

Bakın aşağıdaki dizeleri nasıl yorumlar usta eleştirmenimiz: “duyarlık yerini bulmuştur artık. “Bununla da yetinmez, halkını açıkça mazoşizme çağırır.

“ey beni bilmeyenler
konaklayıp geçenler o topraklardan
acı çekin önce biraz
sonra okuyun şiirlerimi”

Acı teması öyle histerik bir durum alır ki Hasan Hüseyin şiirinde, ideoloji bir anda zaafa uğrar.”

“Tok açın halinden anlamaz” diye bir atasözümüz vardır. Gerçekten Hasan Hüseyin’in şiirini anlamak için bu ülkenin koşullarında yaşamış olmak, aynı acıları, dertleri, baskıları paylaşmış olmak gerekir. En güzel örneğini sayın Oğuz oluşturuyor. Sahiplendiği sınıfın bu şiirleri anlamasını beklemiyoruz. Tabii sayın Oğuz’un da...

Yıllar önce Asım Bezirci’nin düştüğü hataya şimdi de sayın Oğuz düşüyor. Okuyucu ile halk arasındaki farkın ayırdına varamayan bir insan, eleştirmenliğe soyunabilir mi?

Asım Bezirci’nin “Yeni A Dergisi”nin Haziran 1973 sayısında “ölçüsüz övgü, temelsiz yergi” adlı yazısı, Cihan Oğuz’un alıntıladığı dizeleri alıntılara, aynı yargıya varıyor. Yani Hasan Hüseyin okurun kendisini anlamadığından yakınıyor.

Kitapları onlarca baskı yapan bir ozanın, okuyucuları tarafından anlaşılmadığından yakınması, olanaksız. Demek ki halk ile okuyucu arasında Sayın Oğuz’un göremediği küçücük bir fark var. Buna Bedreddin Cömert “eleştiriye beş kala”(4) adlı yazıda yanıt veriyor. “Biz bir yazıyı bütünlüğü içinde ve gerekli ilin-

tileri kurarak okuyup anlama alışkanlığını kazanamadık daha. Eseri da aynı tutum içinde okuyacağız elbette. Yoksa A. Bezirci kalkıp da, hiç bir açıklamaya gerek kalmaksızın şiirin kendisinin açıkça söylediği bir şeyi, bu noktaya kadar saptırmıydı. Böyle bağışlanmaz bir dikkatsizliğe düşebilmek için, hem örnek verilen şiiri, hem de benim yazımın tümünü okumamış olmak gerekir. Şiirin tümü okunsaydı, şu dizeler gözden kaçmazdı.

“yalan söyleyene sövdüm radyoda
gazetede tükürdüm suratına itin birinin
bu kadar da olmaz ki
bir yerde biter bu namussuzluk
ben hep onlar için söyledim şiirlerimi
ne çektimse bunca yıl onlar uğruna
istedim ki duyar gibi yağmuru duysunlar yüreklerinde
istedim ki tokat gibi insanın suratlarına
istedim ki desinler
işte bizim de şairimiz
işti bizim de sesimiz
işte bizim de kurtuluşumuz
demediler bir tek gün
demediler bir tek gün
demediler bir tek gün
ağaçlar anladı beni
kayalar sular yollar
ama onlar anlamadı
ama onlar eğilmedi şiirlerime
ne güzel
ne güzel

.....

okullardan geçmiş olurlar belki
kölelikten çıkmış olurlar belki
mutluluğa ermiş olurlar belki
yollarda işyerlerinde kumlarda ormanlarda
insan insan okurlar belki şiirlerimi
ve derler
-ronsar'ın sevgilisinin ronsar için dediği gibi
amma da çok severmiş Hasan Hüseyin bizi
ne güzel
ne güzel”

Benim yazımda ise, belli ki yalnızca kendini ilgilendiren ilk satırlarla, adının geçtiği bölümleri okumuş. Şu satırlarıma bir göz atmış olsaydı, şimdi “Acıyı bal eyledik” kitabında yer alan “ne güzel ne güzel” adlı şiirdeki, Onlar'ın hangi anlama geldiğini görürdü. Veya hiç olmazsa “acaba” diye bir kuşkuya düşerdi.

Ama onlara karşılıksız adamıştır kenidini ozan. Onlardan biridir çünkü. O da işçidir, emekçidir, emeğiyle yaşayan katıksız bir halk aydınıdır. Ağaçlardan, kayalardan, sulardan, daha sağırda da onlar, bu sağırılık, onların içinde yaşadık-

ları ekonomik koşullara bağlıdır. Ama bir gün okullardan geçmiş olacaklardır. Kölelikten çıkmış olacaklardır ve erip mutluluğa, yollarda, işyerlerinde, kumlarda, ormanlarda, insan insan, yani insana yaraşır maddi koşullar içinde okuyacaklardır şiirlerini.

Daha okullardan geçmemiş, kölelikten çıkmamış olan onlar nasıl olur da okurlarla özdeş tutulabilir? Eserin kendisinin dümdüz söylediği bir şeyi, böyle ters bir anlamıyla saptırmaya çalışmak, ya esere karşı ilgisizliğin, ya da kötü niyetin bir belirtisidir.”(4)

Yukarıda örneklerini sergilediğim alıntılar ve tesbitlerin, sonucu olarak ortaya çıkan şudur. Sayın Cihan Oğuz kapsamlı bir eleştiri yazısı yazmada acemidir. Dahasi dizelerin anlamını anlamakta ve algılamakta yetenksiz olduğunu kanıtlamıştır. Eleştirmenlik için gereken bilgi, beceri ve objektifliğin olmadığı ve sağlam bir dünya görüşüne yaslanmadığı sürece, yazdığı tüm yazılar çürütülecektir. Sayın Cihan Oğuz’a önerim eleştirmenliği bırakarak, iyi bir şiir okuyucusu olmaya çalışmasıdır. Böylece sık sık okuyucu önünde küçük düşmekten kendisini kurtarabilir. Sözü Hasan Hüseyin’e bırakarak sonluyorum.

“Ülkemizin tarihsel, toplumsal ve siyasal gelişimini bilmeyenler, sanat ve yazın ürünlerini toplumdan soyutlayarak değerlendirmeye çalışan kazkafalılar, sokakta burunlarına uzatılanla yetinmişler, ağacın görünmeyen gövdesini ve köklerini araştırma zahmetine katlanmamışlardır: buna gerek görmemişlerdir: çünkü onlar, beylik’in adamlarıdır. Çünkü onlar, hem devrimci, hem de “yaşanılan koşulların destekleyicisi” olmasını bilen, geçiş dönemi yaratıklarıdır: ısı değişince yok olup giden yaratıklar gibi, yok olup gideceklerdir. Sanatçı o zaman kurtulacaktır bu pirelerden, sanatsever başbaşa kalacaktır.”(5) □

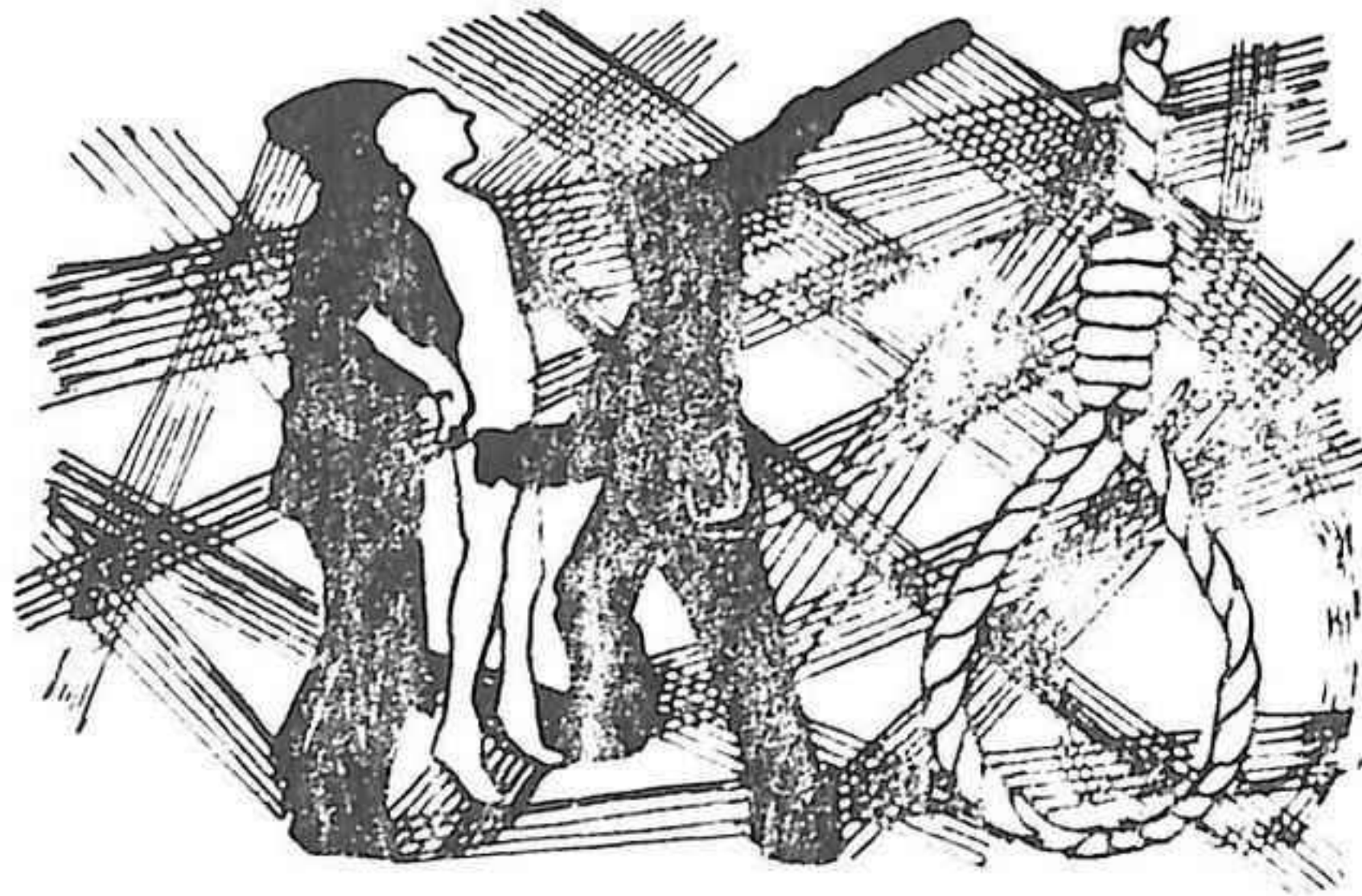
(1) Gennadiy N. Pospelov, Edebiyat Bilimi C.1. S. 86

(2) Anadolu Halk Ozanı, KAZAK ABDAL

(3) Hasan Hüseyin, Acılara Tutunmak önsöz S.8

(4) Bedrettin Cömert, Eleştiriye Beş Kala

(5) Hasan Hüseyin Koçero Vatan Şiiri önsöz S.14

ARMAĞANIN SIRRI

İ. Harun Akçay

Kumsaldayım. Deniz pırıl pırıl, dalgasız. Güneş giderek yükseliyor. Serinlik ısıyor, zaman akıyor.

Denizi severim. Rengini, kokusunu, devinimini. Her şeyini. Hele balıkçıları...

Bu saatlerde deniz dingin, kumsal sessiz olur. Düşünürüm. Oturur uzakları seyreder, dalıp giderim. Rahatlarım, yıkanmış gibi. Güçlenmiş, dipdiri.

Ufka, gök mavisinin lacivertle birleştiği o yumuşak çizgiye bakıyorum. Bir yolcu gemisi geliyor. Bir saat sonra limanda olur. Yolcular iner, yolcular biner. Yolculuklar. Hayat gibi, zaman gibi.

Ufkun ötesini düşünürüm. Ardını. Beride ben, ötesinde ne? Sorular, yanıtlar! Akış. Hayat ve her şey.

Ufkun ötesidir aslolan. Görünüm değil, görünenin için. Bilmediklerimiz, bilebileceklerimiz.

Ufkun ötesi!

Mektubunda yazmıştın:

“Armağanını çok merak ediyorum.”

Seni meraklandırmaktı niyetim. Olasılıklar bazen güzel, şaşırtıcıdır. Hele bilinemezliğin siyah ince iplikleriyle örülmüş bir örtünün arkasındaysa.

“Gözlerini kapat avucunu aç” demiştin.

Kırmızı yeşil ekose gömleğimin cebindeki armağanımı çıkarmış avucuna bırakmıştım. Gülümseyerek, usulca. Sen de gülüyordun, gözlerin kapalıydı.

Açtın gözlerini. Avucuna baktın. Sonra bana.

“Ne bu?”

Gülüyordun.

“Armağan!”

“Bu mu?”

“Evet!”

“Nasıl bir armağan?”

Şaşırmakta haklıydın. Ummuyordun. Kırk yıl düşünsen çıkaramazdın. Öyle ya! Armağanlar klâsikleşmiştir günümüzde. Sen de böyle bir beklenti içindeydin. Yanılmamışım.

“Bir anlamı olmalı?” dedin.

Vardı elbet.

“Var”

“Ne”

Bunu azıcık yalvarır gibi söylemiştin. Biliyordun anlamını söylemeyeceğimi.

En azından şimdilik.

“Sen bulmalısın.” dedim.

Yüzün asıldı.

“Yapma! Zaten bir aydır, “Armağan nedir?” diye düşünüyorum. Uğraştırma beni.”

“Düşünmelisin.” dedim. Bulabilirsin.

Onu, ellerimle ot yolarken bir öbek papatyanın dibinde buldum. Islak, yalnız. Gözlerimi ayıramadım. Aldım. Aklıma hemen sen geldin. “Ona armağanım olsun.” Kim bilir ne kadar şaşıracaksın. Yalnız şaşırtmak değil!

Bir ay yanımdan hiç ayırmadım. Olur olmaz zaman ve yerlerde cebimden çıkarıyor, seyrediyor, dalıp gidiyordum. Arkadaşlarım onunla aramdaki ilişkiye çok hayret ettiler. Bunu tuhaflığıma yordular. Bir gün yemek yerken biri sordu: “Niçin hep yanında taşıyorsun?” Kız arkadaşına armağan edeceğim” deyince hep birden kahkahalarla gülmeye başladılar. Koro gibi. “Sevgiline ha!” Sevgilim değil henüz. Hem neden olmasın? Tuhaflık bunun neresinde? Yanlış mı? Ayıp mı? Biraz ilginç o kadar. Her insan kendince biraz ilginç değil midir? Ben de böyleyim işte. O günden sonra arkadaşlarımın alaycı eleştirileriyle çok yüz yüze kaldım. Böyle armağan olmazmış! Kimi sevgilisine verdiği armağanlardan kimi

de sevgilisi olsaydı nasıl bir armağan vereceğiden dem vurdu. Kimi de kendini benim yerime koyuyor, karşılaşacağım zor anları hayal etmeye çalışıyorlardı. Bana acıyorlardı. Ben zavallıydım. "Bana iyi bir ders vermeliymiş"sin... Gülüp geçiyordum. Ne yapayım?

Yedi dişli küçük bir selvi kozalağı nedir ki?

Armağanım, selvi kozalağı, tam bir zevksizlik örneği idi saçma!

Selvi kozalağı!

"Anlamı hakkındaki düşüncelerimi bana yazarsın" demiştim, uzun bir ayrılık için zorunlu yola çıkarken.

Yanıtın, "Olur" oldu.

Ayrıldıktan bir gün sonra yazdığın mektubunda yanıtın şöyleydi:

"Düşünüyorum."

Güzel!

"Bilmem ki ne desem?" oldu, ikinci mektubundaki yanıt.

Sonra, "Lütfen beni uğraştırma!"

Ben üsteleyince, "Olup olacağı bir kozalak." dedin. Bir tümce. Oysa ben o kozalak hakkında sayfalar dolusu yazabilir, beş altı saat konuşabilirim. Belki daha fazla.

"Yedi dişli olması dikkatimi çekiyor" diye yazınca umutlandım.

Bir sonraki mektubunda, "Doğa sevgisi güzel" oldu yanıtın. Daha da umutlandım. Sonra birden pes eder gibi oldun.

"Offf! Sıkıldım artık. Ne olur daha fazla uğraştırma!"

"Bağlılık! Yedi dişin kenetlenmişliği! Bir şeyler çağırıştırıyor. Ama şair değilim ki."

"Kızdığını görür gibiyim. Yedi çocuğumuz olmasını mı istiyorsun?"

Kızmadım. Güldüm sadece.

"...Ya da ayrılığımız uzun sürebilir, "Yedi yıl sonra evlenebiliriz!" demek mi?.."

"Bir düğünümüz olmalı ki, yedi yıl konuşulsun... Yok yok... Yedi gün yedi gece süren anlı şanlı bir düğün yapalım..."

Kafan 'yedi'ye takılmıştı.

"Bir ipucu versen. Yardımcı olsan."

İpucu yok. Yardımcı olabilirim. "Düşünmelisin. Ama kuru kuruya değil."

"Ne demek istiyorsun? Bilmece gibisin. Ne demek, 'Kuru kuruya düşünmek olmaz.'"

Hadi biraz daha yardım edeyim. Ama kızmak, sinirlenmek yok. "İçine gir, içine!"

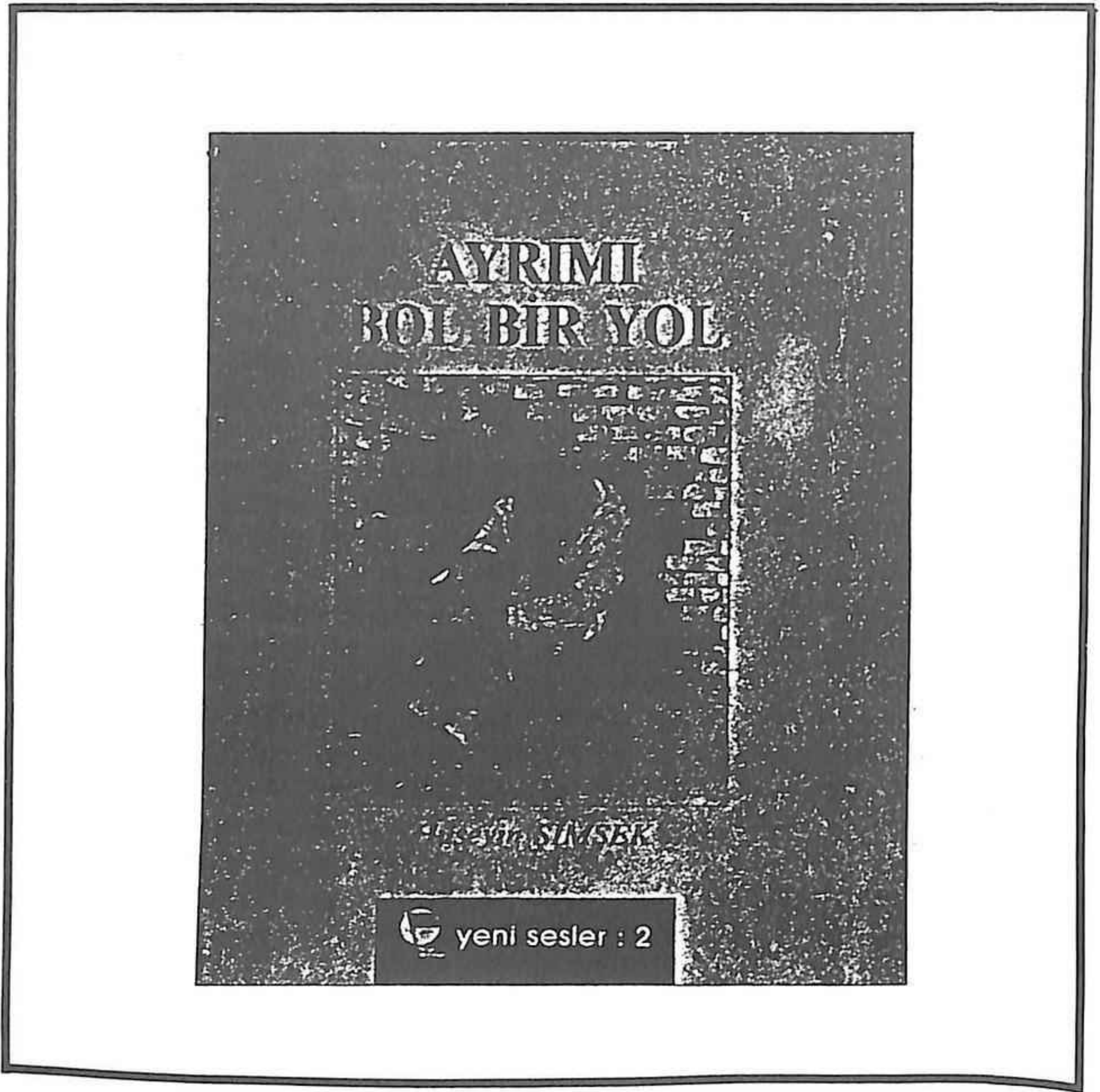
"İçine mi gireyim. Allah, allah! Olup olacağı bir kozalak işte..."

Arkadaşlarım gibi düşünmekten bir türlü kurtulamadın. İçine girmelisin. Önemse bunu. Küçümseme.

.....
.....
.....

"İlgimi yitirdim armağınına. Ayıp olmasa fırlatıp atacaktım. Huzursuz ediyor beni. Öfkeleniyorum. 'Düşünmeyeyim' diyorum. Hep yanımda taşımaktan. Şimdi masamın çekmecesinde. Artık çok az görüyorum yüzünü, pek düşünmüyö-

rum.”

Haklısın! Sana beni mi anımsatıyor?

Beş yıl sonra bir gün. Genç adam, İstanbul Galata Köprüsü’nde onu kalabalığın arasında gördü. O’da onu. Durdular. Birbirlerine doğru yürüdüler.

Adam sordu:

“Kozalağın sırrını çözebildin mi?”

Kadın şaşırdı. Öfkelenmişti:

“Kozalak mı? Kahretsin. Dört yıldır hiç karşılaşmamışsınız halen kozalağı soruyorsun. İnsaf! İnsan önce bir ‘Merhaba!’ der. Yazıklar olsun.”

“Kozalak!” dedi genç adam, gülerek.

Kadın adama kötü kötü baktı. Kim bilir neler geçirdi içinden. Hiç bir şey söylemeden yürüdü, kalabalığa karıştı.

Gülümsüyordu genç adam, yürürken. Köprü sonunda sola dönerken, düşündüğü felsefi bir konuydu. □

YANAKLARINDAN ÖPÜYORUM GÜL DORUKLU SEVDAM

Zeki Kutan. Diyarbakır, 87

Soluklanıyor dört mevsim
bağrındaki karanfillerden.
dost, baba ve sevgilinin
Işıyan ağır sevdalarıdır
Çağıl çağıl akışında Munzur'um

Çökerken sis, bir koyu tülde
Vururken çığ dalgaları dağlara
Olgun başaklardaydı Munzur'um
kaynağında doğurgan
Ve bilge soyluluğunun dönencesinde
tarihteki isyanıydı Dersim'im
kanarken yüreğim inceden
Yaramı yuyan hekimimdi
Sıcak, titrek elleriyle sargımı saran
Ve
tohum düşende can taşıyanım
Ve ala benekli balıkların döl yatağı
Ve mavisî cam göbeği çoşumuyla
Temmuz sıcaklığında tenimdeki
efil efil serinlik...

Bir mapus gününün soluk akşamında
dayayıp alnımı parmaklıklara
şafağın gül pembesi
yanaklarından öpüyorum
sevgili Munzur'um...

Mayıs ayının bir akşamı... Penceredeyim. Dayamışım parmaklığa başımı, gözlerim uzaklarda ve dinlemekteyim... Bir müzik yayılıyor şuradaki gazinodan. "Ay bir yanda, Sen bir yanda sar beni..." Oradan genellikle arabesk ezgiler yayılır ve kuşkusuz ondan içlenip kederlenen var. Bazen de hiç yabancı olma-
dığım ezgiler gelir; sarar beni ve özlemini çektiğim şeylere alıp götürür beni. Öyle-

yim şu an işte... Her yanımdan beni saran Munzur'du, onun güzelliği...

"Sar beni" diyorum Munzur'a.

Ve düş'te olsa yolculuğuna çıkıyorum O'nun. Gün ışığıyla görerek güzelliğini, duyarak bedenindeki çağrışımlarını. Adımlıyorum...

Soluk kesecek kadar dik yalçın kayaları... Onlara tırmanmanın zorluğu büyük ama zorluğu nefesleyerek çıkıyorum, neşelenerek... Meşe ve badem ağaçları, kavakları yükseliyor dere dere, yamaç yamaç. O vadilerden geçtim ve gölgesinde oturdum fidanların. Küçük bir toprak damın önünden geçtim, gülüşlerini dinledim ve sevecenliklerine karşılığını verdim tatlı küçüklerin...

Tırmanıyorum soluk soluğa Munzur yamaçlarını. Mutluyum.... Sanki geleceğimden haberdarmış da tüm hüner ve güzelliğini coşa getirmiş.... Tarihi dostluğumuz vardı, bu da onun sevgisi, vefasıydı. Bu büyüleyici onda her şey dile gelmişti adeta. Mutluluğumu gören her canlı mutlu oluyor, kötüye inat güzel gün adına yaşamaya and içiyorlardı. Güneş... Işıltılar öyle cömertçe yayılıyor ki, gözlerimin önünde çeşitli mucizeler beliriyor. Her yer yemyeşil, otlar serpilmiş bağrında Munzur'umun; renk renk çiçekler açılmış... Toprak baharlı bugün. Her çiçeğin, her güzel görüntünün yüreğime gönderdiği bir duygu, bir içtenlik vardı. Her soluk çekişimde hoş ve tatlı kokular doluyordu içime; istekle soluyordum. Ve doruklarından usulca bir esinti geliyordu. Bu, ferahlatıyor beni... Ve serçelerin sesi... Bu şirin yerin sessizliğinde kuşların sesini dinlemek gerçekten hoş bir şeydi! Düşlere çekiyordu beni.

Munzur'umun bugünkü şiirin havası, bu renkil doğası sevinç nakışlı, güneş aydınlıklı yarının güzel toplumunu resimledi bana... Ve görüntüleriyle, bereketiyle besleyici dost sofrasıydı. İnsanlarımın, örsle çekiç direncinde, ateşteki çelik kıvamındaki sabır ve kavgasının lime lime birleşip yoğunlaşan engin emek denizidir bu, dalga dalga güzel güne şavkıyan... Halayı çekileceği o günü özliyorum. Ve o soylu özlem ben yürürken bahar esintisiyle yayılıyordu kıvrım kıvrım, dağ doruklarından ovalara... O berrak yoluna, yukarıda sıra sıra dizilmiş kurşuni bulutlar eşlik ediyordu. Ve gece bile olsa güneş renklerinden genç kızların işlediği bayraklar, yeryüzünün yorganı olarak canlarını demleriyle kızılışıp, tepelerden tomurcuklanan karanfiller sarmaşığında gök kubbeye doğru yayılınca bir mutluluk tablosu oluşturuyor, haklının hakkı olarak...

Gördüğü güzelliğin ve onun çağrıştırdığı mutlu günlerin düşüncesinde iken, önümdeki kayalar sivrilğinde ala geyikler, kaçma ile bekleme ikileminde ürkek bakışlarıyla karşıdan süzdüler beni. Sonra onlar da Munzur'un zirvesine doğru yol aldılar. Güneş de iyice yükseliyordu!.. Ve ısıtınca toprağı, her karışında bereket kıvamına giriyor. Kimi vakitler toprakla güneş arasına girse de kara sisler; ne güneş unutuyor toprağı ne de toprağı beklemekten yılıyor. Bütünleşmişler bilgelikte.... Kıymışlar nikahlarını ışıklı günde. İlahi yerde ve dostlar şahitliğinde... Ve orada kurulmuş sofra köylüme, şehirlime; kadınlı erkekli, küçük-büyük orada girmişler ağız dolusu gülüşe; ve acıya beraber baş koymuşlar o yiğit diyarında... en güzel giyitler giyilmiş o şenlikte; Munzur'umun bedeni gibi renkli elbiseler geçirilmiş yeni doğan bebelere. Kaçamak bakışlarla değil, yürekleri birleşmiş sevdalarla yaşamı yaşanır kılmış sevililer. Bu ebedi sevdıyla yürüyor bu kan kıvılcı can yürekler ve güneş onun için arzuyla açılıveriyor gül tomurucuğunda... Duygulu ve inançlıdır Dersimli: şafak yüzlüdür Laç derelerinde çoşumcudur kıyıda kıyıya

fedakardır, gözüpekdir. İşte bunlardır ki, O'na gökte serpilen yıldızlar gibi toprağa canlar tohumlayan... Ve o tohum dün bir damla maya iken bugün sohbetin en hoş sözü olmuş. Yani Munzur'um kendi çiçeğinde dillerde canlanan bir muhabbet çiçeğidir... Şen, parlak evlere, ocaklara, fabrika ve okullara giren... Kadehidir suyu daim, tatlı bir şey yüreğe akar onunla ya da kanlarda düzeni sağlayan bir güz, kabaran bir cesaret coşumu olarak...

Tepe tepe, yayla yayla dolaştım yükseklerinde... Konuk oldum çadırlarına göçerlerin. Koyunları tuttum süt sağan analara... Çevrilmişim dostluklarıyla oba oba... Ve belli ki, güzlerde bile solmaz buraların gülleri. dosteller de eksik olmaz üstlerinden. Elbet sonbaharı da var, sallantılı, sarı boz, kara bulutlu kışı da... Şahinleri birkaç altına arkadan hançerlemek isteyen fare kaçamaklı, kirpi bedenli o kara yürekli de eksik olmadı tarihinde. Zaten Munzur'umun beğenmediğim tarafı da bu; günde ve kışta doğasını koruyan örnekler var. Şu yanı başımda harman gibi yayılan, dört mevsim yeşil ardıc ağaçlarını çok severim. Onun için kış hiç

de moralimi bozmuyor. Ona da alışmak gücünü göstermeliyim. Kötü de olsa mutlaka çıkarılacak birşeyler bulunur diyorum. Evet baharı seviyorum, baharda yaşamak istiyorum, fakat güz bastırıldığında da unutmuyor o'nu, o'na ulaşmanın sabırlı tespihlerini çekiyorum, bir umut, bir inanç, bir dirneçle... Nasıl olsa Eylül, Ekim... Şubat, Mart geçecek; Nisan, Mayıs gelecek; yaza ulaşacağız. Düreceğiz hasatı harman harman; savuracağız dağ rüzgarında. Genç kızlarımızın savrulan zeytin karası saçları gibi, sallanacak mendillerimiz neşe de tutulan halay başlarında.

Dolaşıp gidince içlerine karanfillerin, menevşe, nergiz ve kekik otlarının, sevincim daha bir artıyor. Sarıyorlar beni, kuçaklayıp öpüyorum ben de onları. Koklaya koklaya... Ve içlerinde yağmur serinliği bir güzel toprak ve çiçeklerin yaydığı ferahlatıcı, yumuşak içten bir mutluluk yeşerip, güvercin uçuşlarında buram buram yayılıyor. Dile gelmiş kendini sunuyor gibi sevecen, sohbeta çağırır gibi yakınlık içinde... Buna nasıl cevap vereceğimi şaşırarak; incitmemeye dikkat ediyorum dolaşırken. Ve hafif esintiyle beraber, çanını çalıp raks eden çiçeklerin neşesinde bir şiirden dörtlük çağırıyorum:

Dağ yamacında bir volkan
bir kan bu
Munzur'uma atmış torunu
Yediveren yürek bu.

Kaldırıp başımı yukarı bakıyorum, gökyüzünün dağ yeşilliğiyle birleştiği çizgilerle. Öyle dikkatli, öyle sabırsız, bakıyorum. Bir genç kızın sevgilisini beklediği gibi oradan çıkıp gelecek olanı bekliyorum.

Sonra patika yoldan yüreğim çekti beni Zel'e. Bakıyorum dört bir yanıma: ilahi Düzgün Baba, Bu yer baba ve diğer hepsi tüm güzellikleriyle Zel'e saygıdaydılar. Sanki geçmişte O'na karşı bir suç işlemiş, şimdi kendisini bağışlamasını istiyor gibiler!... O'nun kara gündeki büyüklüğüne hayrandırlar. Ve zirvesinde yanan güneş kütlesi, en derin dehlizleri bile aydınlatıyor Zel'in...

Ve gözler... Destanıyla ünleşen ak köpüklü gözeler... Doğumu oradan başlıyor Munzur'umun. Derin kaynağı var, doğum sancısı da ağır... Görkemli soğuk mu soğuk. Dağ, tepe çıkış bulur; coşar, coşar coşar... Yepyeni bir ruhla, apak gösterimci bir renkle aşır, süslüyordu menzilini. Çıkış ona öyle bir rahatlık veriyor ki, kimbilir ta nerelerden gelişinin yorgunluğu nihayetinde bir neşe ve huzura kavuşturduğu için öylesine akıyor ki, kendisini tasasız şekilde tapınanlarına sunuyor, taze ve ısıltılıyla doluyor avuçlara, yüzdürüyor bedenleri ve toprağını.. İşte böylesi bir güç karşısında eğilerek ve böylesi bir dostun göz ferriyle yaydığı parıltıda sevgiyle uzanıyorum gözelerine... İçiyorum ak köpüklerinden kana kana, dişlerim donuncaya dek. Ve bakıyorum orada, o serin gölgelerde insanların bir bütünlük ve yaratma şenliğine tutuşmuşlar, halka olmuşlar gözeler etrafında. Gelecek güzel günün bir provasını canlanıverir orada. Gizemi yok bunun; işte çağlayanı, işte ona eşlik eden canları. İşte bahar güneşi ve işte filiz veren toprak ve sıcak neşeler. Bir tarih oluşmuş böylece. Ömürlerin fedakarlığı, ayrılığı, acı ve hüneriyle yazılmış her satırı. Bedeli vardı elbet kazanımın. Bir uçtan öbürüne yüksekte tutulan bu soyluluğun bir kahramanlığı vardır elbet. Ve bugün iç içe yaşamamızı tanımlayan da ödenen o bedel sayesinde. Özcesi; gözedeki acımız da neşemiz de tarihimizin kendi öz suyudur, zenginliğidir. Bu zengin kaynakta karışıyoruz

birbirimize; yarına skn edecek afakla birlikte... Onun Ak'lığı bize; bizim neemiz ise O'na, ak'lığı alnımızın akı, neemiz onun coumu oluyor. Kanlarımız da bereketli... Düzeni sağlıyor bu. Ve diğer dağlar içinde hep yankı veren, hep güneş aydınlığıyla parıldıyandır Munzur'um...

Kıyısına yaklatım ırmağımın. Kıvrım kıvrımdı, uzundu yolu. Gittiği yol boyunca drmez hızını ve ezgisini. Kıyısındaki bahar çiçeklerine, bağ-bostana, kavak ve dut ağaçlarına özünü emzirerek yol alır. Yol vermeyen kayaları dver kıyısı boyunca... Mee kütükleri, sarı kavak yaprakları düşüyor akışına. Ama bu çürük kütükler, bu gz dkn yapraklar ne akışını durdurabildi ne de berraklığını karartabildi. Her zaman kendi coumunda olan Munzur'um kimi yerlerde karışan dereler bulanık olur. Ama Munzur'um kaynağından gelen soylulukla ve öylesine sadık ki ruhun o'na karışan kirli, bulanık ne varsa hemen orada boyun eğmek zorunda. Emer, analizler onu Munzur'um. Ve bir kaç metreden sonra o kirli dere suyu da berraklık kazanır. Bir güzellik olur; duygulanırım o an!.. Derin, eğil eğil ve öfkeli, kh gözle görülmeyen doruklardan, kh evimizin, bahçemizin içinden geçip giderek. Yayla yayla uzanarak billursu arkısıyla. Sulayarak toprağını, fidanını ve meyvaya uzanarak dal içinden. Meri kekliğin t eşliğinde alabalığı yine orada avlıyorum. Ve ruha canlı tatlılığını sunan Munzur'umun kıyısındaki bir kayalıkta dinlenmek isterseniz ve onun ağlayanı üzerinde işleyen bir değirmenin ark sesini dinlemek isterseniz sessizce orada oturulmalı derim. Her şeyde bir uyumluluk, bir şiir tadı var. Ve güçlü bir şiir nasıl duyguları coa getirip yüreklerde yer ediyorsa, Munzur'umun sesi de öyle büyüleyerek yüreklere sesleniyor, güzelliğe çağırıyor ve bilinçleri aydınlatıp berraklatırıyor.

Bu kısa yolculuğunda Munzur, irin ve dokunaklı sesi ile ve bağda kurmuş needeki dostlarıyla mest etti beni. Duygulandırıp, düşündürdü beni. Ve saygıya durdum o volkan sıcaklığındaki dağda. Ve o ana dek hatırlayamadığım veya dnpte görmediğim bir çok şey peı sıra çıkıverdi bahar çiçekleri içinden... Ve yüreğim öyle ııklandı ki karanlıklara korku girdi; öylesine doldu ki iek demetleriyle ellerim, tüm sevgi duygularım depreti depreti ve karşı konulmaz bir istekle atıldım bekliyenlerimin kucağına.

Bu kez Munzur seyre daldı bizi... Cotuka cotu can buldu bizimle... Ve güzel günün yaşamı yeerdi karanfiller içinden...

Ve nice zamandır beklediğim birey vardı! Tekrar baımı kadırıp gökle yer-yüzünün birleştiği yeşil ufuklara baktım. O an anladığım, beklediğimin hla oralara kavuamadığı... Neyse ki mavimtrak gökyüzünde özgürce kanat ırpan güvercinler, kumrular teselli verdi, müjde verdi bana. Havadaki sevgi halkasında çığlık çığlığa ırpan bahar kokulu ve deniz ıslaklığındaki o engin, zgr dalgalanma selam oldu, umut ve inanç oldu bana. Gülümsedim.

Ve kapı sürgüsünün takırdısından, demirparmaklığı kavrayıp hasretini çektiğim Munzur'umun dnden sıyrılıp ranzama doğru adımladım. Terlemitim. Ama sevinliydim. Ve Neruda'nın u sözleri aklıma akılıverdi:

“Verilen mücadeleye, söylenen arkıya değer, yaamı olmaya değer, çünkü onu sevdim...” □

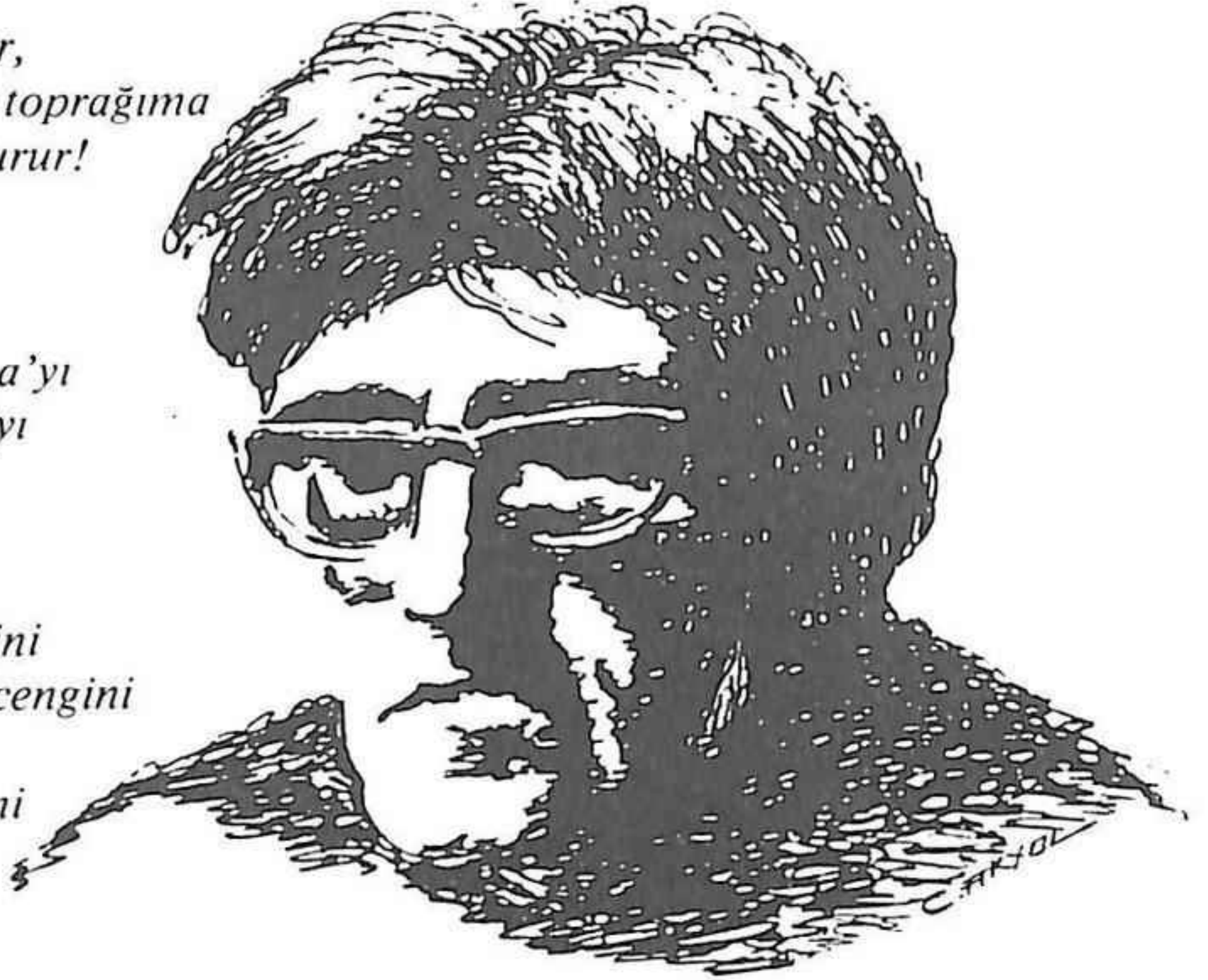
BOYUN EĞMEZ YAŞAMIN, YENİLMEZ KALEMİ ENVER GÖKÇE'Yİ ANIYORUZ

Can Akyol

Zalım!

*Hemi de kötü dinli gâvur,
Nasıl da bağdaş kurmuş toprağıma
Gülümü harmanımı savurur!
Kara gözlerini
Sevdiğim oğlan,
Bize dolu olan
Topla Antep'i, Çukurova'yı
İzmir'i, Urfa'yı, Konya'yı
Haydi ha!
Ne durursun Munzur!*

*Engini de deli gönül engini
Kutluyalım şol kurtuluş cengini
Hayını,
Kompradoru, pezevengini
Vur
Kara yeğenim vur!*

O bütün bir yaşamı, kültürün her seviyedeki insanına devrimci bir yüreğin nasıl sevinçle çarptığını, kalemini özgürlük mücadelesine adıyarak ve sınıf sanatının ölümsüzlüğünü bir kez daha belgeleyerek aramızdan ayrıldı.

ÖZ YAŞAMI VE KAVGACILIĞINDAN KESİTLER

Enver Gökçe 1920'de Erzincan/Kemaliye ilçesinin Çit köyünde doğdu. 9 yaşında Ankara'ya yerleşti. İlk, Orta ve Liseyi burada bitirdi. Akabinde Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinin, Türkoloji bölümünden mezun oldu. Öğrencilik ve sonrası yıllarda devrimci yaşamını ilk pratikleri olarak çeşitli dergilerle ilişki kurdu, "Ant" dergisinin kuruluşuna katıldı. Aynı dönemde yakın çevresiyle birlikte "Türkiye Gençler Derneği"ni kurdu. Bu derneğin kuruluşu ve faaliyetleri anti-devrimci güçler tarafından çok yönlü saldırılara uğradı ve dışedış mücadelelere sahne oldu. İlk maphusluk dönemini arkadaşlarıyla bu dönemde yaşayacak olan Gökçe, o dönemden şöyle sözeder: "Derneğin Ankara Denizciler Caddesi'nde bir ahşap evde merkezi vardı. Faaliyetleri arasında halka her türlü yardım vardı. Örneğin, halkın hasatına bilfiil iştirak etmek, takılmak gibi faaliyetler bunlar arasındaydı. Hatırladığıma göre, o zaman dernek içlerinde bende olmak üzere, sekiz-on üyesi bir İstanbul Ankara arasında yürüyüş tertip etmişti. Bu Ankara İstanbul yolculuğu beş-altı gün sürdü ve tamamlandı."

Devrimci şiirini halk şiirinin temelleri üzerine kuran Gökçe, en çarpıcı şiirlerini 3 ay sürecek olan ilk mapusluğunda yazdı. “Olayları günü gününe yansıtan” şiirler diye sözünü ettiği “Fakültenin Önü” bunlardan biridir:

*“Fakültenin yanı demirden köprü
Fakültenin önü bir sıra kavaktı
Biz bir grip yiğit kişiydik
Bütün hürriyetler bizden uzaktı*

*Faşistler camlara yürüdüler
Kürsüleri kırdılar, höykürdüler
Tığ teber şahı merdan
Tanrı dağı kadar Türktü bunlar
Hıra dağı kadar müslüman*

*Gökler ışıyordu yer yer
Ortalık alaşafaktı.”*

Geçen yıllar her türlü mücadelenin zorluklarıyla geçer.

Sakıncılığı yüzünden iş bulmakta zorluk çekiyor, daha ilk gününden devrimci kimliğinin dezavantajıyla karşılaşılıyor, küçük tirajlı dergi ve gazetelerde yok pahasına düzeltmenlik yapıyordu. Sonraları eski bir hocasının yardımıyla, İstanbul Yurtlar Müdürlüğü Yönetim Memurluğunda iş buldu: Çarşıkapı, Yıldız Teknik, Denizcilik ve Kadırga öğrenci yurtlarında yönetim memurluğu yaptı. Enver Gökçe bu dönemde de ağır baskı ve saldırılara hedef oldu, “51 Tevkifat”ında ülkedeki çok sayıda devrimci, demokrat ve yurtseverle birlikte tutuklandı. O dönem sanatçıları arasında: Ruhi Su, Ahmed Arif, Şükran Kurdakul gibi isimlerde vardı.

Mapusluk sonrası 3 yılda sürgünü sürecek ozan, bu davada 7 yıla mahkûm edildi. Bu yıllar Enver Gökçe’nin yaşamında önemli dönüm noktası sayılır. Yabancı dili (Fransızca) mapusluğunda daha da yetkinleştiren ozan, o dönem ve dışarda olduğu dönemler, Panova, Ge Sinoviç, Hayyam ve çok büyük hayranlık duyduğu Pablo Neruda’dan çeviriler yapacaktı.

Ozan en güzel eserlerini yine bu yıllarda verdi: “Zaman akar, zaman geçer” dizeleriyle başlayan ve otuz ayrı şiirlik “Yusuf ile Balaban Destanı”nı bu dönemde yazdı ve dışarıya çıkardı. Dışarda aynı titizlik gösterilmemiş, elden ele dolaşan destanın tamamı şairin elinden çıkmış, sadece beş tanesi bulunabilmişti.

SINIF KAVGACILIĞI VE ESERLERİYLE KAVGACILIĞININ BÜTÜNLÜĞÜ:

“Ben sınıf edebiyatı yapıyorum” diyen ozan, ezilen toplumun çilekeş insanlarını, yaşamlarını, kavgalarını, hüznlerini ve özlemlerini diyalektik akışıyla şiirlerine aktarmasını bildi. “Bir sanatçının doğru, devrimci bir yönde bir şeyler verebilmesi için, pratik ve teori arasındaki işbirliğini daima gözönünde tutması gerekir. Dünyayı ve olayları ancak Diyalektik metodun ışığında kavrayıp yorumlayabiliriz.”

GEL DE SÖYLEME

İsmail Çardak
Ekim-87, Diyarbakır

Harmanlamış saçlarında sevgilinin
Güneşte at sürerken
Gel de düşünme
Gel de söyleme
Irlanmış en ateşli sevda türküsünü
başı dumanlı Süphan'ı, Ağrı'yı, Munzur'u.

Hiç kuşkusuz o, ozanlar ozanı Nazım'la başlayan devrimci şiirimizi (çağdaş anlamda) büyük bir azim ve kararlılıkla, bilinçli felsefi temellerine oturtarak, burjuva sanat silahşörlerine karşı sonuna dek savunmuş, sınıf edebiyatımızın öncülerinden olmuştur.

1929'da 835 Satır'la başlayan çağdaş şiirimize (bunu burjuva şiir eleştirmelerinde zorunlu kabul ediyor), o dönemde en büyük ve pılanlı saldırı 'Garip' denen devrimci sanat anlayışına düşman "hasta sanat" çevresinden yöneliyordu. Orhan Veli, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet'ten oluşan 'Garip', kendi anlayışlarına göre "şiirin bütün hudutlarını" aşmış, şiirde ölçü, uyak, imge, ses gibi öğeleri yok sayarak, gerçek üstücülüğü ve "sanat sanat içindir" düşüncesini edebiyat çevrelerine empoze etmeye çalışmış, önemli ölçüde de başarmıştı bunu. Enver Gökçe 'Garip'ten şöyle söz eder:

"1945 yılında, yani Garipçilerin edebiyatımıza egemen oldukları bir çağda dergi yayınlamaya ihtiyaç duymuştuk. Bu devre henüz toplumcu akımı güçlendirmeye çalıştığımız bir devreye rastlar. Orhan Veli ve arkadaşları o zaman devrimci şiirleri yok sayan bir çalışma içindeydi. Ve bu sebeple biz Ant çevresinde, küçük bir topluluk da olsak, devrimci sanat sorumluluğunu üstlenmiştik. Daha evvelden Yeni Edebiyat dergisi tarafından yürütülen akımın mümessili olarak karınca kaderince çalışmalarımızı sürdürüyorduk. Bu devrede biz, bir avuç devrimci genç tarafından ele alınan anti-faşist ve devrimci bir gençlik ve onun devrimci sanatı etrafında yeni bir akımın mümessili, toplumcu sanatı ortaya çıkarmayı amaçlayan gençlerdik denebilir. Bizim varlığımız aslında önemsizdi, küçüktü, ama doğrudu. Biz bu doğrudan dolayı bir aradaydık."

"BİR MERİ KEKLİK GİBİ" ÇEKİP GİTMELİ

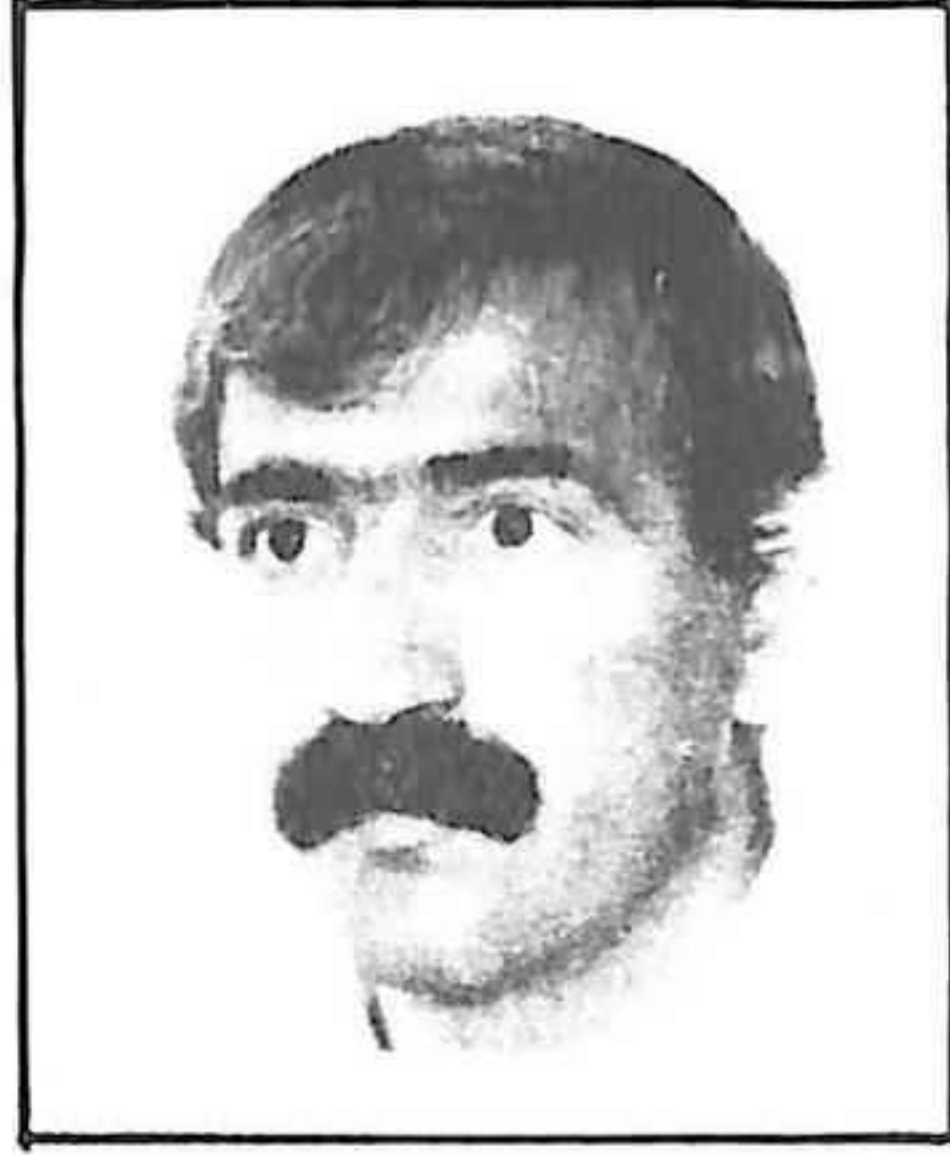
Enver Gökçe siyasi yaşamında olduğu gibi özel yaşamında da (gerçek anlamda özel yaşamı olmamıştı zaten) aynı tutarlılığı disipline edebilmiş yozluğa fay-

Hasan Özün 1987

Sizden uzak
Hasretinizle
Vatansız
Uzun bir ömür
Bir yıl bir ay
Yani anlayacağınız yavrularım
On üç ay geçti.

Saçlarımda siyah teller arıyorum
Sakallarımda ise kırlaştı
Neyi hazmedemiyorum
Biliyormusunuz yavrularım
Söyliyeim
Bıyıklarım düşen beyaz telleri.

Ve hele
Her gün gazete sayfalarında haberi
Hiç eksik olmayan
Ölen "terorist"leri

Ve kahraman(!) mehmetçiğin pusu kuruşunu
Dokuz canın
Dokuz fidanın
Dokuz yoldaşın şehit oluşu.

İşte böyle yavrularım
Her gün yaşam depreşiyor sancıyla
Acep dayanır mı bu yürek?
Ama kuvvetli olmak gerek.

Not: Geçtiğimiz günlerde politik mülteci olarak yaşadığı Hollanda'da kaybettiğimiz devrimci arkadaşımız, Hasan Özün'ü saygıyla anarken yapmış olduğu bir şiir çalışmasını yayınlıyoruz. Tohum.

dacılığa, bireyciliğe ve düzenciliğe meydan vermemiştir. Mesela, şimdi olduğu gibi o dönemde de toplumun 'ilerici ve seçkin' aydınlarının sürekli mekân ettiği ve toplumun en karmaşık meselelerini 'leyle kafayla' hemen oracıkta hallettiği (!) mey-

hane ve barlara karşı bile devrimci tavrını göstermiş, bu tür zaafların sanatçı perspektiflerini zayıflatacağı konusunda taviz vermemiştir.

Mübalâga değil. O bütün bir yaşamını, bütün kişiliğin, özünü süzünü her şeyini devrimci mücadeleye adanmış: ama son yıllarını geçirdiği ve yaşamını yitirdiği dönemde devrimcilerden hiç bir dayanışma ve hatta nezaketen ziyaret bile görmemiş, belki de dünyanın en 'bahtsız' ozanıydı. Peki neydi bizleri buna iten şey?.. Şimdi gözlerimiz dolu dolu olur adını her andıkça... İhtilâlcî şiirlerini her okuyuşumuzda göğsümüz kabarır da, o kabaran göğsümüzün sol köşeciğinde acı bir burukluk hissederiz, neydi? Sonra defalarca sorarız kendimize: Bizim kendi cevherlerimize sahip çıkmamız için adının kodamana her fısıltısının gazete-dergi sayfalarına, resimlerinin yaldızlı çerçeveler ve uyduruk şeylerle kitap kitap yayınlaması mı gerekiyor? Hayır. Pırıl pırıl devrimci bir yürek yeterdi bize, yetmeliydi de.

Enver Gökçe 19 Kasım 1981'de Ankara/Seyranbağları'ndaki Huzur evinde gözlerini yaşama kapadı. Bize, onu acı buruk ve kederle anmak düştü. O bizi şu dizeleriyle hüznün denizine savurdu gitti:

*Kurt bana
Hastir çeker
Yılan bana
Hastir çeker
Çıyan bana
Lan kardaş
Bu nasıl yara
Kanar heryerimden
Döğülmüşüm
Söğülmüşüm
Koğulmuş
Siktir çekilmişim yani
Kendi öz yurdumda
Bir meri keklik gibi
Çeker giderim*

Her şeyini kavgaya adanmış o proleter insanın kahretmesine ve zamanından erken kaybına en büyük etken bizleriz. Bilmeden istemeden de olsa onu yok etmek isteyen düzene yardım ettik! Ona karşı suçumuz ulu ve akan zamanı geriye döndürmenin imkanı yok; olanların önümüzdeki süreçte tekerrür etmesi ve o büyük insanı gelecek kuşaklara tanıtmaktan başka...

Şimdi Enver Gökçe yok aramızda. Mapusluk, sürgün ve yoksullukla geçen bütün bir yaşamı dize dize yemin oldu da tutuştu dilimize: □

.....
*Sen rahat uyu Enver Gökçe
Yüreğin yüreğimizde
Kalemin ellerimizde
Bu toprağın şiir yürekleri çarpacak
"Dost dost ille kavgâ" dedikçe*

AVRUPA'DAKİ İŞÇİLERİMİZİN KÜLTÜR VE SANAT SORUNLARINA KISA BİR BAKIŞ

Ali Özenç Çağlar

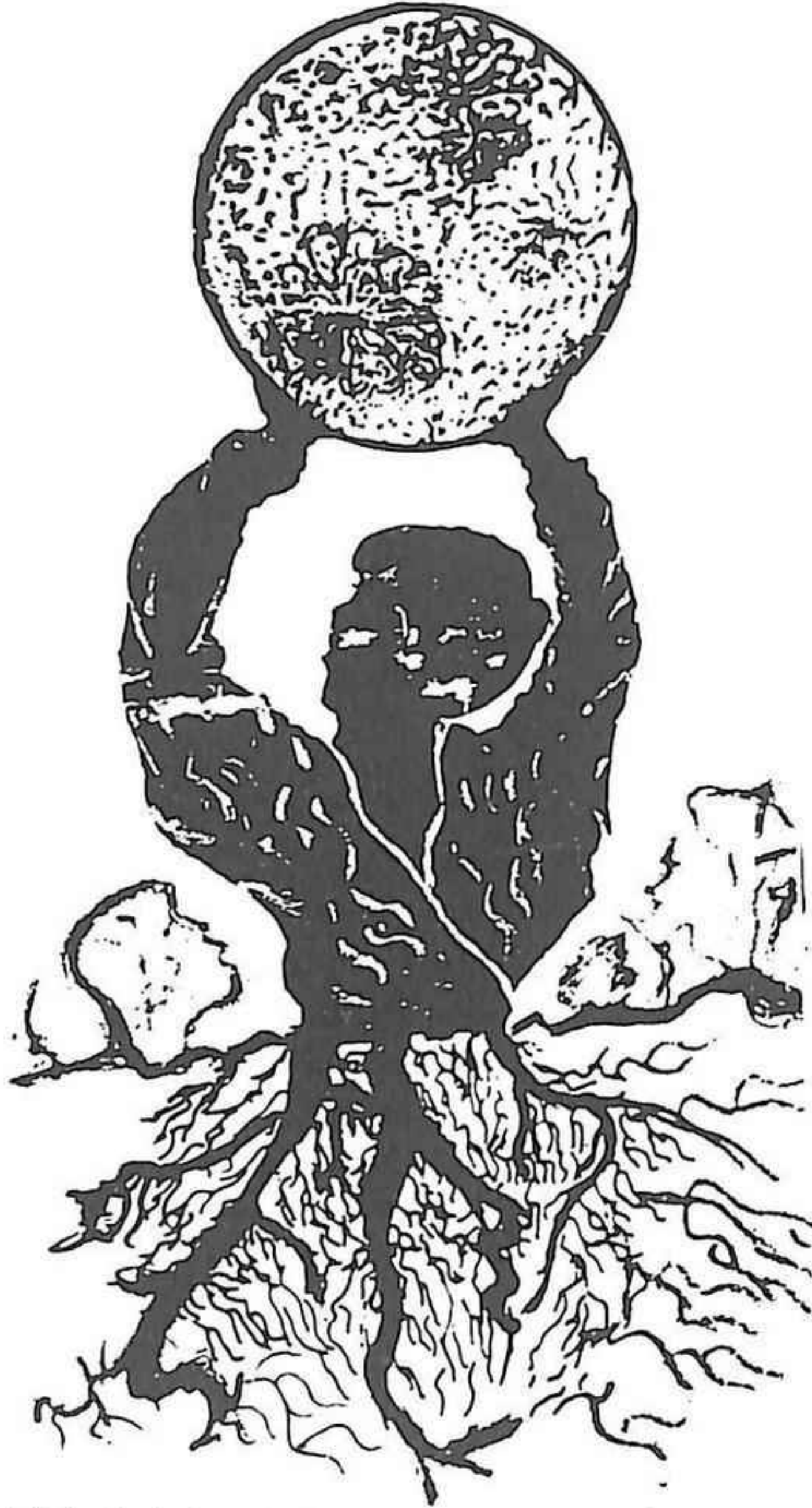
On yıllardır büyük kesimi F. Almanya'da olmak üzere, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan Türkiyeli işçilerimiz, kendi kültür ve sanat etkinliklerinden kopuk yaşam sürmektedirler. Üstelik günümüze değin böylesi eksikliğin hala ciddi şekilde ele alınamamış olması, bir yerde, "Kültür tacirleri"nin işine yarar olmuştur. Müzikte arabesk salgınıyla köşeleri tutan Plak-Kaset kapkaççıları, yakın dönemden beri de ellerine aldıkları VIDEO filmleri dağıtım şebekesiyle, işçi ve emekçileri yozlaşmaya sürükleyebilecek bir çaba içerisine girmişlerdir. Her dirsek başında açılan VIDEO klüpleri, bakkal, kasap ve köfteci dükkanlarını bile kullanır olmuşlardır. Buralarda satılan çoğu filmler ise kâh Yeşilçam'ın tozlu raflarından indirilen ucuz, eski, kalitesiz filmelerle, yeni çevrilen ve insanlara "Komedi" diye yutturulmaya çalışılan, en kötüsü de, adi küfürlerle doldurulmuş olan bir seri saçmalıklar dizisidir. İnsanlarımıza kendi benliklerini günlük sorunların çözümü yerine, onları anlamsız resimlerin tutsağı edebilecek bir yapıda olan bu diziler, ne yazık ki, insana şaşkınlık verecek nitelikte, torba torba evlere taşınmaktadır.

Sekiz saatlik işten sonra dinlenme zamanının, çoğu cumartesi-pazarların televizyon karşısında geçirilmesi, büyüklerin yanı sıra, çocukları da geniş ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir. Gece geç vakitlere kadar VIDEO seyreden çocuklar, ertesi gün derslerinde yeterince başarılı olamamaktadırlar. Sınıflarda sürekli uyuklayan çocuklarda ayrıca sinirsel bozukluklar görülmektedir. Bunun da ötesinde, çalışan bazı anne ve babalar, çocuklarını bırakacak yerleri olmadığından, onları VIDEO ile oyalamayı deniyorlar. Böyle bir aileyle yaptığımız görüşmede FAC'nın Siegen kentinde yaşayan inşaat işçisi A. Sönmez: "Bugün iki çocuğum var, ikisinin de gözleri oldukça bozuk ve şu an ikisi de gözlük kullanıyorlar. Nedenini bildiğimiz halde, hanımla ben çalıştığımız için, onları evde VIDEO'yla başbaşa bırakmaktan başka çıkar yol bulamıyoruz" diyor.

F. Almanya'da olduğu gibi, Avrupa'nın diğer bir çok ülkelerinde de, yabancı işçilerin çocuklarını gönül rahatlığı ile bırakabilecekleri kreşler, Anaokulları yetersiz olduğundan, bu gibi olaylarla sık sık karşılaşmak her zaman mümkündür. FAC özelinde, bunu F. Hükümetlerin yabancılar politikasında büyük etki etmiştir. Daha baştan; "Yabancılar Yasası" ile, diğer ülkelere gelen bu insanlar üzerinde ayırıcı bir tavır alınmıştır. Yani, değişik uluslardan gelen insanlar, kendi gelenek görenek ve farklı kültürleriyle burada çok kültürlü bir toplumun temelini oluştururken, onlara: "Siz bizden değilsiniz" anlamına gelen "Yabancılar Yasası" ve bu temelde oluşturulan Yabancılar Politikasıyla cevap verilmiştir.

F. Hükümetlerin sürdüregeldikleri yalnız yabancılar politikası, ister istemez bu kesimler üzerinde tedirginlik, korku yaratmaktadır. Ve onları bir dayanak, tutanak arama durumuna itmektedir. Çok kültürlü toplumun barındırıcı, ortak kültürel etkinliklerinin teşvik ve destek görmeyişi, bunları, zaten yetersiz olan

kendi kültürel girişimlerinin içinde, daha da boğulur duruma getirmişti. İşte esas olarak bazı Türkiyeli işçilerimizin kötü VIDEO film ve ucuz müziklere tutkuları böyle bir etkiyi de içinde taşımaktadır.

FAC'DE YETİŞEN İKİNCİ NESİL VE KÜLTÜRÜMÜZ

**Eski ile yeni arasındaki ideolojik çatışma,
kültürel alanda da göze çarpıyor**

Egemen burjuvazi sürekli olarak yığınların kültürel düzeyini düşük tutmaya, estetik ve artistik değerleri sanatın kendisini ve sanatçıyı değersizleştirmeye çalışıyor. Sömürücü sınıf, bilimsel ve teknik devrimin başarılarını, kendi dünya görüşünü yığınlara dayatmak, onları koşullandırmakta kullanıyor. Bir yandan "Saf" sanat adı verilen kavramı ortaya atıp, yayarak sanatı ideolojisizleştiriyor. Ve onu manevi dopinge indiriyor. Bu konuda Rock müziği gençliğin toplum dışı bırak-

ılmasında, onun “Bağımsız, özgür, topluma hesap verme mecburiyetinin olmadığı” biçiminde benimsetilmeye çalışılarak, gençliğin kişiliksiz bir toplumun çekirdeği olması isteniyor.

Avrupa’da yetişen ikinci nesil ve kültürümüz.

Bugün Avrupa’da yaşayan Türkiyeli yabancı işçilerin çocukları olan ve sayıları yüzbinleri bulan ikinci nesil yetişiyor. Bu nesil tam anlamıyla yoz, kültürsüz, iki toplumun yabancısı olarak gelişiyor. Gelecekte bunlara sahip çıkılmadığında, emperyalizmin elinde her zaman bize karşı kullanılabilecek birer meta durumuna geleceklerdir. Oysa onlar da geliştirilebilecek ilerici kültürel etkinliklerle, topluma kazandırılarak yararlı hale getirilebilirler. Aksi takdirde onları burada diri, dayanışmadan yana olan rengarenk kültürlerinin yerine, bireyci, kaderci, yılgın bir anlayış sarar. Üretimle, imeceyle dolu türkülerimizi, sevdâyla, hasretle yüklü şarkılarımızı, direnişle, umutla, özveriyle besli hikayelerimizi, kolektif yaklaşımla örülü deyişlerimizi unuturlar. Ve bütün bunların karşısını, köşeleri saran kültür tacirlerinin; veremli, karasevda şarkılarını, zengin oğlan-fakir kız filmlerini, mucize zenginliklerini, bireysel kurtuluşları konu alan hikayelerini çıkarırlar. Onları çarpık bir kültür anlayışıyla “Düzenin adamı” durumuna getirirler.

Ne yazık ki, bugün pek çok Türkiyeli işçi, yaşadıkları ülkede yeterli kültürel faaliyetlerle ilişkide olmadan yaşam sürmektedirler. Bu içine kapanıklılık onları getolaşmaya itmektedir. Yabancı düşmanı hükümetlerin de uyguladıkları yabancılar politikası, böylece hedefine ulaşmaktadır. Onun için de göçmen işçiler ve özellikle ikinci nesil, kendi ulusal kültürüyle tanışamıyor. Kendi kültürünü tanıyamayan bu kesim, yeni tanıştığı toplumun kültürü karşısında da teslimiyetçi bir uysallıkla yüzeysel, lumpen, karma bir bileşimin; yoz-kültür’ün içine düşüyor. Kriminal olaylar, intihar, evden kaçmalar, vs. giderek toplumsal bir sorun halini alıyor.

İkinci neslin yeniden kazanılması, veya çağdaş insan olmak

Oysa tüm bunlara karşın, akılcı bir kültürel yaklaşım, o insalarda ciddi ve olumlu gelişmeler gösterir. Böylece genç nesil, ulusal benliğini yitirmeden, kişilikli bir yapıya bürünür. O zaman da bulundukları ülkenin hükümetlerinin yabancılar politikası, uyum adına yapılan asimilasyoncu anlayış daha iyi kavranır ve kendi kültürlerinin, salt: “Döner kebab-Çayda çıra” olmadığını onlara da anlatırlar.

Günümüzün çağdaş insanı, aydın bir kişisi olabilmek, yabancılaşıma ve gericileşme konumuna düşmemek, insanlık kültürünü, kendi ilerici kültürümüzle, çağımızın gerektirdiği, toplumsal kişiliğimizin gerektirdiği düzeyde özümseyebilmek için, bazı şeyler yapılmak durumundadır.

İşte bu anlamda insanlarımıza müziği sevdirmeliyiz. Şiiri, resimi ve güzel olan her şeyle birlikte sanat ve kültürümüzü sevdirmeliyiz. Çünkü güzel sanatları seven, insanları, yaşamı daha çok sever. Ve bir gün o, hayatın kendisinin bu güzellikler olduğunu daha çabuk kavrar... □

FATOŞ GÜNEY'DEN MESAJ

18 Eylül 87, Paris

Değerli Arkadaşlar,

Yılmaz'ın ikinci ölüm yıldönümü olan Eylül 1986'da sizlere bir mesaj ileterek, onun sanatı ve sanatının ayrılmaz bir parçası olan devrimci mücadelesi ile paralel, Türkiye'nin Cumhuriyet sonrası tarihinin önemli sosyal ve siyasal olaylarını içeren, dökümanter bir televizyon-video filmine başlandığı konusunda bilgi vermiştim.

Güney Production ile birlikte, Fransız Devlet Televizyon-audiovisuel Enstitüsü'nün katılım, Fransız Sinema Merkezi'nin de yardımları ile gerçekleştirdiğimiz bu dökümanter film, Yılmaz'ın aramızdan vakitsiz ayrılışının acılarının yeniden tazelendiği şu günlerde tamamlanmış bulunmaktadır.

5 Ekim 1987 günü Paris Sinematek'inde ilk gösterisi yapılacaktır. Ancak yapıma katılan Televizyon ve audiovisuel Enstitüsü'nün Sinematek'in, basın-yayın, sinema-sanat ve siyaset çevrelerinden davetlilerin, bu gösteride bulunacak olmaları nedeniyle ortaya çıkan yer sorunundan ötürü, bu geceyi ne yazık ki geniş kitleye açamamaktayız. Bizi anlayışla karşılayacağınızı umarak tüm siyasi gruplara ancak sembolik olarak, diğer arkadaşlarınızı temsilen gelebilecek kişiler için sınırlı sayıda davetiye gönderiyoruz.

Ölümsüz bir devrimci-sanatçının gelecek kuşaklara aktarılmasında yararlanacakları bir belge niteliğini taşıyacak olan 1 saat 55 dakika süreli bu filmin, en geniş biçimde kitlelere ulaşabilmesi için ise, video-kasetler halinde basılarak dağıtılacaktır. Bu, Yılmaz'ın bir kere daha yeniden hayat bulmasının bir ifadesi, aramızda dolaşarak mücadelesine devam ettiğinin buruk bir biçimi ve kanıtı olacaktır. Ayrıca; Yılmaz'ın kaybından sonra geçtiğimiz dar boğazlar yüzünden bugüne kadar maalesef kabrine, onun lâyık olduğu şekli henüz veremedik, bir anıtını dikemedik. Bunun için, yukarıda sözünü ettiğim dökümanter filmin tüm gelirlerini onun mezarına bir anıt dikilmesi için ayırmayı uygun gördüm. Video kasetlerinin en yaygın biçimde dağıtımının yapılabilmesi için bu konuda bir kampanya açılmasında sizlerin yardım ve dayanışmanızın kuşkusuz büyük yararı olacaktır. Bana, girişeceğim bu çabada, destek ve omuz vermek isteyen, ayrıca dikilecek olan anıt konusunda öneri ve projeleri olan tüm kurum, dernek, siyasi grup ve kişilere bu çağrımın yankı bulacağını umarak sesleniyorum.

Özgür ve aydınlık günlerde, Yılmaz'la birlikte diğer devrim şehitlerinin de anıtlarını ülkemizde dikmek umudu ve inancıyla, herbirinize sağlık, tüm zorlukları

yenecek direnç ve güç, tüm acılara ve sorunlara rağmen de mutluluklar ve başarılar diliyorum. ☐

Video kasetleri ticari kanallarda satışa çıkartılmayacak, sipariş verenlerin posta ile 1 Ocak 1988'den itibaren adreslerine gönderilecektir. İsteyenlerin ilişikteki kuponları çoğaltarak doldurtmaları ve aşağıdaki Güney Production yazışma adresine göndermeleri rica olunur.

GÜNEY PRODUCTION
41, rue Barrault
75013 PARIS - FRANCE

SİPARİŞ KUPONU

Yılmaz Güney'in anısına hazırlanan 1 saat 55 dakikalık belgesel video filminin tanesi 120 DM. yada 400 FF. olan kasetlerinden ..... adet istiyorum.

Tutarı olan..... ☐ DM, ☐ FF. miktarında parayı ☐ posta çeki, ☐ çek, ☐ posta havalesi olarak gönderiyorum.

İsim: .....

Adres: .....

SEVGİLİ TOHUM OKURLARINA

Uzun süreden beri ön çalışmalarını yürütmekte olduğum, özgün yapıtlardan oluşan kasetim (Yılmaz Güney'in anısına) çıkmak üzeredir. Orhan Temur'un müzik yönetmenliğini yaptığı bu kaset'deki Müzik anlayışı, özü itibariyle Halk Müziğimizin doğal yapısını bozmadan, estetik olarak yeni bir biçim verme, çağdaş bir anlayışla işleme ve yorumlama ilkesine dayanmaktadır.

Sözleri kısmen bana, kısmende Arif Damar, Enver Gökçe, Nazım Hikmet, Derman Yeditepe, Hüseyin Nadir, Eren Çelik ve Arkadaş Z. Özgen'e ait olan şiirler; içerik olarak: Direnişçi bir ruhu, yılgınlığa baş kaldıran bir anlayışı, ilerici bir özü simgelemekte.

Bu çalışmanın bütününde ilke olarak kolektivizm, birlikte üretme ve yaratma olayı esas alınarak: azimli ve ahenkli bir çaba sonucu bu yapıt ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bu çalışma aynı zamanda sanatı sevip; gönül veren tüm unsurlara her alanda olduğu gibi sanat alanında kendini yenileme ve çağdaşlaşma yönünde bir çağrıdır.

Eleştiriye ve özeleştiriye açık bir biçimde yapımı tüm Müzik severlere sunarken bu çalışmada emeği geçen tüm arkadaşlara sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Dostça Selamlar
Sevgiler

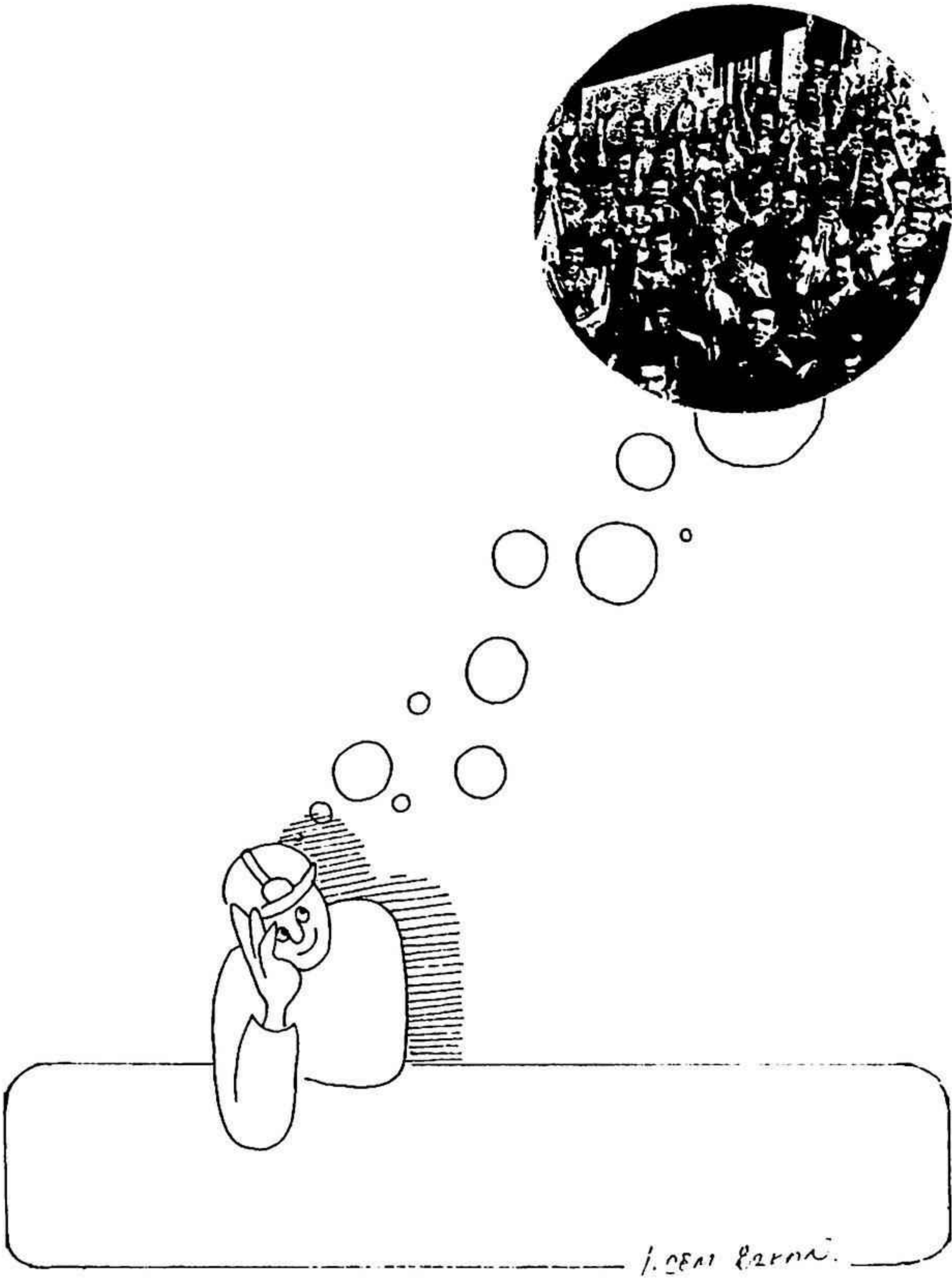
Yücel Gökçe

En uygun sözü yerleştirip 6 aylık TOHUM aboneliğini kazanan,
Çanakkale E-Tipi Cezaevi'nden Süleyman Karaçav...

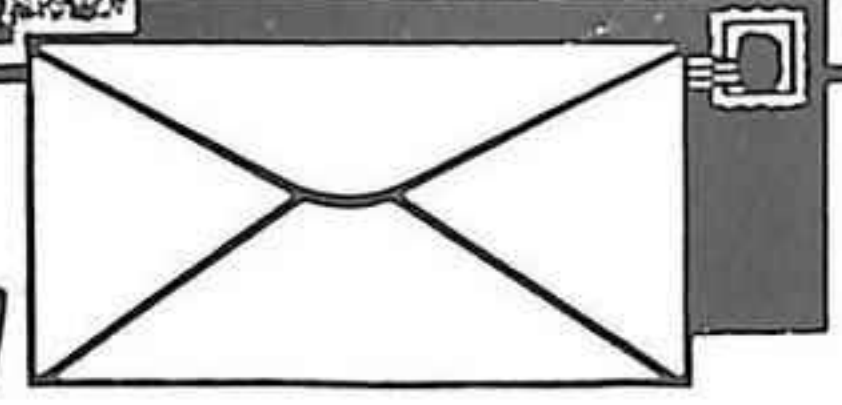

*En uygun sözü yerleştir, yazışma adresine postala ve
altı aylık Tohum'a aboneliği haket!*

OKUYUCUDAN

Merhaba;

Ben KAWA davasından yargılanıp yerel mahkemeye idam cezasına çarptırılmış yedi yıldır tutuklu bulunan Kürdistan devrimcisi bir dostunuzum.

Diyarbakır zindan gerçeğinin en acı ve insanlık dışı vahşetini başından beri yaşadım. Cumhuriyet gazetesini bile "Sakıncalı" yayın olarak görüldü!

Gıdasını, azim, metanet, sabır ve umuttan alan zindan gerçeğinde, yayın, saın ve kültürel etkinliklerin kırıntılarından bile mahrum bırakıldığımız yıllar oldu. Acı ve utanç dolu yıllar!..

Şu anda geçici görünen, genel, maıum yumuşama politikası gereği çeşitli ilerici, devrimci, siyasi ve Edebiyat-kültür dergileri, yasaklanmış kitap vb. yayınlardan da yararlanma imkanımız var.

İhanetin, tükenmeşliğin, yozluğun borazanlığını üstlenmiş çeşitli roman, film vb. sanat ve kültür müsfettesi çaba ve etkinliklerin kol gezdiği günümüz şartlarında derginiz "TOHUM" önemli bir sorumluluk üstlendi kanaatindeyim.

Uzun bir süre cezaevi yönetimi bazı arkadaşlara gelen "TOHUM" sayılarını "sakıncalı" mantığıyla depoda "hapse" aldı. Ancak yakın zamanda, 4-5-6-7-8'inci sayıları elimize geçti. Bende yararlandım ve okudum. Ekilen tohum'un şimdiden ürününü aldığınızdan eminim!

Emperyalist kültürün yozlaştır-

dığı Halk kültür ve Edebiyatımızın "TOHUM"la yaşatılmasına çalışılması, devrimci içerik kazandırılarak bu türlü asimilasyona ve yozluğa kafa tutuluşu cesaret verici doğrusu.

Derginin daha düzenli elime geçmesi için özel kaynaktan bu abone müracatımı yapıyorum. Dergiye abone yapıp, aşağıda yazılı adresime postalamanızı saygılarımla rica ediyorum.

Şimdiden teşekkürlerimi sunar, değerli çalışmalarınızda başarılar dilerim. Yürekten sevgilerimle bir dost!..

Hanifi YILDIZ,
Diyarbakır

Selam Yabanellerdeki TOHUM'a...

Akrabalarım tarafından gönderilen Nisan, Mayıs ve Haziran sayıları bir kaç ay gecikmeli olarak elime geçti. Bundan sonrakilerinde düzenli olarak elime geçeceğini umuyorum.

Çabanızın, bizim nicedirki boş bıraktığımız bir alanda önemli bir yer dolduracağına inanarak, sizi destekliyor ve kutluyorum önce.

Çok doğru bir girişimdi; olumsuz, kötüyü ve çürümüşü çözmek için: insanımızın atılım ve yaratma gücüne, moraline, bilineine katkı; bizim hatta bütün insanlığın tarihinde değerli, yüce ve kahramanca olan

ne varsa alıp getirmek ve bugünün gelecek arayan insanını donatmak; bizi kutlu idealler etrafında bağlayıp birleştirmek görevini üstlenmiş bulunuyorsunuz. Zor bir görevdir bu ama başarılabilir. Başarılması da gereklidir. Bunun için, Tohum'dan serpilip gelişmeye doğru, bahar ve ılık şevkiyle büyüme temposu, canlılığı tutturulsun yeter. Bir de azim ve umut...

Sizi kutlayıp, çabanızı selamladıktan sonra, bu kısa mektubumda Haziran sayısında yer alan bir yanlışlığı belirtmek istiyorum:

17.ci sayfadaki "M. Elma" imzalı resim, benim kendi el ürümün değildir. Burada, gazetelerde çıkan güzel desen vb. çalışma fotoğraflarını kopya ederek, bazen de tamamen kendimiz yaparak, çeşitli vesilelerle kart olarak postalarız. O resim şimdi üzerinden epey zaman geçti-hatırlayabildiğim kadarıyla Cumhuriyet (veya Milliyet) gazetesinde yayınlanmıştı. Ünlü ressamlardan birini. Kim olduğunu şimdi hatırlayamadım, ama gerçek olan bana ait olmadığıdır.

Bunu düzeltmek ve bu konuda daha bir titiz olunması gerektiği inanmındayız.

Saygılarımızla.

M. Elma

"Tohum'u" Eken, Yaşatan Eller Merhaba,

Sizlere binlerce kilometre öteden, Yeni Dünya'sından kırkbin yıllık Enruei'nilerin, kan-barut-uranyum kokan sarı toprağından, kara sevdamlı seslenmenin tadını duyuyorum hazla. Merhaba, Tohum ailesi, merhaba...

Susamışlığın yedinci yılında öylesine çoraklaştığı gönül bağımsız, derken "Tohum" mermeri çatlatan bir inatla kabuğunu parçaladı ve şimdi filiz veriyor san'at dalında, yeni bir renk yeni bir koku ile. Narçiçeği gibi duru, dış dış.

Havai takım adalarını oluşturan Volkanik kütleleri hepimiz az çok duymuşuzdur. Mağmadan fışkıran korun, soğumuş, kapkara yüzüne gülen güneş, ağlayan bulut, esen rüzgar, uçuşan tohumların filizlenmesine, kütle kadar yardımcı olmuştur. Sevgilisiz, nasıl sevda düşünülmezse, okuyucusuz bir "Tohum'u da" düşünmek olanaksız.

Bizler bu güne dek neleri sevdik? Niçin ezberledik? Nasıl unutmaya çalışacağız? Kimleri soktular hatıra hücrelerine beyinlerimizin? Kimler gelir gider oldu düşlerimize? Okul çağından, okulsuzluk çağına dek ne ler sokuşturulmaya çalışıldı, itiş, kıkış...? Nef'iler, Baki'ler, Nedim'ler, Fuzulî'ler ve de Namık Kemal'ler, Şinasi'ler, Peyami'ler, Yakup'lar, "Bir elinde ayna, bir elinde cımbız, umrunda mı Dünya" mısralarıyla kadın'ı tanıdık, tanıttılar, sevdik, sevdirdiler, kasap gibi ete hayran gittik kimimiz. Bit düştü yakamıza meyhane köşelerinde, "İç bade, güzel sev, varsa aklın şuurun, Dünya varmış, yokmuş ne umurun"larla alıyonladılar. Eskiye yıkmadan, izlerini tümden silip ortadan kaldırmadan yeni'yi inşa etmek mümkün olmadığına göre, hele hele kültür ve san'at alanında, bu işin dar bir açıdan, az bir süre içerisinde becerilemeyeceğine göre, adımımızı geleceğe, hesaplanmadık en basit-kötü ihtimallere göre ayarlamamanın yararı olduğunu 'Açılıp-kapanmış Devrim Tarihi' sayfaları gösteriyor. Yarım kalan

B.P.Kültür Devrimi sonrası Çin'in yapısı, siyasi ve ekonomik açıdan ortada. Fakat biz henüz, BPK Devrimi süresi içinde Kültür ve San'at alanında verilen mücadeleden, bu mücadelenin öncü kalemlerinden, düşünürlerinden haberimiz yok. Toplumsal devrimlere bir zamanlar sahne olmuş ülkelerin sanat emekçilerine yeteri kadar yer veriliyor mu, "Tohum'da"...

"Geri dönüşlerin-Restorasyonların" sanatsal açıdan irdelenmesine neden gidilmiyor? Nedense hafif olan yüklem ilgimizi çeker.

"Sanat siyasete tabi olmalıdır, sınıflar üstü sanat düşünülemez." 'Bıcağını' indirebilirsek kestirmeden her iş hallolacak zannediyoruz..

Her doğru olan şey uygulama alanı bulma mücadelesi verip, zafere erişdikçe 'yanlış' olarak algılanır. "Burjuvazinin siyasi ve ekonomik gücü kırılmadıkça, kültürel gücü'de kırılmaz" deniliyor. Doğru ama bu bize siyasi ve ekonomik gücü yıkma tarihin 'bekleyin diye yanlış bir düşünce geliştirmemizi emretmiyor herhalde. İşçi sınıfının bugün ki

"sanata" bakış açısı burjuva etkisi altında, O'nun istemi doğrultusunda şekillenmiştir. Yoksa, "Pop-müzik" programlarında sahaları dolduran yüzbinler, burjuva çocuklarından oluşmuyor. Televizyon ekranlarına takılı gözler bizim çocuklarımızın gözleri değil mi? Plakçılarda, stadyum kuyruklarında, moda evleri kapılarında, bar-disko, pavayonlarda, alınıp, satılan, bekleyen, sınıflarda tekleyen yavrularımız değil mi? Onların bu tüm aldatılmışlıkları, istemleri, tatminsikliklerine çare yine hazır: "Gelecek gençliğindir." Saflarımızda gençler yok, girmek istemiyorlar. Girenler ise, genç 'ihtiyar-

lar'.

Yurtdışındaki halimiz, yurt içinden oldukça daha acıklı bir pano çizmekte. "Ortada kalmışlık", "Yarım-yamalak" ne dersiniz deyin. Ama süratle bir kopuş, kendinden uzaklanışla iç-içe yaşıyoruz. Kadere boyun eğeri gibi, kuzu gibi uzatmışız, bayramlıklarımızı da giymişiz ya kafi..

Arkadaş.. 'Tohum'un' şu söyleyip, dökmeğe çalıştıklarımızla ilgisi ne ola diye sormak da hakkınız. Fakat 'Tohum' olmak kolay bir iş olmasa gerek, ilk sayıların önsözlerindeki 'söz'ler, ağır yükler yüklüyor. Yanlız 'Tohum' emekçilerine değil, bize'de, okuyucuya da. Hem okuma alanını yaygınlaştırmak hem de, içeriği, sayfa sayısını genişletmek, tamam mı?

Söz mü?

Emekçi dostlara sıcak sevgi, saygı ve başarılar.

**V. Kemal
Sydney/Australia**

TOHUM'a;

*Bugün taşıyorsak sırtımızda
acıların tüm ağırlığını,
Yarın sevinçler başucumuzda
bağdaş kursun diyedir.
H. Ç.*

Merhaba,

İnancımın tüm gücüyle kucaklıyor ve TOHUM'u kutluyorum. 1980'den 87'ye dek üç kez içeri alındım ve toplam 6 yılım oligarşi tarafından çalınmıştır, bu hırsızlığın da ne kadar süreceğini kestiremiyorum, çünkü devam hala sürmekte. Ve onbeş günlük iken bıraktığım

çocuğum hasmını tüm kallesliğiyle tanıyarak büyüyor.

TOHUM'un yayınlandığını duymuştum ama bir gün okuyacağımı doğrusu tahmin etmiyordum. Cezaevi postası'nın isimsiz bir zarfla birlikte TOHUM'u tarafıma vermesi görülmeye değer bir sevinci uzatıyordu sanki.

SUNU yazınızda cezaevi direnişlerine değinmemiz ve bunun etkisini belirtmeniz ayrıca sevindiriciydi. Kuşkusuz direnişimiz, iktidarın cezaevleri politikasının yanısıra, sürekli "Demokrasi"den dem vuran oligarşinin sözcülerini de teşhir etmede rol oynadı. Gerek oligarşinin temsili sorununun tamamıyla çözülmeye çalışıldığı, gerekse erken seçimin çan seslerinin duyulduğu yoğun bir ortamda ve zulmün duvarları arasında yerinden koparak düşen bir güneşe benzeyen direnişimiz, referandumu da gölgede bırakarak etkin bir kamuoyu yaratmış ve bu filiz dört bir yanda yeşermiştir.

50 günlük Açlık Grevimiz politik bakımdan başarıyla sonuçlanmış, cezaevi idaresi nezdinde prestijimizi yükseltmiştir.

Haziran ayından beri yasaklanan Avukat, Mahkeme, ziyaret, Hastane haklarımız engellenmekte ve bunların çözümü için tek tip elbise ile sevk zinciri şart koşulmaktadır.

Fakat bizler, TTE'yi ve S. Zincirini bir daha giymemek üzere oligarşinin çöplüğüne fırlatıp attık.

Şimdi de, ölüm orucu nedeniyle 1984'de ölümlere sahne olan direnişlerin olduğu Sağmalcılar-2'ye götürüleceğimiz söylenmektedir. Koğuşumuza gelen Binbaşı Mustafa NACAK "bir aya kalmaz sevk olursunuz şimdiden hazırlanın" demiştir.

Bilindiği gibi bu şahıs 1984'de

sağmalcılar-2'nin sorumlu binbaşısıydı.

Bizler, nerede olursak olalım, bulunduğumuz her mekanı birer direniş kalesi haline getirerek mücadeleimizde kararlıyız.

Sayın TOHUM emekçileri, bu mektubu koşulları (!) zorlayarak gönderip sizlere ve dergi(niz) vasıtasıyla herkese bir merhaba demek istedim. Dilerim vesile olursunuz. Ve vesile olduğunuz sayıdan bir adet'de bana göndermenizi rica ediyorum. (Yoksa fazla mı istekte bulundum)

Direnişimle ilgili bir şiirimi yolluyorum.

TOHUM'un yeşerip filizlenerek boy atacağına olan inancım tamdır.

Sevgiyle dostlukla □

Hüsnü ÇAVUŞ/Sağmalcılar

TOHUMU SELAMLIYORUZ...!

Uzun bir süre önce yayın hayatına başlayarak güzel olduğunu düşündüğümüz filizler veren TOHUM Dergisi ile ancak 9. sayısında tanışabildik. Ve henüz sadece bir sayısını okuyabilmiş olmamıza rağmen, böylesi güzel bir derginin yayınlanmasından, sevinc duyduk. Bu sevincimizin, arzu ettiğimizden oturup yazma gereğini hissettik.

Belirttiğimiz gibi TOHUM dergisi'yle daha sadece bir tek sayısıyla tanıştık, buna rağmen, sıcaklığı ile, dopdolu içeriği ile ona hemen ısındık ve bir solukta okuduk.

TOHUM'un, insanların bilinci-ne hitap ederek, sömürsüz, zulümsüz, insanların insanca yaşadığı özgür bir dünyanın kurulması yolunda sanatın, edebiyatın üzerine düşen görevlerin yerine getirilmesi doğrultusunda çok önemli bir gereksinimi

karşıladığı inancındayız.

Bilinmeli ki, toprağa düşen her tohum dört mevsim en güzel çekirdeklerini öbek öbek vermiştir, bundan sonra da her zaman verecektir.

Yine bilinmeli ki, ülkemizde dört mevsim sürekli baharın yaşanması tamamiyle kendi güçlü kollarımızdadır. Güçlü kollarımız gurbüz filizler veren verimli tohumların boy atmasıyla daha da güçlenecek ve zafere giden yolda kavga türkülerimiz yeri göğü inletecektir. Dersim'in kızıl gülleri savaş içinde korkunç kızıllaşacak, Munzur'un dorukları bu kızılıkla aydınlanacak, yine Munzur'un kıpkızıl elmas parıltılı suyu daha da kızılacaktır. Bu kızılığın aydınlığında yetişen filizler ülkemizin her yerini kaplayacak ve muhteşem günün şafağında, devrim tarihi boyunca toprağa düşüp, toprağı kızıl kanlarıyla sulayan yiğitlerimiz, o gün birer kızıl gül olarak aramızdan en saygın yerlerini alacaklar ve hepberaber zafer nazarımıza o gür sesleriyle katılacaklardır. Onlar gür, keskin ve korkunç güzellikte sesleriyle geçmişin kahramanlıklarını, sonsuz özverilerini ve geleceğin kardeşliğini, mutluluğunu haykırıyor olacaklardır.

Uğruna nice şehitler verdiğimiz ve daha da vereceğimiz Demokratik Halk Devrimi'mizi başarıya ulaştırmak yolunda üzerimize düşen görevlerimizi, önümüzdeki dönemde geçmişten çıkardığımız dersler doğrultusunda kusursuzca yerine getirmek için çaba harcamalıyız. Geçmişin yılgınlıklarına, pasifistliğine, dönecliğine, kaypaklığına acımasız olup hiçbir şekilde böylesi hastalıkların tekrar saflarımızda boy vermesi için her türlü önlemi alıp sonsuz bir özveri gösterip saflarımızı her

dönem sınırsız tutup alınımız dim dik devrim yolunda emin adımlarla daha hızlı mesafe katetmeliyiz.

12 Eylül'ün amansız saldırıları ile yaşadığımız çok yönlü sıcak savaş ortamında edinilen deneyim ve tecrübeler son derece dikkatli ele alınmalı, her adımımız devrimin sonsuz çıkarları yönünde atılmalıdır.

Düşmanın sınır tanımaz baskı, saldırı, işkence vb. yaptırımlarla devrimcileri yoketme politikası izlediği dönemlerde —poliste ve cezaevlerinde— bu yaptırımlara karşı, devrimci direniş ruhlarıyla direnen, devrimci onurunu ve devrimin yüce çıkarlarını kanı canı pahasına koruyan, direniş destanları yaratan yiğit devrimcilerin yanı sıra, yılgınlığı, pasifizmi, teslimiyeti, dönecliği seçerek zaaf sergileyen insanlar da saflarımızdan çıkmıştır.

(Bu zaaflarını hainlik derecesine götüren soysuzlara karşı alınacak olan tavır son derece açık olduğundan onu tartışmaya bile gerek yoktur.) Diğer yandan zaaflarını belli bir sınırdan tutabilen ama yine de çeşitli ölçülerde içlerinde barındıran, geçmişte mücadelenin şu veya bu noktasında yer alan arkadaşlar da olmuştur. Bu insanlar zaaflarını gizleyebilmek için çeşitli kılıflara bürünmeyi başaramışlardır. 80'li yılların en acılı dönemlerinde, işkencenin, zulmün ve kıyım politikasının sınırsızca yürütüldüğü cezaevlerinde yanibaşımızda böylesi örneklerle çok karşılaştık. Bir o kadarının da hikayesini dostlarımızdan dinledik.

Ve 80'li yılların bu kaos ortamında, özellikle tam da bu döneme denk düşerek, cezaevlerinde kültür-sanat-edebiyat adı altında şairlik ve yazarlık moda olarak gelişti.

İçeri boş "sözde" ürünler bolca

üretildi. Bu ürünlerin ve bu uğraşın birşeylerin kılıfı olduğu gözlerden saklanamazdı.

İşte tam da bu noktada TOHUM'u dostça uyarmayı görev

bilerek dikkat çekmek gerekli diye düşündük. TOHUM gibi ciddi bir sanat edebiyat dergisi böylesi bir ciddi tehlikelye karşı sürekli uyanık olmalı, niteliksiz, içeriksiz, başyazı ve şiir vb. ürünler TOHUM sayfalarında yer almamalıdır. TOHUM'u, sürekli, içeriği siyasal olarak dolu ürünler doldurmalıdır. Böylesi bir titizlikle TOHUM çok daha verimli olacaktır.

9. sayıdan edindiğimiz izlenimden hareketle derginin içeriğine ilişkin de birkaç söz söyleyeceğiz. Derginin yayınlandığı döneme denk düşen anma günlerinin, anmanın öneme uygun olarak dergi sayfalarında işlenmesi sevindiricidir. Yalnız

böylesi önemli bir politikada unutkanlıklara düşülmemelidir. Örneğin 9. sayıda Yılmaz GÜNEY'in kapak yapılarak genişçe anılması çok güzel.

Diğer yandan Yılmaz GÜNEY'i yitirdiğimiz günden tam 8 yıl önce aynı günde 9 Eylül 1976'da yitirdiğimiz Dünya proletaryasının MARX, ENGELES, LENİN, STALİN ile beraber 5. ustası olan yüce öğretmen MAO ZEDUNG yoldaşın etraflıca anılması, öğretilerine değinilmesi doğru olurdu. Bunu, tekrarlanmaması gereken bir unutkanlık olarak ele alıyor ve tekrar böyle bir eksikliğe meydan vermemek için önceden hazırlıklı olunmasının yerinde bir tutum olacağını belirtiyoruz.

Diğer bir nokta da dergideki yazıların diline ilişkindir. Bir sanat edebiyat dergisinde elbette birçok aydının yazıları yer alacak, görüşlerine yer verilecektir. Ama dergi hiçbir zaman sadece bir kesim

aydının yazılarının toplanıldığı bir özellik arzetmemelidir. Yayınlanan tüm yazılarda sadeliğe ve en geniş okur kitlesinin kolayca kavrayabileceği bir dil kullanılmış olmasına

özen gösterilmelidir. 9. sayıda dil konusunda dikkat çekilci bir örnek M. Çetin'in, tartışma yazısında kullandığı aşırı entelektüel dildir. Daha önceki sayılarda başlatılıp devam ettiği anlaşılan tartışma yazısı da M.

Çetin arkadaş, gereksiz entelektüel süslemelerden kaçınarak her seviye ve okurun kavrayabileceği bir dil kullanabilirdi.

9. sayıda okuduğumuz şiirleri özenerek seçilmiş, okura mesaj veren nitelikte olarak gördük. Bu olumlu

dur. Diğer yandan "direnen ve haykıran şair" başlığıyla yayınlanan yazı tamamen gereksiz bir yazıdır. Çeşitli şair ve yazarların —toplumda görünürde isim yapmış dahi olsalar— ürünleri ve kendi yaşamlarına ilişkin dergide yazı yayınlanması

gündeme geldiğinde TOHUM yetkilileri, kesinlikle söz konusu kişilerle ilgili mücadeleyi, geçmişi ve içinde bulunulan dönemde, devrimciler içindeki yeri araştırılarak varılacak sonuca uygun şekilde hareket edilmelidir. Ki böyle hareket edilseydi bahsi geçen yazı TOHUM sayfalarına inanıyoruz ki kesinlikle yan-

sıtılmazdı. Önümüzdeki sayılarda böylesi bir özenin gösterileceği inancını taşıyoruz.

Yazımızın sonlarına doğru, TOHUM ile aramızda oluşan sıcak dostluğun daha da üst boyutta gelişmesi, açısından önemli gördüğümüz bir konuya değinmeyi gerekli görüyoruz. Açıkça belirtelim. TOHUM'un daha önce yayınlanan tüm sayılarını da bize ulaştırmasını bekliyoruz.

Bir dergi yada herhangi bir yayın, içerik olarak ne kadar dolu, verimli olursa, siyasal perspektif, yaklaşımı, ne kadar doğru olursa olsun en geniş okuyucu kitlesine ulaşmadığı, onları kucaklayamadığı sürece bizce hiçbir anlamı yoktur. Bu nedenle TOHUM'un en geniş okuyucu kitlesine ulaşması için gerekli her tür önlem alınmalıdır. TOHUM'un alacağı önlemlerin yanısıra özellikle yurtdışındaki TOHUM okurlarına da görevler düşmektedir. Tüm TOHUM okurları, Anadolu'daki dostlarına ve özellikle de cezaevlerindeki dostlarına düzenli olarak TOHUM'u gönderebilmelidirler. Cezaevlerinde okumaya olan gereksinimiz, siyasal açlığımız, her dönem sürekli en üst seviyelerde olagelmıştır. Bu açlığımız ancak yayınların cezaevlerindeki dostlara düzenli ulaştırılması, ile giderilecektir. TOHUM'un yayınlandığını duyan dostlar, onu elde edebilmek için bizler gibi aylarca çaba gösterecekse ve hala elde edemiyorlarsa bu organizasyonda bir aksaklık var demektir. TOHUM yetkilileri ve TOHUM okurlarının duyarlı çabalarının yanısıra acaba ülke içinde yayınlanan dergilerin dağıtımında yararlanıldığı gibi dağıtım şirketlerinden yararlanılmaz mı? Araştırılıp böyle bir olanak varsa yararlanılabilir. TOHUM'un en geniş okuyucu kitlesini kucaklaması sağlanmalıdır. Ve en önemlisi TOHUM'un yayınlanması sadece yurtdışında kalmamalı, TOHUM Anadolunun en ücra köşelerine kadar verimli toprağa serpilmelidir.

TOHUM'u sevgiyle, coşkuyla, dostlukla selamlıyor, yayın hayatında başarılar diliyoruz.

**Canakkale E Tipi Özel Cezaevinden
Bir Grup TOHUM Okuru**

Tohuma İçerden Merhaba...

Derginin 6. sayısı adresime geldiğinde incelemeye alındı. Ancak iki gün önce verildi.

Dergiyi görevliden kapıdan teslim alır almaz koğuştta, hemen herkes okuma sırasına girdi. Yıllardır içerde genel olarak okumaya açlık demiyeceğim ama, halkın kültürünü, müziğini, sanatını özümleyen böyle sine özgün dergilere bir açlık var mahpusta.

İşte Tohum böyle bir açlık anında, adına yakışır gürbüzle yeşerdi mahpusta... Bu betonlarda Tohum yeşerdi ya, güneşte bir başka ısıttı o gün... Eksik bir yasayı tamamlar gibi...

Daha "içindekiler" bölümünü ve içinden şöyle yarım-yamalak okumamla birlikte, hep eksikliğini hissettiğimiz sanat-kültür konularına bu yaklaşımlar sevindirdi. Sardı beni... Dilimiz, portremiz vardı. Söyleşimiz, şiirimiz vardı, sayfa sayfa...

Yaşantımızın değerleri Tohumun özgünlüğünde durmuştu doğacak güne... Taşıdığı değer nitelikleriyle büyüleyen böyle bir derginin insanı sarmaması mümkün mü?

Eksikleri yok mu? Var ve olacaktır da. Ama ben, bu mektubumda elime geçen ilk derginin sevincinden yapamıyorum eleştirimi... Sayı sayı daha doyurucu, sayfa sayfa eksikler aşılacak inancım var. Sizde de var. O halde?

Toprak bereketliliğini, Tohum da tohumluluğunu biliyor. Meyvesini en olgunundan verecektir. Güzel günün ışıltısı, sade, özgün çağrışımı ve dostlara neşelerinde uzatılacak bahar çiçeklerinin Tohum'una başarılar... □

Z. Kutan-Diyarbakır

YURT DIŞINDA YILMAZ GÜNEY ANILDI!

Daha hayatının baharındayken aramızdan ayrılan, devrimci sinema sanatçısı ve usta halk savaşçısı Yılmaz Güney Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde, dergimiz TOHUM ve Demokrat Sanatçılar Birliği tarafından düzenlenen gecelerle anıldı.

Toplam beşbin kişinin katıldığı gecelerde, devrimci Kürt ozan şİVAN'ın sunduğu program kitleler tarafından beğeniyle karşılandı. Yılmaz Güney'in hayatı ve mücadelesini anlatan bir film'de ilgiyle izlendi. Ayrıca Nihat Behram'ın okuduğu şiirler ve yaptığı konuşmalar, Ataol Behramoğlu'nun şiirleri ve konuşması, Ömer Polat'ın Y. Güney ile ilgili anıları, Ozan Ali Asker'in okuduğu türküler, Y. Güney'i anma gecemize ayrı bir renk kattılar.

Yılmaz Güney yaşıyor aramızdadır... [1]

TOHUM
DÜZENLEYEN: **D**EMOKRAT **S**ANATÇILAR **B**İRLİğİ

HALKIN ŞAİRLERİ

Pablo Neruda

Güney Amerika hep bir çömlekçi diyarı olmuştur. Çamur testilerden bir kıta. Bu şarkı söyleyen testiler hep halktan geldi. O yaptı onları, taşla ve elleriyle. O yaptı onları, gümüşle ve elleriyle.

İnsanların ellerini şiirimde göstermeyi hep istedim. Hep parmak izlerinin yer aldığı bir şiiri yeğledim. Suyun şarkılar söyleyebildiği yerdeki güçlü toprağın şiiri. Herkesin yiyebildiği ekmeğin şiirini.

Yalnızca halkın şiiri ellerin anısını koruyabilir.

Şairler kendilerini laboratuvarlarına kapatırlarken, halk, çamuruyla, toprağıyla, akarsuyuyla, maden cevheriyle, şarkılarını söylemeyi sürdürdü. Olağanüstü çiçekler, gözalıci destanlar üretti, serüven öyküleri ve felaket masalları anlattı. Kahramanlarını kutladı, haklarını savundu, azizlerini taçlandırdı, ölülerine ağladı.

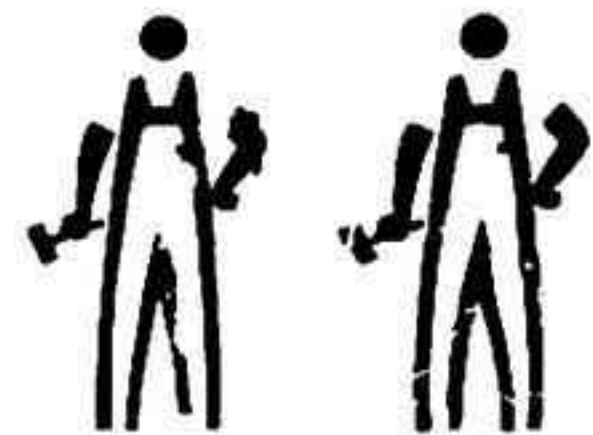
Ve tüm bunları yalnızca elleriyle yaptı. Bu eller, hantaldı ama akıllıydı. Onlar körelmişti ama taşı kırdı. Onlar küçüktü ama denizden balık topladı. Onlar karar-mıştı ama ışığı aradı.

Bu şiir doğal olarak yaratılan her şeyin sihrine sahiptir. Doğaya, yağmura, güneşe, kara ve rüzgâra açık her şeyin izini taşır bu halkın şiiri. Elden ele geçirilmelidir şiir. Göklerde bayrak gibi dalgalanmalıdır şiir. Ağır darbeler yemiş, kumsuz yüzlerdeki Grek simetrisine sahip olmayan şiir. Onun mutlu, acılı yüzünde yara izleri vardır.

Ben, bu halk şairlerine, defneden bir çelenk sunmuyorum. Tüm şiiri canlandırması gereken saflığı ve gücü bana armağan edenler onlardır. Onların içinden geçerek dokunuyorum şiirin soyluluğuna, deriden, yeşil yapraklardan, sevinçten oluşmuş yüzeyine.

Onlardır, halkın şairleridir, gösterişsiz şairler, bana ışığı gösteren. □

“Tüm hesapların silineceği ana kadar” sürececek görkemli yürüyüşün zorunlu bir akışı olan, yeni yılınızı, dostça kutlar, tüm umutlarınızın gerçekleşmesi dileğiyle uğraşlarınızda başarılar dileriz...

VURUN ESKİYE DEVRİLSİN, OMUZ
VERİN YENİYE YEŞERSİN!

TOHUM

KÖPRÜ PIR HİTAPPA A PONTE EL PUENTE IL PONTE MOST

DIE BRÜCKE

NACHRICHTEN • MEINUNGEN • KULTUR
FÜR GLEICHBERECHTIGUNG UND VÖLKERVERSTÄNDIGUNG

Forum zur Diskussion über Rassismus, Kulturrassismus und Eurozentrismus über Menschen- und Bürgerrechte in Westdeutschland

- * Es gibt eine deutsche Frage nicht nur im Sinne der »Teilung und Wiedervereinigung«. Es gibt auch eine »Deutschenproblematik« in der Art und Weise des Umgangs mit den »fremden« Kulturen und Völkern. Und sie herrscht in der politischen Kultur insgesamt, in der Weltanschauung bei den Rechten wie bei den Linken.
- * Die westdeutsche Politik gegenüber den Minderheiten der Arbeitsimmigration ist eine Apartheidspolitik, die grundrechtlich, gesetzlich und gesellschaftlich festgelegt ist. Die Teilung und Abstufung der Menschenrechte dieser Minderheiten sind ein Stück selbstverständlicher politisch-kultureller Normalität der Westdeutschen.
- * Es gibt nur wenige Menschen und gesellschaftliche Kreise, die sich mit dem Thema einer Vielvölkergesellschaft, welche diese Republik faktisch ist, beschäftigen. Dagegen macht sich eine »Berufssolidaritätsbewegung« in verschiedenen gesellschaftlichen Bereichen stark, die Gefahr läuft, im Sinne der Weltanschauung des »christlich-abendländischen Kulturkreises«, der Inanspruchnahme der »Ungleich« und des Eurozentrismus zu handeln. Zu oft werden die Minderheiten der »ungleichen Menschen« als Objekte der »humanitären« Betreuung, der Förschung, der Tagungsdiskussionen und der folkloristischen Feste, journalistischen und publizistischen Geschäfte betrachtet.

Wieviel Arbeitsplätze der Deutschen gehen denn verloren, wenn den Minderheiten der Arbeitsimmigration die kulturelle Autonomie aufgrund des Minderheitenschutzes in der »Erklärung der Universalen Menschenrechte« zuerkannt wird?

DIE BRÜCKE setzt sich mit diesen Themen und Fragen ausgehend von konkreten Anlässen wie dem »Kommunalwahlrecht für Ausländer«, dem Gesetzesentwurf der Grünen »Niederlassungsrecht«, dem Anspruch auf Doppeltstaatlichkeit u. a. intensiv auseinander.

DIE BRÜCKE dokumentiert alltägliche Geschehnisse und Diskussionen über Menschen- und Bürgerrechte, über die nationale Frage und die multikulturelle Gesellschaft.

DIE BRÜCKE veröffentlicht in dieser Richtung Portraits, Reportagen, Meinungen, literarische und künstlerische Arbeiten sowie eine umfassende Medien-Kritik und Medien-Schau.

DIE BRÜCKE erscheint zweimonatlich, umfaßt über 80 Seiten, kostet 5,— DM im Buchhandel und 30,— DM im Jahresabonnement.

DIE BRÜCKE begrüßt jeden Diskussionsbeitrag und hofft auf jede Unterstützung in Form von Geldspenden und — oder Weiterempfehlungen zur Ausstellung.

DIE BRÜCKE kann kennengelernt werden durch Bestellung einer oder mehrerer kostenloser Probe-Nummern über die Geschäftsstelle:

DIE BRÜCKE e.V.

Großherzog - Friedrich - Str. 63 * 6600 Saarbrücken * Tel. 0681/6 47 17

30 % Ermäßigung bei Bestellungen von mehr als drei Exemplaren!

Anschrift der Redaktion:

Necati Mert

Im Stadtwald, Bau 14a, 6600 Saarbrücken 11, Telefon 0681/302 29 60

EM JI RE DERNAKEVIN

Cigerxwin

Em ji rê dernakevin çendan bibênin zîlm û zor
Lewleb û çerxa cîhaê, geh li jêrîn geh li jor
Lê bidin, dora we ye ey koledar û zorkeran
Ev pîkole em ji hawir we dîkin, çavên we kor
Nîvê karken dar bi dest in, êdî her dem kêferat
Va nêzîk bûye dema me, karê dinya tim bi dor
Win li Çîn û rojhîlatê mêzekin, xweş mêzekin
Tev di vê rê de dibazîn, wek pîngan qore qor
Her çiqê zorê bikin; win me dajon ber bi pêş
Pir nêzîke sewre rabî, leşgerê Kurdî û sor.

—“Kime Ez?”, 1973—